

THE THIRD WORLD WAR OF PAVLO HLUSHANYTSIA

ПАВЛО ГЛУШАНИЦЯ

**ТРЕТЯ
СВІТОВА
ВІЙНА**

**ПАВЛА
ГЛУШАНИЦІ**

diasporiana.org.ua

АНАБАЗИС
ТОРОНТО 1986

Відгуки на книгу надсилати на адресу:

Павло Глушаниця

23 Armadale Ave

Toronto, Ontario

M6S 3W7, Canada

(416) 925-7457

(416) 767-6862

**Мистецьке оформлення обкладинки —
ВІРА МОРОЗ**

**Малюнок на обкладинці —
РОМАН ХАБУРСЬКИЙ**

ВСІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ

Літопис льодового походу

Льодовий похід — під цією назвою увійшов в українську історію рейд збройної групи 1921 року, що закінчився кривавим героїзмом Базару. Для нашої історії останніх десятиліть образ льодового походу може служити символом. Боротьба українства за місце під сонцем — це похід серед снігів. Тому серія видавництва «АНАБАЗИС» називається «Літопис льодового походу». Мета її — відтворити історію України останніх десятиліть в описі тих, хто пережив події.

Спогади Павла Глушаниці є другим виданням цієї серії.

Чекаємо на нові матеріали.

В. Ш. п. Олексійові Кочубову.

На згадку, від автора
Павла Глушаниці

26. 11. 1994 року

Глушаниця

Павло Глушаниця в молоді роки
Pavlo Hlushanytsia in his youth

ПЕРЕДМОВА

ВІЙНА БЕЗ ПОСТРІЛІВ

Це — книга-біографія; вона невіддільна від особистості автора.

Є три ступені «вростання» автора у свій твір. Перший — це, так би мовити, «чиста творчість»: автор створює в уяві (часом геніяльній) свої сюжети і своїх героїв. Його ж власна біографія не має жодного відношення до твору. Другий ступінь: автор описує те, що пережив, і що є вже твердо відмежоване бар'єром часу. Це, так би мовити, вже «за Дунаєм», і на авторське сьогодніє має вплив такий самий, як результат битви Ахілла з Гектором з Гомерової «Іліяди», що відбулась три тисячі років тому.

Павло Глушаниця репрезентує третій ступінь. Він описує події 50-річної давности, але — живе ними. Ні, не в уяві. Реально... Коли б не хотів сам — його змусили б. Почалося з того, що він дав свої свідчення до книги «The Black Deeds of the Kremlin». У нас багато написано про голод 33-го року. Свідки є. Але які підписи під цими свідченнями? «Харків'янин», «Полтавець»... І подібне. Свідченням, автор яких ховається за псевдонімом — гріш ціна. Павло Глушаниця не ховався. Це відразу помітили там, у царстві «єдіної, неделимої». Факти про їхні злочини, задокументовані на папері очевидцем, їх болюче кусають. На голову Павла Глушаниці посипались проблеми. Перша: його оголосили на Україні «фашистом», «нацистом», бандитом, і чим тільки можна. Тиснули на нього через родичів. Але цей упертий чоловік з квадратною постаттю не злякався. О, скількох Українців перетворили на м'який віск, залякавши кеґебівською пліткою, ширеною пошепки від парафії до парафії, од бари до бари: тихо будь, «бо родичі потерплять». Глушаниця, нащадок гайдамаків (у його селі є ще живі спогади про Коліївщину) поставився до цього просто, по-чоловічому: як уже йдеш до лісу, то вовка не бійся. «З родичами буде, як Бог дасть. А правду хтось мусить сказати», — ось його позиція.

Він виступив на «Радіо Канада», відповідаючи на наклепи. Його чули в рідному селі, і по всій Україні. Але це ще не був кінець. Глушаниця переконався, що Хрущов і Брежнев мали в Канаді добрих помічників, не гірших, як у Кремлі. Його вигнали з праці; довгі роки він домагався відшкодування,

а потім пенсії. Отак легко воювати з Кремлем на вільному Заході. «Піс-мувмент» лякає людей третьою світовою війною. Павло Глушаниця уже пережив її. Хто-хто, а він зрозумів, як Москва без пострілів завоювала за 40 літ півсвіту. Третя світова війна уже відбулась; у тому й полягає успіх Москви, що люди її не помітили, дивлячись на телевізію.

Чим цінні спогади Глушаниці? Перш за все — фактами. У спогадах дана повна статистика трагедії 1933 року (і взагалі 30-х років) у селі Новоселиця на Житомирщині. Не лише цифра, скільки вмерло — але й подане кожне ім'я! Зрештою, якесь ім'я пам'ять могла пропустити через 50 літ, і в такого типу спогадах завжди може трапитись неточність. Але **атмосферу** того часу вигадати неможливо. Вона передана дуже інтенсивно. І тому розповідь Павла Глушаниці — **вбивчо переконлива**. У цьому — найбільша цінність книги.

Статистика 1933 року наразі схована у кремлівських архівах. Колись ми до неї доберемося. На все свій час. Скільки б не крутилося, а змолотися мусить, каже українська приказка. Покищо маємо архіви Чорнуського району на Полтавщині. Їх НКВД не встигло вивезти: Німці наступали надто швидко. Архіви ці щасливо потрапили в руки Українців у 1941 році, були вивезені на Захід, а потім опубліковані. Вони дають (на матеріялах одного району) певну базу для підрахунків смертності у 1933 році. Спогади Глушаниці — на матеріялах одного села — доповнюють Чорнуський архів.

Потребуємо такої статистики з інших сіл — десяти, двадцяти, тридцяти... Тоді встановимо обгрунтовану цифру українських втрат у 30-ті роки.

Це наша зброя.

Спогади Павла Глушаниці виходять як чергова книга у серії «Літопис льодового походу». Чекаємо на нові спогади. Пишіть! Поки живі, поки серце і розум ще служать — передайте свій досвід майбутній Україні. Не забирайте його в могилу. Факти збережені в архівах; але **атмосферу** часу не передасть ніхто, крім учасника подій. Це незамінний матеріял для формування майбутнього Українця. **Динаміт історії** — ось що найбільш потрібне, аби прокласти дорогу для майбутнього **ходу Нації**.

Павло Глушаниця уже вклав свою зернину динаміту в майбутній вибух української сили.

ВАЛЕНТИН МОРОЗ

Це була помста над українським селянином за революцію і відокремлення України від Росії у 1918 році. Селяни дали своїх синів і дочок на боротьбу проти білої і червоної московської окупації. Ленін переміг українську армію за допомогою західних держав, які давали колосальну допомогу як білій армії, так і червоній. Вся ця допомога була дана проти молоді української держави, яку західні держави не хотіли визнати.

Вже в 1920 році ЧК почало розстрілювати тих селян, які боролися проти ленінської комуні. У 1921 році всю землю було відібрано від багатих селян і розподілено її між бідними, які не мали землі або були малоземельними. В 1924 році знову була земельна реформа: знову всю землю було забрано від селян і порізано її наново. На кожну душу давали тільки один гектар.

В 1928 році Сталіном була проголошена перша п'ятирічка. Тоді селян поділили на групи: куркулів, середняків і бідняків. Була така організація, яка називалася Комнезам. До цієї організації належали бідні й середні класи селян. Куркулів до цієї організації не приймали. На куркулів накладали бойкот, їм заборонено було заходити в кооперацію, до лікаря. Їхніх дітей виганяли з школи. Якщо б із куркульської родини хтось зайшов до хати, яка має комнезамівську посвідку, то ту посвідку у них відбирали, а родині причіплювали звання «підкуркульника». Усі привілеї для цієї родини були заборонені, так само як і куркульській родині.

Я хочу навести один приклад, для того щоб була ясніша картина. Гульчак Мотря Захарівна, рік народження 1900. Її чоловіка у 1920-ті роки було мобілізовано у червону армію, і його відправили у Казахстан. Коли у війську з'явився тиф, то її чоловік там помер. Його жінка, з однорічним сином Олександром, залишилася вдовою. У 1924 році, при наділенні землі, їй, як вдові, що її чоловік помер у червоній армії, наділили 4 гектари землі, дали і на чоловіка 1 гектар більше. Червона армія дала матеріялу на побудову хати і інших будинків. Це все було призначено для його сина Олександра, який залишився сиротою.

У 1928 році Гульчак Мотря потрапляє на «чорний список». Її розкуркулили, забрали все майно, вигнали з хати, а

майно було продане на публічних торгах за безцінок.

Була зима 1929 року. Перед Різдвом на сільраді і коло кооперацій були такі вивіски: «Хто візьме куркульську родину до хати або пустить до хати погрітися, то буде позбавлений комнезамнівських привілеїв». Глушаниця Ольга, вдова, мала троє дітей, вона була ріднею дядька Мотрі Гульчак. Вона взяла Мотрю із сином на Різдво до себе до хати, щоб погрілися. Хтось заявив у сільраду, що Глушаниця Ольга пустила до хати куркульську родину, Гульчак Мотрю з сином, якому було неповних 10 років. Надворі було вже темно, коли до хати на чолі з Фальбушенком, вскакує ціла бригада. Ольга варила вечерю. Вона засипала пшоно у горщик, бо варила пшоняний куліш. Йї не було куди подітися з ворочком, де було пшоно; вона взяла ворочка з пшоном, підняла спідницю і положила його між ноги. Опустила спідницю і стала перелякана у коцюбах і стоїть. Активістка Шабатин Килина вскочила у хату і побачила на припічку горшка. Взяла ложку, поколотила, і побачила, що у тому горщику варився пшоняний куліш. Шабатин крикнула: «Тут вариться пшоняний куліш!» і пхнула Ольгу від печі. У той момент з-під спідниці Ольги випав ворочок з пшоном. Килина крикнула: «Куркульського недобитка трусни — він пшоном розсипиться! — і захопила того ворочка. В хаті була наймолодша дочка Ольги Настя. Коли вона побачила, що активістка ухопила ворочка з пшоном, то кинулася видирати його. Між Настею і активісткою зав'язалася боротьба. Насті було у той час 15 років. Коли Фальбушенко побачив, що ворочок уже в руках Насті, підбіг на допомогу активістці, вихопив револьвера і вдарив ним Настю між плечі з усієї сили. 15-літня дівчина впала на долівку, у неї із рота і носа бухнула кров, і вона знепритомніла.

А у хаті активісти все грабують: забрали коні з возом, корову, овечки, кури, поросля, увесь реманент, усе збіжжя, яке було, всю одіж, скриню, подушки, стола, лавку, розвалили піч і лежанку, побили вікна посеред зими. «А тепер ти будеш грітися з куркулем», — сказав Фальбушенко і одібрав від Ольги комнезамнівську посвідку.

А Настя лежала нерухома на долівці. Дехто з активістів ще носком штурхав і казав: «Бач, як придурюється, куркульський недобиток».

Старших двох сестер, Марини і Явдохи, не було вдома.

То ж було Різдво Христове, молодь собі забавляється допізна. Коли вони прийшли додому, то побачили, що всі вікна побиті. Вони кинулись до хати, чують материний плач. Засвітили світло і побачили, що робилося в хаті. Марина і Явдоха знали, де лежали сірники, підійшли до комина шукати сірників, а комин розвалений. І в той момент Марина стала ногою на Настю. Вона відчула, що стала ногою на якийсь труп. Марина з переляку закричала, а мати слова не промовить, тільки плаче і держить закривавлену Настину голову на колінах. Коли дівчата йшли додому, то під ногами сніг тріщав. Олександр думав, що повернулися назад активісти. Він прищулювся у куточку і сидів тихо, але коли почув голос Марини, то сказав: «Не шукайте нічого, все побите, бо тут була «червона мітла» на чолі з Фальбушенком. Все забрали, а решту порозвалювали, а вікна побили.»

Явдоха побігла до сусідки, постукала в двері. Килина через двері запиталася: «Хто такий?». Килина сказала: «Я бачила все, а в хату не пущу». Явдоха побігла до другої хати, постукала у вікно. У хаті світилося ще, бо там жила Явдошина колежанка, яка була разом із Явдохою на забаві і разом ішли додому. Явдоха крикнула: «Дядьку, одчиніть!». Раптом двері відчинились, Явдоху шарпнули до сіней, і двері скоро зачинились. «Що таке?»— запитався Мехтод. Явдоха розповіла: «Червона мітла» все замела в нас. Вікна у хаті побили, сестру Настю Фальбушенко убив». Явдоху просили, щоб вона не кричала, щоб сусіди не чули, бо докажуть до сільради і завтра буде нам те, що вам було. Явдоха замовкла і тихо стала просити: «Дядечку, допоможіть нам!». Мехтод сказав Явдосі: «Ти сиди тут тихо, а я піду поза клуні і хліви, знайду із города до хати, щоб ніхто мене не бачив». Явдоха сказала, що лямпку забрали, немає чим і засвітити.

Мехтод узяв свого ліхтаря з собою і пішов. Коли він увійшов до хати, було дуже холодно, так само як надворі. Мехтод засвітив ліхтаря у сінях і увійшов до хати. Він побачив, що на долівці лежала Настя, коло неї сиділа її мати, держачи Настину голову на колінах і гірко плакала. Мехтод підійшов ближче із ліхтарем і побачив, що Настя ще жива. Тоді він скинув з себе кожуха, угорнув Настю в свій кожух, взяв на руки і поніс до себе до хати.

Нагорняк Мехтод забрав усю родину до себе до хати. Коли прийшли до хати, тоді огляділися, що немає Олександра, сина розкуркуленої матері, який був тоді в хаті і

через якого потерпіла ця родина. Десятирічний хлопець вискочив з хати посеред ночі і побіг до свого діда Захара, який мурував у хліві лежанку, щоб узяти свою дочку із сином до себе і разом жити. Гребінатий Захар мав свою хату. Його син Петро був одружений, і його жінка заборонила, щоб Мотрю з сином взяти до хати, бо боялася, щоб через них і їх не вигнали. Тоді батько взяв собі хліва, а синові оставив хату, і в хліві мурував собі лежанку на скору руку, щоб спасти свою дочку з сином від холодної зими. Коли Олександр прибіг до діда і постукав, дід думав, що це «червона мітла» прийшла до нього. Він думав, що хтось заявив про його плян, а найбільше він думав на свою невістку, що це вона заявила. І тому він не спішить відчиняти. Олександр догадався про це, він притулився між дверима і одвірком і сказав: «Діду, це я, Сашко».

Олександр був дуже переляканий, зуб на зуб не попаде, так змерз, бо його дід жив більше як півкілометра від Ольги. Питають його, що сталося. Дитина не може промовити й слова від переляку і холоду, бо й тут, у хліві, ще не є тепло, не змурували лежанки; але все-таки немає вітру і не так мороз бере.

Через декілька хвилин Олександр промовив, що Фальбушенко убив Настю. Коли його дід це почув, він одразу схопився і побіг до сина Петра. Постукав до нього і сказав йому, що «червона мітла» і комсомольці із Фальбушенком все забрали у дядини Ольги, а Настю Фальбушенко убив. Петро сказав батькові: «Я зараз уберуся і підем» — «Ти убирайся, а я уже пішов», — відповів батько.

Коли Захар прийшов до Ольжиної хати, там уже нічого не було. Вікна побиті, двері відкриті. Захар увійшов до хати: лежанка розвалена, комин у печі розвалений, горщик, в якому варився куліш, розбитий, нікого в хаті немає. Захар подумав: Куди вони пішли вночі, скрізь по сусідах темно... Він пішов у клунку насмикати соломи, поробити в'язки і позатуляти вікна, щоб не віяв сніг у хату. Коли тут прийшов Петро і питає у батька, що сталося. Батько відповів: «А хіба ти не бачиш, що сталося? У хаті немає нікого, вікна побиті, всередині все порозвалено». Петро сказав батькові: «Я як ішов сюди, помітив у Мехтода Музики світло у хаті. Вікна затулені, а у хаті світло». Тоді батько говорить до сина: «Ти, Петре, пороби в'язки і затулюй вікна, а я піду до Мехтода сам».

Коли Захар підійшов до Мехтодової хати і постукав у

вікно, то відразу погасили світло у хаті. Жінка Мехтода підійшла до вікна і запиталася: «Хто такий?» Захар тихо обізвася: «Гребінатий Захар». Жінка з переляку почула, що Гребінатий Артем. «Ой, Боже, — скрикнула жінка, — 'червона мітла' прийшла!» У хаті почалася метушня. Кожний хапає все на себе, що попало, одягається, щоб не остатися голому. Коли Захар почув метушню, він ще раз постукав. Тоді підійшов до вікна Мехтодів син, Михайло, і сказав: «Що ти хочеш, Артеме, від нас?» Вікна були дуже замерзлі. Захар дув на шибку, щоб розморозити хоч трохи. Коли Михайло питався «Що ти хочеш, Артеме, від нас?» він почув голос знадвору: «Я Захар!» Михайло помітив через продуту шибку, що надворі під вікном стоїть Захар Гребінатий.

Коли одчинили двері і Захар увійшов до кімнати, він побачив, що Настя лежить на лежанці і щось хоче сказати, але не може. Захар звернувся до Михайла, щоб він пішов до Ольжиної хати і сказав Петрові, щоб Петро прийшов сюди зараз же. Михайло побіг.

Прийшов Петро. Батько сказав йому: «Піди, сину, на Шимитівку і скажи Нетихорові, щоб він запряг коні і під'їхав сюди до схід сонця, взяв Настю і повіз у Романівку до лікаря. Ольга сказала, що у неї забрали Комнезамівський білет. Захар сказав Петрові, щоб Нетихор узяв свій Комнезамівський білет.

Петро пішов до Нетихора. Від Мехтода до Нетихора було яких два кілометри. Коли Петро прийшов і сказав Нетихорові про ту катастрофу, яка сталася у дядини Ольги, Нетифор сказав Петрові: «Певно у цьому грабунку і твій брат Артем брав активну участь». Петро сказав, що без Артема ніде не обійдеться.

Нетихор скоро схопився, дав коням їсти і сам попоїв, набрав у опалки для коней оброку, запряг коней і вони поїхали до Мехтода. Ще було дуже рано, сусіди ще спали, а якщо хтось і не спав, то через замерзлі вікна не бачив, хто у таку пору поїхав. Коли Нетифор приїхав до Мехтода, то Настю загорнули в кожух і в рядна, положили на сани і скоренько Нетихор поїхав із села, щоб ніхто не побачив і не доніс до «червоної мітли», що він повіз підкуркульника до лікаря.

У Романівцях був лікар на прізвище Шевченко; він був родом із Галичини. Це з тих, які будували комунізм у Галичині, а польська поліція ловила їх і саджала в тюрми. Від

переслідування польської поліції вони втікали до УРСР. Тут їх радо приймали і давали їм працю, бо вони мали партійні білети. Романівка — це дуже старинне село. У ньому родився Максим Рильський і його дід і прадіди. Цю лікарню побудував батько Максима Рильського за свої власні гроші для бідних селян. Тут був доктор Дубинець, якого арештували за СВУ, а Шевченка поставили на його місце.

З Нетихором сіла його жінка Храсина з таким розрахунком, що ніби Настя — їхня дочка. Від Новоселиці до Романівки 7 кілометрів. Коли Нетихор приїхав до лікарні, то там ще нікого не було. Нетихор був першим на черзі до лікаря.

У почекальні було холоднувато. Незабаром прийшла прибиральниця і почала розпалювати грубку. Вона побачила чоловіка в почекальні і запитала його: «Звідкіля ви так рано прийшли до лікарні? Лікар починає працювати з 8-ої години, а зараз тільки (вона подивилася через відчинені двері, з яких вона зайшла до почекальні, на годинника, який висів на стіні) під шостої ранку. Вам ще потрібно чекати дві з половиною години. Надворі великий мороз, 30 стопнів».

Нетихор сказав: «Я приїхав із Новоселиці». Прибиральниця спиталася: «Із Новоселиці. А що сталося, що ви так рано приїхали?».

Нетифор почав розказувати: «Знаєте, зараз свято, Різдво Христове, діти граються. Діти, як діти. Отже моя дочка теж пішла на сковзалку, сіла на санки і їхала із гори, впала із санок, бо не вміла ними керувати. Діти прибігли і сказали мені. Я прибіг, а вона — нежива: з рота і носа кров пішла. Я приніс її до хати.

Був уже вечір, ми її самі рятували цілу ніч — нічого не допомагає. Ми і рішили поїхати до лікаря. А знаєте, годинника немає, й ми не знаємо яка година. Ми думали, що вже ранок».

Прибиральниця аж руками сплеснула: «А де ж ваша дочка зараз?». — «Дочка лежить надворі у санях, і мати коло неї сидить, а я прийшов і зайняв чергу до лікаря. Прибиральниця сказала: «Ідіть мерщій уносьте сюди дитину, бо вона ж там замерзне, при такому морозі».

Нетихор побіг хутенько до саней, узяв Настю на руки і поніс до почекальні, а за ним ішла Храсина. У почекальні під стіною стояли дві довгих лавки, на які хворі сідали і чекали на свою чергу до лікаря. Поки Нетифор уніс Настю, то

прибиральниця зсунула дві лавки до купи і положила на них Настю. Прибиральниця розповідає, який тут порядок: «Доктор є Англічан». Вона не казала «Галичан», а «Англічан». Нетихор запитав її: «А по-якому він говорить?» — «Він говорить по-українському», — відповіла прибиральниця.

Незабаром прийшов фельдшер до лікарні, але вже стали сходитися люди. Стала черга. Люди стояли, бо на двох стільцях лежала Настя. Фельдшер увійшов у почекальню і став збирати комнезамівські книжки, заніс їх у докторську приймальню, положив на стіл, а сам вийшов до хворої Насті і почав розпитувати Нетихора, як це воно сталося. Нетихор став розказувати фельдшекові про цей нещасний випадок. Ще не встиг він закінчити, як лікар відчинив двері і покликав до приймальні Глушаницю Нетихора. Нетихор і фельдшер взяли Настю і внесли її до приймальної. Лікар подивився у комнезамівську книжку, на Настю і спитав, як її звати. Нетихор відповів: «Олена». — «Скільки їй років?» — «П'ятнадцять». Лікар подивився на Нетихора, а тоді на фельдшера і вони вийшли. Через кілька хвилин вони зайшли і лікар сказав Нетихорові: «Ваша дочка Олена родилася 1927 року. Скільки їй років, п'ятнадцять?» Нетихор страшно перелякався. Він хотів виправдатися, але лікар перебив його: «Ідьте додому, візьміть комнезамівську книжку і везіть цю дівчину у лікарню в Павлолч». Він навіть не глянув на Настю, не обтер закипілу кров з її уст. Настя щось хотіла сказати лікареві, але була спаралізована. Вона дивилась і ворушила губами, але звуку не було чути.

Нетихор скоренько взяв Настю, угорнув у кожух і в рядно, взяв на руки і насилу просунувся через двері. Він положив її у сани і поїхав назад у Новоселицю. Більше її нікуди ніхто не возив, лікували Настю старенькі бабки.

На другий день раненько сусід Барвіцький Прокіп вийшов надвір і побачив, що у Ольги побиті вікна. Він побіг до Ольги і запитався: «Хто це вам вікна повибивав?». Захар відповів: «'Червона мітла' все робить сердито». Прокіп здивовано сказав: «Вона ж удова. Ця жінка до куркулів не належить». Захар сердито відповів йому: «Хотіла перегріти мого онука Сашка і хтось доніс до 'червоної мітли'. Вони вночі наскочили до Ольги, застали там Сашка і за це зробили показовий суд, щоб інші боялися пускати куркулів до хати». Всі думали, що це заявив Барвіцький Прокіп, бо він колись

був у 1920 році головою комнезамів. Барвіцький Прокіп під час війни був матросом і служив у Крон-Штадті. Там під час революції він бачив Леніна. Він дуже гордився, що вітався із Леніним. Була в нього і світлина, що між матросами на палубі сидів посередині Ленін. Прокіп був за фахом муляр. «Так то за це треба було так покарати бідну вдову?» — сказав Прокіп, повернувся і пішов мовчки до хати. Захар подивився на Прокопа і тихенько собі сказав: «Ич, облеслива собака, ніби то він нічого і не знає. Заявив сам, а тепер жалує». Через декілька хвилин Прокіп пішов до Ольжиної хати, поніс свій мулярський інструмент і сказав: «Хоч і свято, Різдво Христове, але хай Бог прощає, бо треба допомогти бідній вдові.» Він положив інструмент на долівці і сказав до Захара: «Ходімо, принесемо залізну грубку, запалимо її і будемо працювати». Прокіп приніс свого ліхтаря, засвітив у хаті і побачив, що образи були не побиті. Він одразу написав записку до Глушаниці Алемпії (це був столяр і мав діаманта різати скло), щоб він прийшов до Ольги Галушкової і пошквив їй вікна, бо їх цієї ночі побила бригада по викачці хлібозаготівлі. Алемпій боявся наразити себе на таку ситуацію, бо це була дуже ризикована справа. Прокіп знав, що Алемпій може відмовитися від цієї роботи, бо може стати жертвою цієї бригади. Прокіп написав йому, що вікна будеш шклити у мене у хаті, все буде у моїй хаті, а я сам повставляю вікна, ти тільки пошкли. Алемпій раненько прийшов і скоренько усе зробив у Прокопа в хаті. Що можна було зробити із кусків, то склав із кусків, а для решти порозбирав образи, з яких забрав скло і пошквив вікна. Поки Нетихор приїхав від лікаря, то все було в хаті відремонтоване і посеред хати горіла залізна грубка. Захар пішов у хлів, зірвав у хліві стелю, витягнув дошки і зробив із дошок піл, настелили на той піл соломи і положили Настю.

Мотря не мовчала про цей варварський напад на неї, який учинив Фальбушенко. Вона написала до Петровського, який був головою Раднаркому УРСР. Всі відповіді йшли на місцеву владу. Фальбушенко ховав усі відповіді, які приходили Мотрі на адресу місцевої влади.

На другий день після погрому вдови Ольги Глушаниці коло сільради і кооперації висіли оголошення, де великими літерами було написано: «В комнезамівських рядах було заховане куркульське охвістя, яке переховувало куркулів Мотрю Гульчак і її нащадків, і сьогодні ввечері буде

розпродуватися у клубі П майно». Тоді була дуже велика радість в селі, люди бігли наввипередки до клубу, бо там можна буде купити кожуха за 2 рублі, скриню за 1 рубля чи стола чи лавку, килима за 3 рублі, подушки великого розміру квадратний метр 5 штук за 2 рублі, корову за 10 рублів, овечку за 2 рублі, одним словом, все за безцінок. Тому в селі була радість, коли розпродувалося куркульське майно.

Ольга була дуже щаслива, бо її дві дочки робили у радгоспі штатними робітниками як доярки. Вони поступили до праці ще тоді, коли мали комнезамівський білет. Марина і Явдоха спасали свою матір і свою сестру Настю, яка стала калікою на все своє життя від Фальбушенкового удару. У 1933 році Марина і Явдоха отримували у радгоспі «пайок». Вони їли вдвох один «пайок», а другий несли своїй матері і Насті, і так спасали свою матір і сестру від голодної смерти.

Захар продовжував працювати коло хліва, щоб зробити із нього хату якнайшвидше, бо зима дуже холодна, а Мотрі немає де із сином переночувати. Для нього це було не по силі, і все-таки Захар наполог зробити це якнайшвидше. Він викопав погриб у хліві, щоб мати глину для мурування і зробити піч. Йому помагав онук Олександр. «Червона бригада» не забувала відвідувати й Захара й допитувалися, де Мотря пішла, куди вона пише скарги і хто їй пише. Фальбушенко все хотів знати. А коли йшла бригада, то Олександр ховався, щоб його ніхто не бачив з цієї бригади. Його син Артем теж приходив і завжди говорив: «Нащо ви це робите? Вам можна сидіти у Петра». А батько подивиться на сина, тяжко зітхне, нічого не може йому сказати. Їм потрібно знати, хто пише Мотрі ці заяви до дивізії, в якій служив її чоловік і помер під час воєнної служби. Мотря писала до Головнокомандуючого збройними силами Ворошилова заяву, щоб її помилували і повернули її синові хату, поскільки ту хату дала для сина держава. Всі відповіді приходили на місцеву владу, тобто на Фальбушенка. Але було помітно, що відповіді приходили у користь Гульчак Мотрі і її 10-літнього сина Олександра. Її вже перестали так жорстоко карати, хоча це не було їй сказано, але все-таки це можна було помітити. Перестали турбувати й її батька. Люди допомагали вночі, щоб ніхто не бачив, зробити піч, лежанку, комин і прорізати двоє вікон в стіні. Барвіцький Прокіп прийшов і допоміг змурувати піч і лежанку. Всі думали, що Прокіп заявив на Глушаницю Ольгу, що вона держить у своїй хаті Мотрю і її сина, але

виявилось зовсім інше: у сільраду про це заявив Матяш Семен.

Захар перейшов жити в свою маленьку, низеньку хатину і забрав до себе свою дочку й онука і більше жінка червоноармійця з дитиною не стояли під тином голі-босі, бо ніхто не пускав до хати перегрітися. А ті, які купували її майно на публічних торгах йдучи, відвертали голови від них і сміялися з них. Захар відкрив маленьку майстерню, робив дерев'яні ложки і продавав їх на ярмарку, Мотря ходила до людей, пряла прядиво, щоб заробити відро картоплі, і таким способом Мотря з сином дожили до весни.

Навесні відкрилася праця в радгоспі. Мотря пішла у радгосп проситися, щоб прийняли на працю. Керівник радгоспу не відмовив, прийняв її садити картоплю. Після посадки картоплі Мотрю прийняли в сезоніві робітники. Це була нечувана радість для неї. Мотря працювала у радгоспі, їй уже давали «пайок», видали продуктову картку. Олександра теж приписали як малолітнього і на нього мати отримувала теж продукти. Мотря бачила, що її клопотання все-таки багато їй допомогли. Її перестали переслідувати, тихенько відсунули убік із списків куркулів. А все-таки їм хотілося знати, хто писав ці заяви до вищої влади. Фальбушенко увесь час питав її, але вона твердо стояла на своєму, що вона все писала сама із своїм сином.

Радгосп потребував сторожа на ніч до волонні. Про це знали Ольжині дочки. Вони сказали Захарові, який пішов у радгосп до завідуючого і попросився на роботу де-небудь сторожем. Завідуючий сказав йому, що радгосп потребує сторожа. Захар прийняв цю працю з радістю і став працювати у радгоспі також як штатний робітник.

Настав 1933 рік. Олександр мав 13 років. Він також поступив на працю у радгосп пасти лошаки. Це була сезонова праця у радгоспі, але все-таки він користувався кухнею. Йому теж було видано номер, по якому він мав право заходити до Ідальні і там обідати чи вечеряти й снідати. Хоча в тій Ідальні варили, як тоді казали, шліхту, все-таки до тої «шліхти» давали хоч малу скибочку хліба. Таким способом Гульчак Мотря і її син Олександр та їх батько і дід Захар спаслися від голодної смерті.

Коли Мотрю поставили на кухню працювати, керівник радгоспу Василенко сказав, щоб вона ніколи не зустрічалася із своїм тестем Гульчаком Іваном, бо за нею слідкують. «Ти

мусиш бути обережна, вони винні, і Фальбушенко хоче виправдатися перед вищим начальством». Тоді Мотрі стало ясно, що вона має успіх у клопотанні, тільки треба мати терпіння.

В 1938 році Гульчак Олександр мав уже 18 років. Він сам написав скаргу до Ворошилова. Довго не було відповіді, а все-таки вона прийшла. Штаб армії звернувся до колгоспу, щоб колгосп звернув майно Гульчаку Олександрові, за підписом Ворошилова. Все-таки голова колгоспу зібрав збори і зачитав цього листа. Колгосп зобов'язався побудувати Гульчакову Олександрові хату. У 1939 році продав свою хату тракторист; колгосп відкупив її і передав Олександрові.

* * *

22 червня 1941 року Гітлер напав на Советський Союз. Советська армія стала втікати чимдужче на схід. Я теж утікав ближче до свого села. Моя частина пішла на Сквиру, а я поверну уліво і пішов обороняти своє село Новоселицю. Рано я прокинувся, а німецька армія вже зайняла моє село без бою. Я добре придивлявся до нових «визволителів», що вони нам принесли з собою? Коли я поїхав у Попельню, то побачив напис на водокачці. Було написано так: «Рус гут, Юд капут, Україна арбайтер». Для мене цих три слова показали майбутнє мого життя і моїх правнуків. Я і мої всі нащадки маємо тягнути німецьке ярмо. Немає чим тут радіти! То було російське ярмо, а тепер буде німецьке. Я чув від людей, які були у полоні в Німеччині у Першій світовій війні: хто багато їсть, той добрий робітник. Значить, і з голоду не будемо умирати, як при Росіянах вимерло 165 господарств у моєму маленькому селі Новоселиці. Я ішов і думав, і цим я себе потішав. На другий день я пішов до активіста, який добре працював у «червоній мітлі», і купив за 25 рублів хату Гульчака Олександра. Я йому запропонував, щоб він добровільно повернув хату Мотрі, а взяв ту хату, яку відкупив їм колгосп, а сам їхав добровільно на працю в Німеччину, щоб обминути гестапо. Федь послухав мене і віддав Мотрі її хату, а сам взяв хату, яку купив колгосп Олександрові. Після закінчення війни Гульчак Олександр повернувся з фронту додому, в свою власну хату, через яку так довго прийшлося йому страждати, і зараз живий і живе у своїй хаті.

В 1928 році було призначено на ліквідацію як куркулів

29 господарств з нашого села. І застосовували до них найжорстокіші методи, терор. Це не були ніякі куркулі. До революції вони були малоземельні, або ж зовсім у них не було землі. Я хочу зарах кожного окремо показати, які вони були «куркулі». Як нам усім відомо, в нас на Україні був феодальний устрій, вся земля була від селян відібрана і віддана поміщикам. Звідки у нас на Україні взялися куркулі?

У 1864 році було скинене кріпацтво, але земельної реформи не було. Вся земля була в руках поміщиків, тільки одне було те, що поміщик мусів платити селянинові за його працю. Хоч то була мізерна платня, а все-таки мусів платити.

У 1917 році вибухла революція і скинули царя. Селяни відібрали від поміщиків землю, і від 1917 року в нас по селах з'явилися куркулі. Звідки вони так скоро набралися?

Революція була аж до 1921 року. Все було знищено буквально, не було чим обробляти землю, сільське господарство занепало повністю. 1924 року проведено земельну реформу: поділили землю «на душі» і повстали «бурякові товариства». Коли селяни отримали землю — їм треба чимось обробляти. Тоді вони робили контракти із цукроварнями, щоб сіяти цукровий буряк. Тоді цукроварня давала на виплат селянам сільськогосподарський реманент. Від 1924 до 1928 року селяни виплачували буряковим товариством сільськогосподарський реманент і устаткували свої господарства. Безумовно, були такі господарства, що ту землю, яку їм дали у 1924 році, вони зовсім їй не бачили. Вони віддавали свою землю іншим господарствам, щоб вони їм обробляли із половини. Вони знали, що прийдуть жнива, їм привезуть до хати їхнє збіжжя, ще їй змолотять.

Хто ж винен за народовбивство українського селянина в 1933 році?

Винні за народовбивство українського селянина від 1928 року і аж до сьогоднішнього дня колишні великі землевласники, в яких селяни відібрали свою власну землю. Їх російські царі навезли на Україну, щоб зробити з Українців німих рабів. Але за 300 років їм це не вдалося. Всі колишні поміщики мали добру освіту. Вони побачили під час революції, що народ збунтувався проти них і старалися здушити революцію. Коли їм це не вдалося, вони змінили двоголового орла на зірку і серпа й молота.

Від Леніна аж до Брежнєва всі вони були сини багатіїв. Я візьму зараз і пригадаю вам: у 1924 році був нарком освіти Бубнов. Хто він такий? Бубнов — син великого поміщика. Його маєток був від мого села тільки три з половиною верстви. Це село називається Строків, розташоване над річкою Растваця. Бубнов мав дві гуральні, одну у Строкові, другу в Сквирі, мав водяний млин і питля, мав кінський завод.

Панас Любченко — поміщик із Кагарлика. Був головою Ради Комісарів України.

Каганович Лазар, чорнобильський фабрикант, мав дві чинбарні. Я візьму для прикладу свого земляка Максима Рильського, який народився в селі Романовці на Житомирщині. Це його дідів і прадідів були селяни цих сіл кріпаками. Він одержав від Сталіна орден Леніна. За що? — За те, що допомагав бити тих, які відібрали від його батька свою землю, і він своїми піснями заглушував стогін і плач малих дітей, які просили: «Мамо, їсти!», і своїми пухлими рученятами гребли землю, шукаючи корінчика, щоб заглушити голодну снагу. Але там уже не було тих корінчиків, бо вже їх вигребли старші люди і з'їли. Даремно пухлі рученята шукали у землі корінчика з трави...

Максим Рильський сидів у Києві і прославляв «мудрого вождя народу, Сталіна». За те він одержав орден Леніна. Його батьки, діди і прадіди були зрадниками українського народу, але зате були добрими слугами для російських царів.

А де ж його діти і онуки? Вони зараз є добрими слугами для червоної Москви. Вони зараз доводять, що голод зробили куркулі і великі землевласники. Які куркулі? — Ті, що мали три-чотири десятини землі. Вони боронилися від колгоспної панщини. Хіба колгосп різниться від панщини? Тоді люди працювали задаром, і в колгоспі працюють задаром. Чим же колгосп різниться від панщини? Тільки одним трудоднем. При панщині не писали трудодня і людодня.

Я хочу зараз пояснити, що таке трудодень і що таке людодень. Про людодні ніхто не чув із колгоспників, знав тільки голова колгоспу і обліковці. Ще знав бухгалтер колгоспу, куди вони мали іти.

Що таке трудодень? Трудодень — це норма, яку та чи інша особа має зробити. Наприклад, 50 соток виорати кінським плугом — тоді пишуть тому, який держав плуга, 1,25. Той, хто коні водив і їх поганяв, отримував тільки один

трудодень. Трудодень — це є призначена норма виробітку.

Що таке людодень? Людодень призначений тільки для чоловічого роду. Кожний чоловік, котрому скінчилося 18 років, мав виробити на рік 300 людоднів. Я ще повернуся до цієї теми, коли буду писати про колгосп і його структуру.

Колгосп і панщина — це дві сестри, тільки старша сестра була немодерна, а колгосп змодернізували так, щоб раб бив раба так, щоб з нього аж пір'я сипалося, і ніколи більше не подумав про якусь там свободу, не те що про вільну, незалежну Україну. Ленін думав не про бідних, а про тих землевласників, які були колись. Він вовків переодягнув у овечу шкуру.

Я зараз хочу написати про свого односельчанина Левченка Віктора, колишнього мого сусіда. Його батько мав у моєму селі 250 десятин землі, а його сини закінчили до Першої світової війни університети. Під час революції були у Денікіна, добре били Жидів, кричали «Бий Жидів, спасай Росію!» По закінченні революції Віктор Левченко мав високу советську посаду. За національністю він був Українцем, а за характером всі Левченки були зрадниками. Його предки допомогли зліквідувати гайдамацькі загони, які діяли між Сквирою і Павлолччю, під команду Невінчаного. Від Павлолчі до Ходоркова був Гайдамацький загін під команду Левченка. Цариця Катерина послала свої війська на допомогу графові Браніцькому. Граф Браніцький ішов із своїми військами від Білої Церкви на захід. Від Сквирі до Ходоркова ішов граф Білінський. Гайдамаки всі відступали до великого дубового лісу, який належав до Паволоцького хутора; він ішов смугою понад річкою Растваницею аж до Половецької.

Перший бій пройшов під селом Ракожин над річкою Растваницею. Гайдамаки розбили графа Браніцького під Ракожином. Від півночі наступали війська цариці Катерини, між Парипсами і Коженкою. Цей напрям держав гайдамацький курінь під команду Рильського і Левченка. Рильський з Левченком зрадили гайдамакам і перейшли на сторону цариці Катерини з усіма своїми гайдамаками. Рильський і Левченко знали, де знаходиться в тому лісі головна квартира повстанців, і як до неї можна підійти зненацька. І вони повели війська і там розбили повстанців.

Після перемоги над гайдамаками те місце, де була головна квартира, стало селом Новоселицею. Це те село, в якому я народився.

У 1926 році мені розповідав про це моєї матері пра-прадід, якому було у той час 105 років. Називався цей пра-прадід Глушаниця Максим (Гавалег). Я хочу дати своє свідчення, щоб прочитали мої пра-правнуки про село Новоселицю, що це село і люди пережили під час народобвиства українського селянина у 1928-1933 роках. Хай це буде не переказ, а правдиве свідчення, яке я запишу для поколінь. Хай вони прочитають і ніколи не забувають про жорстокого окупанта — Росію.

Хто винен у народобвистві українського хлібороба 1928-29-30-31-32-33 років? Багато говорять про це. Одні звертають на Жидів, другі — на Карла Маркса, треті — на комунізм. Хто ж вивнен? Хто пережив ту трагедію з перших днів 1928 року, той знає, хто це народобвиство зробив. Нам не потрібно нагадувати про постанови ЦК партії, про те, що говорив Ленін на з'їздах. То все була брехня. Ленін: він те все прикрив гарною постелею, а постіль постелив не на ліжку, а на боронах з гострими зубами, і положив український народ спати на ту постіль.

Ми не сміємо пропустити один факт: скільки Жидів упало під час революції, скільки вибив їх Денікін. А скільки упало їх після революції, які не хотіли співпрацювати з російським шовінізмом. Я хочу пригадати Жида Артила, який говорив з моїм батьком у 1925 році. Ось його слова: «Тодось Іванович, ви всі, Українці, думаєте, що це все роблять Жиди. Ви помиляєтесь. Нас заставляють це робити. Мене теж заставили, але я відмовився. Я їм сказав, що Жидам торгувати, а не лізти в політику. Мені дали час, щоб я обдумав добре». Мій батько уважно слухав, що говорив Артил і поставив йому одне питання: «Карл Маркс — Жид, і це є його теорія?» Артил усміхнувся і махнув головою: «Так, Карл Маркс є Жид. Ленін узяв Карла Маркса кличі, які він дав для Жидів і цим самим обманює Жидів і Українців. Карл Маркс дав клич «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» Чи ви знаєте, хто є пролетаріят? Пролетаріят — це є Жиди. Ніколи не може Українець чи Росіянин бути пролетарієм. Бо ви маєте свою землю. Жиди своєї землі не мають, їх розігнали по всьому світі. Карл Маркс закликав Жидів до єдності, здобути свою державу. Ленін використовував Карла Маркса для того, щоб збудувати російську державу (сильну, але російську, а не жидівську). А що Жидам дає Ленін? Жидівський нарід Росіяни використовують проти Українців, а

тоді звернуть, що це зробили Жиди, а не Росіяни. Нас уже зараз заставляють, підготовляють у наступ на вас, а вам дають землю, щоб ви, Українці, цього не помітили.

Одного разу я був у Павлоліччю і чую, що приїхали представники із центру. Пішов і я на ті сходи. Що я там почув? — Як Петлюра бив Жидів. Коли я поставив питання: «Чий клич був 'Бей Жидів, спасай Росію' — Петлюри чи Денікіна?», то на мене скочив цілий той жидівський кагал: «Як ти посмів тут говорити таке, ти, старий дурак?!» Жидам уже було заборонено говорити правду молодшому поколінню, що в Денікіна був клич «Бий Жидів, спасай Росію». Бо Денікін був Росіянин, а Петлюра — Українець. Артил сказав: «Я вже старий, я може й не доживу до цього, а ти, Тодось Іванович, будеш ці події бачити, бо ти молодший». При кінці дід Артил сказав такі слова: «Росіяни взяли у Карла Маркса тільки його бороду, для того щоб цією бородою можна прикрити російські струпи на обличчі. Росіяни розчинили Жидами, а замість Українцями і захочуть спекти один російський пиріг, але їм це не вдасться».

Дід Артил діждався того, як місили Українцями діжку, і він бачив, бо й сам попав у той заміс із своєю старою жінкою, Рухлею.

Дід Артил у Новоселиці мав свою власну крамницю. У 1928 році селян поділили на групи: куркулів, середняків і бідняків. Середняків і бідняків зачислили до комнезаму, а у куркулів відібрали усі права. Їм не можна було користуватися медичною обслугою, заборонено було заходити в кооперацію. Куркульських дітей виганяли з шкіл.

У Новоселиці було 29 господарств, які потрапили у список куркулів. Всі ці люди користувалися Артиловою крамницею.

1929 року, при кінці листопада, приїхало вночі з Білої Церкви ГПУ і арештувало Артила. Його жінці наказали, щоб вона нікому не говорила про це. Рано люди повставали, дивляться, що Артил не ходить кругом хати, як він рано любив ходити. Сусіди думали, що Артил захворів. Ну що ж, — говорить сусід до сусіда, — старий чоловік, уже перейшло 85 років, не дивно, що захворів. Коли підходить до них Хрумка Прокіп. Він був опікуном над сиротою, і рентував сирітську хату для Артила. Артил там жив і там мав свою крамницю. Прокіп питає їх: «Про що ви говорите?» — «Та про Артила, що його не видно сьогодні». — «Та вже напевно

ми його й не побачимо», — відповів Прокіп. «А що сталося?» — запитали здивовано сусіди. «Та прийшло вночі ГПУ і арештували його». — «Та як же? Він же Жид, а це влада жидівська» — відповіли сусіди. «Еге ж, і Жидів теж беруть», — відповів Хрумка Прокіп. Сусіди не вірили Прокопові. Пішли самі до хати і побачили, як старенька Рухля сиділа сама і плакала. Артил і Рухля були самітні, бо їхні діти, син і дочка, виїхали в Америку. За годину все село знало, що діда Артила арештувало ГПУ. Його питали про золото. Артил довгенько не признавався про золото, а потім признався, що має дві п'ятки золотих. ГПУ спиталося, де ті п'ятки лежать. Артил їм сказав, де вони лежать. ГПУ сказало до Артила, щоб він написав листа до жінки, щоб вона віддала золото. «Але не вказуй ніякої суми!». ГПУ взяло того листа і поїхали до жінки. Лист був написаний жидівською мовою. Рухля взяла того листа і прочитала. Вона не знала, про які золоті гроші її чоловік пише: чи про п'ятки, чи про десятки. Вона витягла 50 рублів золотих. ГПУ запитало її: «Чи це всі золоті гроші, що ви маєте?» Рухля відповіла, що так, що більше немає. ГПУ сказало: «Ми тебе зараз струснемо, то ти золотом розсипишся». І підійшли до того місця, де були заховані дві п'ятки та й витягнули їх. «А ти ж казала, що більше немає золотих грошей. Тепер ми самі пошукаємо». Рухлю арештували і повезли у Білу Церкву в тюрму, до її чоловіка. Все Артилове майно було skonфісковане і передане у кооперацію. У Білоцерковській тюрмі «витрясали» із Артила і Рухлі золоті гроші до тих пір, поки вони віддали Богові своє життя. Їх замордувало ГПУ. А таких Жидів було в Україні дуже багато, які не пішли співпрацювати з Росіянами і поплатилися за це своїм життям. ГПУ всіх таких Жидів, яких саме помордувало, списало на рахунок української нації, що вони упали від «українського антисемітизму».

Я, Павло Глушаниця, народився 1916 року, 3 вересня в селі Новоселиці, район Попільня, Житомирська область. Адреса до Першої світової війни була така: село Новоселиця, Романівська волость, Сквирський повіт, Київська губернія, Україна.

Складаю свою присягу перед Господом Богом і всім народом, що без ніякої злоби буду свідчити правдиво.

У 1928 році в моєму селі Новоселиці визначили 29 господарств, як куркулів. Вони були першими жертвами.

1) Павло Бойко, родина складалася із 4 осіб. До ре-

волюції мав своєї власної землі півдесятини, де були хата, город. Після революції йому у 1924 році дала держава 4 десятини. Розкуркулений.

2) Максим Чуб, родина складалася з 7 душ, інвалід з Першої світової війни. До революції мав 2 десятини землі. У 1924 році держава дала 5 десятин землі і разом було 7 десятин. Розкуркулений.

3) Тодось Чуб. Родина складалася із 3-х осіб. До революції землі не мав. У 1924 році держава дала йому три десятини. Був розкуркулений. Ховався, щоб не попасти на заслання, дістав туберкульозу і помер.

4) Олекса Дмитренко. Родина складалася з 3-х осіб. До революції своєї землі не мав. У 1924 році держава дала йому три десятини. Був розкуркулений і засланий на Біломор-Канал.

5) Радіон Дмитренко. Родина складалася з 5 душ. До революції землі не мав. У 1924 році держава дала йому 5 десятин. Був розкуркулений і на засланні помер.

6) Трохим Дмитренко. Родина складалася із 6 душ. До революції мав 1 десятину землі. У 1924 році держава дала йому ще 4,5 десятини, і разом було у нього 6 десятин землі. Був розкуркулений, утік в Середню Азію і там переховувався, щоб не попасти на заслання.

7) Домаха і Павло Сторожук. Сім'я складалася з 3 душ. До революції мали землі 1,5 десятини. У 1924 році держава дала їм 1,5 десятини, і разом було 3 десятини землі. Розкуркулені, під тинном померли з голоду і холоду. Кожний боявся прийняти їх до хати, бо держава карала того, хто розкуркуленого пустить до хати погрітися.

8) Григорій Джусь. Сім'я складалася з 2 душ. До революції жив у Києві, землі не мав. Під час революції переїхав жити у село. У 1924 році держава дала їм 2 десятини землі. Він побудував хату і жив собі. Працював у селі столярем. Був розкуркулений. Його з жінкою вислали, і вони обоє померли на засланні.

9) Іван Гладун. Родина складалася з 2 душ. До революції мав 6 десятин землі. У 1924 році від нього держава відняла 4 десятини землі. 1928-29 року його розкуркулили, все майно розпродали, а його і жінку вивезли на заслання, де вони обоє померли.

10) Мотря Гладун. Це нерідна мати Івана Гладуна. Вдова. Сім'я складалася з 5 душ. До революції мала 6

десятин землі. У 1924 році держава відняла від неї 1 десятину землі. Її розкуркулили, майно розпродали.

11) Тодось Глушаниця. Сім'я складалася з 6 душ. До революції мав 50 десятин землі. У 1924 році, по приході совєтської влади у мого батька забрали 44 десятичини, залишили тільки 6, а решту віддали людям безземельним.

Тепер я хочу розповісти вам, панове, який був метод розкуркулювання. Насамперед треба подати тих осіб, які робили народобвиство українського хлібороба, не лише дорослих, але й маленьких діточок-немовлят, і старих, немічних, і усіх підряд.

Прислані з Москви уповноважені: Гладков, Тараканов, Ковбасов, Малишов, Фальбушенко. Сільський актив: Хірбурт Мошко, Хірбут Бабця, Вітавський Яків, Лисенко Левко, Лисенко Максим, Лабунський Григорій, Михальченко Федь, Вуйко Василь, Бортяний Мехтод, Хідченко Ригор. Це були активні члени партії. До цих членів партії треба додати ще сільську бідноту, різних алкоголиків і злодіїв, які ходили із залізними гострими палицями, вишукували хліб, хто де заховав.

У 1928 році на мого батька було наложено податок-хлібозаготівля: на кожну десятину 600 пудів зернових культур, бобових культур 1 тонну, картоплі 4 тонни, податок, самоподаток, облігації, культподаток, штраховка, м'ясозаготівля.

Мій батько виконав хлібозаготівлю 600 пудів. Бобових культур мій батько ніколи не сів, тому не можна було їх виконати. Картоплю теж виконав, м'ясозаготівлю теж, податок теж. Не вспів усього виконати, як із сільради приносять новий податок: 300 пудів зернових культур, самоподаток, півкабана здати на заготскот. Мій батько все, що має продає, і купує зерно, щоб виконати податок. Бобові культури це була велика проблема, бо їх ніхто не сів у великому масштабі. Кожний господар сів маленьку грядочку тільки для своєї потреби.

Викликають батька в сільраду вночі: «Чому не виконуєш плян бобових культур?» Батько відповідає: «Я ніколи не сів бобові культури і ніде не можна їх купити такої великої кількості». Схоплюється представник з Москви: «Ти що, куркульська морда, хатіш сорвать план заготовки бобових культур? Я тебе приказиваю, щоб ти випалнів план бобових культур до завтра, 5 часов вечера. Єслі не будет

випалнен план до завтра, тогдa ми пайдьом і неможко пороботаєм. І ми випалнім. Сматрі какіє вот ребята сидят!», — показав пальцем на бригаду. А вони сидять із довгими залізними палицями, уже випивши добре, і посміхаються.

Прийшов батько додому з сільради засмучений. Троє дітей лежать хворі на кір: я, який оце зараз пишу, мій старший брат Олекса і старша сестра Марійка. Батько сказав матері: «Де ти можеш купити таку кількість? Це ж не тільки мені одному є цей план, 29 господарств і кожному є такий план, здати бобові культури».

На другий день раненько батько запряг коні у сани, нас трьох позакутував у різне трап'я, положив у сани, накидав зверху соломи і повіз у Романівку до лікаря. Раненько приїхали ми в Романівку до лікарні. Батько укрит коні ряднами, дав сіна, а сам пішов на задні двері до лікаря, щоб ніхто не бачив. Батько підійшов до дверей, постукав. Лікар відчинив двері, запитав: «Звідки приїхали?» — «З Новоселиці» — «То заходіте, — сказав лікар. — Що трапилось у вас?» — «Троє дітей захворіло і я привіз їх до лікарні», — відповів батько. «А чи ви маєте комнезамівський білет?» Батько сказав, що не має. Лікар одразу крикнув: «Ти чого, куркульська морда, до мене прийшов?» І схопив батька за груди і в двері: «Геть з подвір'я, сволоч куркульська!» Батько побіг до саней і побачив, що коза їсть сіно.

Батько обернувся до лікаря і крикнув, як тільки міг: «Коза не скотина, галичан не людина!» Він зібрав сіно, яке лежало на снігу, сів у сани і поїхав додому. Коли батько приїхав додому, мати вийшла надвір помагати зносити дітей до хати і запитала його: «А що лікар сказав?» Батько подивився на матір і сказав: «Те саме, що мені сказав учора Гладков у сільраді: смерть куркулям. Нам місця тут вже немає. Нас призначили на повільну і тяжку смерть. Немає куди іти жалітися, наказ іде з Москви, а тут оця сільська голота задуть, бо їм дана влада.»

Лікар був з Галичини. Це ті, які були комуністами у Галичині, а їх польська влада переслідувала. Вони втікали від польської жандармерії через кордон, до червоного «раю» і тут їм давали посади. Ці утікачі з Польщі були дуже жорстокі для нас. У нашому селі був один, якого звали Войтюк. Він був добре вишколений по ліквідації куркуля. Войтюкові була призначена бригада по вишукуванню збіжжя.

Діти лежали на ліжку, у нас була висока температура.

Мати нас сама лікувала: мочила в буряковий квас рушники і прикладала до голови, а також час від часу вносила знадвору льоду і давала, щоб ковтали. І таким способом мати лікувала своїх дітей.

У нас через дорогу була сільрада. Батько був надворі і побачив бригаду, яка виходила із сільради. Він увійшов у хату і сказав до матері: «Оксано, бригада уже іде до нас. Ти будь коло дітей, не хвилюйся». Мати хотіла подивитися у вікно, але вікна були замерзлі, нічого не було видно. Надворі коло хліва — прив'язаний наш собака. Коли він побачив цю бригаду — почав гавкати. Войтюк зняв з плеча дробовика і застрілив собаку, який був на прив'язі. Батько почув постріл і сказав: «Вже одного куркуля застрелили, а тепер черга на нас».

Раптом відчинилися двері, в хату увійшов Гладков, представник з Москви. За ним — Яків Вітавський, голова сільради. У хаті двері залишили відкритими. Мати хотіла зачинити двері, щоб в хату не заходив холод. Гладков як закричить: «Зачем, куркульская морда, закрыла двери?» Мати хотіла сказати і показала пальцем, що діти хворі, але з переляку не могла вимовити ні слова. Батько хотів сказати, що у нас хворі діти, а Гладков крикнув: «Ти что, куркульская морда, арьош?» Він витягнув револьвера і сказав до батька: «Смотри, куркульская морда, застрелю как собаку». Батько відповів йому: «Ви одного куркуля надворі застрелили, а тепер мене застрельте і буде по всьому!».

Безборонна мати стоїть коло своїх дітей і плаче, коли в хату зайшла активістка Шабатин Килина. Вона накинулася на матір: «Ти чого, куркулько, плачеш? Я не плакала тоді, як ти мене експлуатувала, цілий день сапала у тебе буряки за рубля, а тепер ти не хочеш віддати ту есплуатацію державі. Ми тебе заберем.» І вона пхнула матір від ліжка, там де лежали хворі діти, постягувала з дітей все, чим вони були накриті, навіть витягнула рядно, на якому вони лежали. Все забрала. Батько кинувся до Килини, щоб хоч рядно оставила. Назустріч батькові стали Гладков і Вітавський: «Ти що, куркульська мордо, робиш покушеніє на жізн нашей сотрудніци?» Батько відповів: «Ні, я прошу, оставте хоч рядно накрити слабих дітей!». Гладков сказав до батька: «Нас прислала партія і правітельство з Москви очистить ліс від шкідливих дерев, і коли ми вирубаємо шкідливе дерево — наказ партії і товарища Сталіна — згребти акуратно всі тріски

і спалити, щоб часом не прийнялася тріска і не виросло вороже дерево. А ти плачеш, щоб оставити рядно і накрити дітей. Смерть куркулям і їх наслідству!»

Бригада нишпорила скрізь. Забирали все, що попадало під руки. В коморі почали зривати підлогу. Чернишук Петро знайшов банку з дьогтем, узяв і носить з собою ту банку. Шабатин Килина вилізла на піч і побачила там діжку з рощиною. Вона крикнула: «Ич яка вона? Приготувалась хліб пекти, значить десь мусить бути тут мука». І тут увійшов Юхим Піраківський і вніс горщик з мукою, якого знайшли в коморі». Муку забрали, а в діжку, де була рощина Килина налила дьогтю і сказала: «Хай куркулі їдять хліб з дьогтем, щоб у них не заводилися глисти». На цьому вони закінчили тієї ночі свою роботу. Це вже було десь по півночі.

Мати плаче, у хаті так холодно, хоч собак гони, а діти лежать в ліжку хворі, немає їх навіть чим накрити. Тоді батько пішов у клуню, приніс соломи і почав плести з соломи такі матки, щоб повкривати дітей. І так пройшла ніч, не було коли й ока заплющити.

На другий день рано батько пішов до скотини поратися, дати їй їсти, дати води, а мати почала варити картоплю на сніданок. Батько ще порався у хліві коло скотини, а мати пішла у льох по огірки. Коли вона повернулася у хату, то побачила вже бригаду на чолі з Гладковим. На долівці лежав розбитий горщик, у якому варилася картопля. Із хворих дітей була здерта матка, яку батько виплів за ніч, щоб укрити дітей. Її всунули в піч, і ось вона вже горить. Мати закричала: «Ой, Боже мій!» Батько, почувши її крик, поспішив до хати, коли йому назустріч Войтюк: «Куди ти так спішиш?» Батько сказав: «О, то ви так зарання прийшли?», а Войтюк на це відповів йому: «Куркулі спати нам не дають, треба закінчити свою роботу».

Коли батько увійшов до хати, то побачив, що на долівці лежав розбитий горщик; картопля валялася на долівці. Батько сказав: «Що ж, ми вже поснідали, так як і вчора повечеряли».

У нас, хлопців, температура почала спадати, а в сестри гарячка. Батько і мати не скидали з себе кожухів. Батько взяв двох синів до себе в кожух, а мати дочку у кожух і так просиділи цілий день, аж до пізньої ночі. Двері відкриті у хаті і в сінях, а холод гуляє по хаті. Бригада зриває підлогу у коморі, а частина бригади ходить по підвір'ї із залізними

гострими палицями і шукає хліба. Раптом у хату вскакує Барвіцький Андрій і здає рапорт: «Товарищ Гладков, знайшли барило, закопане у хліві». Голова сільради Яків Вітавський відразу побіг туди. Вони витягнули барило і несуть до хати. Мій батько подивився на те барило і каже: «Довго воно пролежало у землі, від 1918 року. Я заховав вишняк у революцію і забув за це». Вони витягнули корка і стали нюхати: запах вишняку. «Ну що ж, насамперед нехай п'є той, хто його закопав». Батько пішов, узяв у коморі гумову трубку (вона висіла на стіні), устромив її в барило, потягнув у себе повітря і вишняк побіг у шклянку. Гладков сказав до батька: «А тепер пий. Якщо отрута, то перший ти отруїшся». Батько взяв, випив шклянку і хотів ще одну випити. Гладков вихватив шклянку з його рук і сказав: «Давольно!» І не дав більше. Гладков похвалив свою бригаду за добру роботу. Барило було велике: три відра вишняку. Гладков наказав своїй бригаді зібрати свій інструмент, взяти це барило і йти до сільради. Всі радо виконали цей наказ. Войтюк узяв сам барило на плечі і поніс до сільради.

Коли бригада пішла у сільраду, батько знову почав плести з соломи другу матку, а мати дивилася, чи світиться в сільраді. Коли приходить із сільради сторож, дід Трохим, і стукає у вікно. Батько думав, що повернулася наза бригада, але почув тихий голос діда Трохима: «Тодось, одчини!» Батько обізвався: «Заходьте, двері не зачинені!» Трохим зайшов до хати і каже: «Тодось, якщо ти щось маєш, то дай мені, я тобі переховаю.» Батько відповів: «Немає що ховати, все забрали. Бачите, навіть з хворих дітей рядно стягнули, немає їх чим укрити». Мати сказала до діда Трохима: «І ви не боїтеся до нас заходити? В сільраді ще світиться». А дід каже: «Вони понапивалися вишняку, як свині, і лежать п'яні.»

Коли мати це почула, вона почала скоро розпалювати у печі й пекти на черіні картоплю. Вона заховала восени цукрових буряків. Тепер хутенько дістала ті буряки і почала пекти, щоб дати слабим дітям щось з'їсти, бо ми цілий день нічого не їли.

Ітак ми не зогляділися, як пройшла ніч. Батько й мати не спали вже дві ночі підряд. Вони сидять і куняють. Я і мій брат лежимо на ліжку і дивимося, як батько з матір'ю навсядижки сплять. Ми вкриті кожухами. Температура в нас уже спала, а сестра в дуже великій гарячці.

У нас під головами лежить рубель і качалка. Це при-

ладдя служило для качання полотняної білизни. Я беру качалку, а брат бере рубля, кладемо їх коло себе під кожухами і лежимо тихо. Ми тихенько з братом домовилися, що ми матки вже не дамо, щоб з нас здирали.

Активісти пили вишняк, який десять років пролежав у землі. У них голови тріщать від вишняку, вони на ногах стояти не можуть. Рано активісти протверезилися, а похмелитися нема чим, бо барило з вишняком забрали представники Гладков, Тараканов, Ковбасов, Фальбушенко. Активістам на похмілля нічого не залишили. Андрій Барвіцький крикнув: «Товариші, пішли шукати друге барило з вишняком у куркуля!» Барвіцький Андрій, Грибинатий Артем, племінник мого батька, Шабатин Килина, Матяш Петро, Вуйко Павло, Піраківський Юхим — всі рушили.

Раптом двері відчинилися, в хату ускакують Барвіцький і Грибинатий. Вони побачили, що ми вкриті кожухами. Обидва кинулися взяти кожухи, поки мати й батько їх на себе не надягнуть. Артем кинувся до брата стягувати кожуха, а Андрій став тягнути кожуха з мене. Лівими руками ми держали кожухи, а в правій руці — рубля і качалку. Коли вони добре потягнули за кожухи, ми з братом стали на ноги на ліжку і відразу брат рублем, а я качалкою — по голові! Одного і другого! Батько і мати схопилися і спросоння не знають, що в хаті робиться. Ми кинули матері й батькові кожухи і крикнули: «Вдягайте!» Артем і Андрій забули вже й про вишняк, вони рачки шукали двері та не знайшли, бо зверху рубель і качалка гуляють по в'язях. Шабатин Килина почула крик моєї матері і вскочила в хату, а я стягував з Барвіцького чоботи коло порога. Коли Килина переступила поріг — я качалкою по кісточках! Вона сіла, одночасно мочиться від страху і псує повітря. На ноги не встане, бо качалка качає по в'язях. Піраківський Юхим, Вуйко Павло, Матяш Петро почали втікати з комори. У сільраді ще нікого не було, бо було ще дуже рано. Ми їх роззули і роздягли, а самі вдяглися у їхню одіж і сказали: «Тату, ми йдемо від вас!» Батько підбіг до нас, обняв нас і сказав: «Я бачив ваш вчинок. Держіться, діти, разом і пам'ятайте оці слова: Легше героєм загинути, ніж барахлом жити на світі!» Мати хотіла нас спинити, але батько сказав: «Хай їм Бог помагає! Ідіть, діти!»

1929 року, в березні місяці, я і брат пішли поневірятися у світ. Це був для нас дуже тяжкий шлях. Ми після слабости ще не одужали. Ми бачили, як мати їх просила зачини-

ти двері, бо діти слабі, а вони дивилися на нас зв'язаними очима. Мати хотіла спекти хліба і дати слабій дитині, а вона налила дьогтю у діжку...

Коли ми виходили з хати, то підійшли до ліжка, де лежала хвора сестра. Попрощалися з нею. Відчували, що бачимо її в останній раз. І так сталося. Вона померла від туберкульозу 26 березня 1930 року.

Пораківський Юхим — це був старший чоловік, дуже високий, вищого від нього в селі не було. Його по-вуличному називали «крюк». Вуйко Павло і Матяш Петро — це були комсомольці. Вони не знали, що діється у хаті. Вони знали, що діти слабі й думали, що тут всі куркулі зробили на них засідку. Не було часу розглядатися. Ми чимдужче стали тікати з подвір'я.

В сільраді був сторож, дід Трохим, який розпалював грубки. Він спитав Піраківського: «Що сталося?» Піраківський крикнув: «Куркулі повстання зробили!» Сторож одчинив двері, подивився надвір і крикнув: «Куркулі біжать!» Піраківський одчинив бічні двері в сільраді, вибіг з двома комсомольцями, і вони побігли яром до радгоспу, бо там жили представники, прислані з Москви: Гладков, Тараканов, Ковбасов і Фальбушенко. Сторож зачинив в сільраді двері і пішов скоро до своєї хати, бо він знав, що ми далеко не підемо. Трохим ще не дійшов до хати і почав кашляти, щоб ми знали, хто йде. Він зачинив свою хвіртку, а ми дали йому сигнал, що ми є у погрібнику. Дід Трохим відчинив сінні двері і махнув рукою, щоб ми скоро ускочили в сіни.

Коли ми увійшли в хату, то його син Микола з жінкою лежали в ліжку, а баба Маланка молилася перед образами Богів. Дід Трохим дав наказ, хто що має робити, а сам скоренько пішов у сільраду розпалювати печі, щоб в сільраді було тепло і щоб ніхто не підозрівав, що він має щось спільного з куркулями.

На подвір'я радгоспу прибіг Піраківський з комсомольцями. Вони нарobili крику, що куркулі напали на сільраду і б'ють всіх підряд. Коли почув це Пашко, він одразу побіг до представників, щоб зарепортувати їм: куркулі напали на сільраду і все там б'ють, значить, куркульське повстання в селі. Все начальство п'яне, бо цілу ніч пили вишняк, який пролежав 10 років закопаний у землі і не можуть встояти на ногах. Пашкові дають наказ: увесь актив підняти на ноги; всі комсомольці і члени комуністичної партії,

хто яку має зброю, ужити проти куркулів і розгромити куркульську петлюрівську банду «раз і навсєгда».

Пашко осідлав коня, взяв рушницю на плечі, патронташем оперезався і поїхав по селі підіймати увесь актив на тривогу, бо куркулі зробили бунт. Від радгоспу до сільради було більше як два кілометри. З усіх сторін був наступ на сільраду. Коли підійшли близько, то побачили, що сторож поніс воду у сільраду. Кругом тихо, з двох коминів іде дим, не чути ніякого крику. А все-таки вони не довіряють. Думали, що це якась засідка куркульська. Січинський Роман з Пашком рішилися взяти штурмом сільраду. Роман на одні двері, а Пашко на другі, якими втікали Піраківський з комсомольцями. Роман ускочив раптово в двері і крикнув: «Р-р-р-уки вверх!» Сторож, що стояв посередині, підняв руки вгору. Пашко вскочив у другі двері і крикнув: «Де куркулі?» Сторож показав пальцем на двері: «Он». Роман з Пашком ускочили всередину. Дивляться — сидять активісти: Артем Грибинатий, Андрій Барвіцький і Килина Шабатин, босі і в крові. Романові потрібно п'ять хвилин, щоб вимовити одне слово. Пашко став питати, що сталося, де на них напали куркулі і скільки їх там було. Чи впізнали їх усіх? Хто найбільшу активність виявляв у грабунку? Одразу всі почали брехати. А коли дійшло до того, хто роззував, то вони сказали: «Роззували нас Галушкові хлопці» (це так нас по-вуличному прозивали в селі). «Хто?» — «Терешко і Олександр?» Артем каже: «Ні, Олекса і Павло». «Та то ж діти, і вони слабкі! Та як же воно сталося?» Артем признається, що Андрій хотів пошукати ще вишняку, щоб похмелитися. Пішли шукати, де хліб заховав і разом при нагоді пошукати й вишняку. «Каже ви імелі право без уповномочених іті самоправно? Ми прислані сюда. Без нашого разрешенія не імеєте права іскать хлеба! — Закричав Гладков. Малишов закричав: «Куркулі напали на сільський актив, побили його і пограбували. Ми зараз повинні розгромити це куркульське кодло! Сьогодні побили наш актив, а завтра будуть бити нас, представників держави! Чи ви панімаєте ето? Ми тот номер не должны простіть!» Фальбушенко дає наказ Січинському Романові і Пашкові Войтюкові взяти комсомольців, спіймати «етіх двох хуліганов» і доставити їх «немєдленно».

Представники взяли увесь сільський актив, членів партії і комсомольців, і пішли до мого батька. Батько рано давав скотині їсти й побачив, як з сільради виходив увесь актив.

Він увійшов до хати і сказав: «Оксано, біжать чорти по грішну душу». Мати стала на коліна молитися. На подвір'ї зчинився крик. У хату вскочили Гладков, Малишов, Фальбушенко. Войтюк почав бити батька. Бив, не жалів: «Ти куркульська морда! Ти зі своєю бандою бив сільський актив і грабив його! Де твоя банда? Де твоя зброя?» Хтось із них кинув цілу обійму з набоями у ліжко. Фальбушенко кинувся до ліжка, де лежала хвора сестра. Разом з Гладковим скинув хвору сестру з ліжка. У неї була дуже висока температура. Вони знайшли у ліжку обійму з набоями. Фальбушенко і Гладков стали допитувати батька: «Так ти дав їм отрези?» А Войтюк носками попід ребра батькові: «Де отрези дів?»

Сестра в гарячці, боса, в одній сорочці вийшла надвір. Надворі було холодно, хоч був уже березень. Сестра чомусь стала йти до сусідки Антосевич Олени. Безсильна, при високій температурі, вона не змогла дійти до хати — упала на холодну, замерзлу, прикриту снігом землю. Антосевич Олена мала на прив'язі пса; рано зготовила для нього їжу й дала своєму синові, Григорієві, щоб він виніс і дав їжу псові. Коли Григор одчинив двері, то побачив, що хтось на снігу голий лежить. Григорій обернувся до хати і крикнув: «Мамо, дивіться, хтось на снігу голий лежить!» Вибігла його сестра Хима, яка була ровесниця моєї сестрі. Олена з Химою взяли мою сестру на руки і понесли до хати. Внесли в хату й положили її на підлогу, бо ліжка в них не було. Мати дала розпорядження: «Ти, Химо, будь коло Марійки, а ти, Гриша, руйшай хутко до Терешка, дай йому знати і хай хутенько іде до свого батька. І скажи йому, що Марійка лежала на снігу гола». А сама Олена побігла до нашої хати. Коли вона увійшла в хату, то побачила, як допитували і били мого батька. Все було порозвалюване. Ліжко, стола, скрині, лавки, мисника, шафу — все забрали. Олена стала кричати у хаті, а тоді вискочила надвір і стала кричати надворі, як тільки могла: «Люди добрі, рятуйте, убивають!»

На цей крик стали збігатися люди. Тоді Гладков, Фальбушенко і Малишов арештували мого батька і повели до сільради, а актив шукає «отрези» і вишняк. В цій «операції» найкраще показав себе племінник мого батька Глушаниця Федь. Він все досконало шукав; а головне йому було потрібно забрати матеріал на хату у свого дядька, і він з сільським активом переносив до своєї хати все дерево. Антосевич Ригор прибів і сказав моєму братові, що Марійка лежала гола

на снігу, і що активісти кругом хати щось шукали, а Федь носив дерево до своєї хати. Мій брат скоро вдягся і пішов до батька. Коли він прийшов до хати, мати дуже плакала, вся у крові, а Олена її умовляла. Мати його не пізнала,— загубила повністю у той момент пам'ять. Брат нічого не міг дізнатися, що сталося. Всередині все розвалене, неначебто після пожеги. Олена сказала: «Твого батька арештували і повели до сільради». Брат запитався: «А де ж Олекса і Павло?» Олена відповіла, що вона нічого не знає: «Запитайся оцих активістів». Мій брат був фізично сильний. Йому в селі не було рівного, він не боявся в селі нікого. Він вийшов надвір, там зустрівся віч-на-віч з Федьом і запитав: «Це ти зробив цей пожега у хаті?»,— обернувся і пішов до сільради.

Коли Терешко увійшов до сільради, він побачив батька, що сидів на ослоні з попідбиваними очима; з носа текла кров. Терешко запитав: «Хто вас, тату, бив?» Войтюк схопився з місця і став посередині, між батьком і сином. Голова сільради, Яків Вітавський, крикнув до Войтюка: «Товариш Войтюк, сядь на своє місце!» Тоді Малишов, Фальбушенко, Гладков і голова сільради Вітавський взяли Терешка в другу кімнату і стали робити йому допит. «Твій батько озброїв своїх синів «отрезами», і вони побили тими «отрезами» сільський актив сьогодні рано, ограбували їх і зникли: Терешко це заперечив. Вітавський, голова сільради, витягнув обійму з набоями і каже: «Оці набої свідчать, що твої брати мали при собі зброю і вони вжили її проти сільського активу». Терешко подивився на ту обійму, махнув головою і сказав: «Я знаю, чий це набої. Вони були недавно у моїй майстерні». Все начальство глянуло один на одного. Терешко обернувся і пішов з Сільради просто до Федя. Федь побачив, що він до нього йде і здогадався чому. Але Федь розраховував на сільський актив, що вони допоможуть бити Терешка і пришити йому, що він напав на сільський актив.

Коли Терешко підходив ближче до Федя, то Федь закричав несамовитим голосом: «Товариші, куркуль напав на сільський актив!» Ніхто з активістів на цей крик не зреагував. Усі стояли й дивилися, що буде далі. Терешко підійшов до Федя, схопив його за руку, скрутив назад і сказав: «Тепер підемо до сільради!» Федь іде й кричить, як тільки може, немов його хто ріже, щоб більше людей бачило, що його Терешко б'є.

Коли Терешко привів Федя до сільради, він його

запитав: «Це твої набої? Яким побитом вони були у мого батька в ліжку?» Федь закричав: «Я про ці набої нічого не знаю!» Ще Федь не закінчив доказувати, що це набої не його, як одчиняються двері і входить Березовський Левко, одружений з Федевою сестрою і запитав: «Що тут сталося?» Матяш відповів Левкові, що Федь підкинув цілу обійму своєму дядькові; тепер знайшли ці набої й арештували дядька за нелегальне зберігання зброї. Набої тримав голова сільради Вітавський в руках, і каже до Федя: «Чи це твої?» Федь відмовився від них. Тоді Левко підійшов до Вітавського, подивився на набої і сказав до Федя: «Чого ти відмовляєшся від своїх набоїв? Вони твої, ти їх чистив у Терешковій майстерні кілька днів тому». Федь не думав, що воно так станеться. Він розраховував, що зліквідує скоро свого дядька, і ніхто не буде мати ніяких претензій до того майна, котре він забрав у свого дядька.

Сільрада склала акт обвинувачення на мого батька за нелегальне зберігання вогнепальної зброї, і виконавець повіз цей акт у район, до міліції. Коли Федь побачив, що є свідки, він змінив думку і признався, що загубив ці набої, тільки не знає де.

Над вечір приїхав з районної міліції начальник розшуку Венгер. Він спершу викликав на допит мого батька. Мій батько розповів йому, як воно сталося, а про набої сказав, що нічого не знає, звідки вони взялися в ліжку.

Венгер дуже добре знав мого батька, із Терешком служив разом в армії, не раз приїжджав до його майстерні, як йому щось потрібно було зробити. Венгер не вірив, що мій батько міг держати вогнепальну зброю. Йому потрібно було дізнатися, хто із активістів має нелегальну амуніцію. Він звільнив від обвинувачення мого батька за нелегальне зберігання зброї й відпускає його додому. Коли мій батько відходив з сільради, то підійшов до Войтюка і сказав йому: «А тобі заплатить за мене Бог, що ти так немилосердно мене бив».

Начальник розшуку Венгер став провадити слідство далі. Він викликав до себе голову сільради Вітавського. Той сказав йому, що набої були Глушаниці Федя. Під час оперативного «викачування хлібозаготівлі» Глушаниця Федь загубив обійму. Венгер покликвав Федя Глушаницю. «Де ти взяв оці набої?» — «Мені дали право тримати рушницю. Ось документ, що я маю право.» «Так, тобі дано право на рушницю,

але не на амуніцію. Де ти взяв набої?» Федь побачив, що попався і признається, що як будував хату і розбирав клуню, то у стрісі знайшов ці набої. Сільським активістам давали право на зброю, але вони не мали права мати набої до цієї зброї. Їм дали рушниці, щоб люди бачили, що сільський актив озброєний.

Коли батько прийшов з сільради додому, — побачив в хаті Антосевич Олену і запитав її: «Як там Марійка?» Олена відповіла: «У неї велика температура і вона дуже кашляє». Батько сказав: «Убив Федь мою дочку», — він притулився в куточку, бо в хаті навіть не було на чому сісти, і гірко заплакав.

НАСТАЛА ВЕСНА 1929 РОКУ

Із сільради принесли плян до двору, що батько має посіяти. В хаті немає ні одної зернини, не те що на насіння, а плян, який прислала сільрада, маєш виконати. Якщо не засієш ту площу і тими культурами, — будуть судити за зрив державного пляну. Значить — розстріл. За кожним куркулем були призначені активісти, щоб сліdkували, як він буде підготовлятися до посівної. Якщо той чи інший куркуль купить, чи родичі тихенько дадуть, тоді активісти біжать до представників, які прислані з Москви, і заявляють, що такий-то куркуль вже має посівний матеріал у себе вдома. Тоді увесь актив біжить до того куркуля і забирають у нього увесь посівний матеріал. Куркуль просить цей актив і представників, що він купив, щоб посіяти поле, щоб воно не толокувало. Представники з Москви відповідають тому куркулеві: «Нам потрібно виконати плян хлібозаготівлі, а ти як не засієш, то держава знає, що з тобою зробити.»

Мій батько знав, що за ним є призначені активісти, які сліdkують за ним день і ніч: Глушаниця Федь, Шабатин Кузьма, Чернишук Петро, Барвіцька Марійка. Вони мали завдання доносити, хто до нас коли прийде, до кого мій батько піде, хто з ним буде вітатися. Все це має знати начальство з Москви точно. Мій батько нікуди не ходив, але зв'язок з людьми мав. Ми мали криницю, куди люди приходили брати воду. Вони приходили нібито по воду. От хтось напише записку, покладе її коло криниці і пішов з водою додому, а батько чи мати вийде й візьме. Таким побитом ми мали зв'язок з людьми і знали, що діється кругом нас.

Мій батько підготовив ріллю до посіву і залишив її, поки знайде насіння, щоб засіяти. Тут активістське око так і дивиться, коли батько буде їхати сіяти. Мій брат Терешко ніколи не займався хліборобством, він був майстер. До нього ходили люди з усього села. Брат Терешко підібрав людей, які б засіяли батькові землю без нього. Прізвища їх: Жук Санько, Березовський Левко, Ведмідь Іван. Їхні поля були поблизу поля мого батька. Вони засіяли свої поля, дочекалися вечора, як люди їхали з поля додому. Активісти теж поїхали додому. Жук Санько, Березовський Левко, Ведмідь Іван беруть свої мішки з насінням і йдуть на поле мого батька. Втрюх вони вручну засіяли поле моєму батькові. Слава їм і честь, як хто з них ще є живий. Нехай їм легко гикнеться. Я їх у цей момент згадую легким і гарним, тихим словом. А хто вже спочиває у Бозі, то я прошу Бога, щоб їхні душі поселив у царстві небесному, там, де всі Праведники спочивають.

На другий день раненько мій батько встав, нагодував коні, а тоді запряг у віз і положив борони на віз та й поїхав у поле волочити те, що посіяли нам люди учора ввечері. Активісти дали знати представникам з Москви, що «куркуль-експортник» поїхав у поле сіяти. Ті з активом відразу дали наказ у радгоспі запрягти коні у віз, скоро вскочили на той віз і чим дучже погналися. Батько уже почав волочити те, що йому учора люди посіяли.

Мій батько побачив ще здалеку, що чорти біжать по грішну душу, бо господар так би не гонив своїх коней, як ці чорти. Коли вони підїхали до мого батька, всі скочили з воза і кинулися до нього. Побачивши, що поле було вже засіяне, Малишов несамовито закричав: «Ти, глитай, когда ти його посеял?» Батько відповів: «Посіяв я його сьогодні». «Нет» — закричав Малишов, — глитайська морда, кто тебе посеял?» Батько відповів йому: «Партія і правітельство!» — і витягає з кишені папір, який принесли з сільради: плян до двору і сказав: «Мені уряд наказав, щоб я посіяв, а якщо тобі невдобно, що я посіяв, то ти суди уряд. Я виконав те, що мені уряд наказав!».

Малишов підїшов до свого активу і сказав їм: «Вас нада паучіть, как нада смотреть за етімі глитаямі!». Вони посідали на підводу і поїхали туди, звідки приїхали. Так мій батько засіяв навесні своє поле.

Я написав тут, як тяжко було засіяти поле в 1929 році куркулеві-експортнику. Це так називали перших куркулів:

експортники, тобто люди, які були призначені на знищення, всіх — малих і старих. І я в тім числі був призначений на це знищення. Я пишу факти, без ніяких прикрас. Я складаю своє свідчення перед усім світом і людською історією, яку будуть колись писати про це. Мабуть я один залишився в живих.

Багато було «куркулів-експортників», які не змогли засіяти свою землю. Їх всіх ГПУ позабирало з дітьми і вивезло, невідомо куди. Про них ніколи ніхто і ніде не пише. У моєму селі, Новоселиці, було таких 29 господарів, і я тут хочу подати їх точну адресу: село Новоселиця Попільнянського району, Житомирської області.

Перед жнивками батько відремонтував свою молотарку. Ремонт був добрий, все було справне.

На другий день приходять з сільради представники і голова сільради Вітавський. Вони провели конфіскацію майна «за невиконання бобових культур». Сконфіскували у нас молотарку і мотора до неї.

Почалися жнива 1929 року. Хліба у хаті немає ні крихти, а робити треба дуже тяжко, бо ж то жнива, кожна втрачена година коштує дуже дорого. Батько виклепав косу і пішов у поле, щоб на горбку накосити жита, привезти додому, змолотити ціпом, змолоти його і спекти хліба, щоб можна було тяжко в жнива працювати. Коли батько віз ці скошені житні снопи додому, його перейшли на дорозі Малишов із Фальбушенком і завернули батька на «червоний тік». Наказали йому, щоб він склав це жито на червоному току. Йому сказали: «Збереш увесь урожай, тоді звезеш на червоний тік, і разом все змолотимо.» Батько став просити їх, що у хаті немає ні кришечки хліба, а це ж жнива, треба косити: «Як же я зможу цю роботу зробити голодний?»

Відповідь була одна: «Ти, глітайська морда, одкопай той хліб, каторий ти закопал у прошлам гаду, смилі і кушай, а з етого урожаю ні одного грама не палучіш!». («Глітаями» називали тих куркулів-експортників, які були державою призначені на повну ліквідацію — всіх підряд, пощади нікому не було).

Батькові допомагав його син Терешко. Кожний день його жінка приносила одну буханку хліба і щось до хліба ще давала. Вони розрізували той хліб на три кусні, і кожний держав коло себе той хліб. І тільки таким способом батько зміг зібрати урожай з поля у 1929 році.

Батькові наказали увесь хліб з поля звести і зложити у

скирту на «червоному току». Там була наша молотарка. Мій брат Терешко був механіком: до нього прикріпили комсомольця, щоб Терешко його учив бути механіком коло мотора. Завідуючим «червоного току» був призначений Хірбут Мошко, Жид. Цю жидівську родину мій батько спас від денікінців, які під час революції убивали всіх Жидів. Хірбут Мошко був до мого батька дуже ввічливий. Він пригадував той момент, як денікінці шукали їхню родину і хотіли їх побити, а мій батько вночі приготував для них всіх місце, поклав для них продукти і в своєму подвір'ї їх усіх ховав від смерти, крім одної сестри, найменшої Бабці, яка була в другому місті. Коли машина молотила, Мошко стояв коло ваги і важив те, що йому на вагу покладуть. Він не приглядався ні до чого, як там люди роблять коло машини. Хоч Мошко дещо й бачив, але робив вигляд, що нічого не бачить. Вуйко Павло, комсомолец, якого прикріпили до батька був дуже радий з цієї роботи. Павло підійде до підсіва, набере відро збіжжя і сипле до полови, щоб ніхто не бачив, і каже до Стрільчук Ольги: «А ти не будь дурною, у полову теж треба щось сипнути, бо все заберуть, нічого не залишать».

Після обіду прийшов до молотарки Глушаниця Михайло (це менший брат Глушаниці Федя, а мого батька племінник). Він постояв трохи і пішов, але він помітив, що Стрільчук Ольга сипле пшеницю в полову.

Увечері кінчилась молотьба. Батько підійшов до Хірбурта Мошка, щоб той дав квитанцію, скільки за цей день намолотили пудів зерна і відіслали. Мошко став підраховувати. Коли батько нахилився до нього, він йому тихенько сказав: «Тодось Іванович, чим я міг, тим я вам допоміг». Він дав знати моему батькові, що він бачив, що робилося коло підсіву. Батько очима подякував йому, взяв квитанцію і пішов до полови, щоб докінчити перевозити полову у клуню, щоб не ночувала на «червоному току». Ще не встигли замести тік після молотьби, як з сільради принесли плян м'ясозаготівлі: здати на м'ясо півкорови. Батько пішов до кума Матяша Антона. Той сказав, що і йому прийшло з сільради повідомлення здати півкорови. Тоді вони домовилися з Антоном, що удвох завезуть одну корову на м'ясопункт і здадуть її. І буде виконано державний плян м'ясозаготівлі. Батько заплатив Антонові за півкорови і на другий день повели корову у «Райзаготскот».

Привели корову у «Райзаготскот»; там начальником був

Жид. Він поставив корову на вагу, а тоді запитався: на кого цю корову писати? Мій батько підійшов до вікна і каже, що нам є плян по півкорови, то ми удвох привели одну цілу, отже корову треба записати на двох. Жид відповів: «Тобі є плян півкорови, треба було привести півкорови. На кого писати?» Мій батько підняв палицю і каже до кума: «Куме, лови палицю!» Вимірялися на палиці — корову записали на кума Антона.

Коли вони йшли додому, то Антон витягнув гроші з кишені і повернув їх батькові. То були гроші, які батько йому заплатив за півкорови. Вони ще не дійшли додому, як з сільради принесли додатковий плян м'ясозаготівлі: здати по корові. Мій батько хотів за всяку ціну задержати свою корову, бо то була одна запорука, хоч горнятко молока дати дочці, яка хворіла на туберкульозу. Мій батько кинувся купити корову, здати на м'ясопункт і виконати м'ясозаготівлю. Антосевич Олена продала свою ялову корову моєму батькові. На другий день батько запрягає коні у віз, прив'язує цю корову до воза, виводить тільну телицю свою із хліва і прив'язує до воза П. Мати сідає на віз, бере віжки у руки, і вони повели на м'ясопункт корову й телицю.

Коли привели на місце, поставили на вагу корову, а потім телицю. Прийшов робітник, одчинив двері і погнав їх до обори, де стояла уже худоба. Жид виписав квітанцію: Глушаниця Тодось Іванович із села Новоселиці виконав перший план м'ясозаготівлі, а другий план ще не виконаний. Батько прочитав ту квітанцію, підійшов до вікна і став казати, що телиця є за попередній план, а корова є за другий план м'ясозаготівлі. Жид закричав через вікно: «Ти куркульська морда, ти не знаєш, що телиця не є корова?». Підійшов міліціонер і навів коло ваги лад. Батько домагався, щоб телицю йому віддали, він продасть П і купить корову. Даремне було домагання. Батько не вірив, що так можуть пограбувати. Він зайшов до голови райвиконкому із скаргою, що у нього забрали незаконно телицю. Голова райвиконкому, Яловський (Жид, тільки прізвище змінив), запитався батька: «Яким способом ваша тільна телиця потрапила у райзаготскот?» Батько розповів йому. Яловський сердито сказав: «Покажіте квітанцію». Батько показав. Голова взяв ту квітанцію, подивився на неї і раптом як закричить: «У квітанції немає ніякої телиці! Ти що, куркульська морда, робиш провокацію проти держави?» Батько каже до нього: «Я привів

корову і телицю на м'ясоздачу. Корова є, а телиці у квитанції немає. Де ділася телиця? Через це я й прийшов до вас зі скаргою, що телицю у мене вкрали посеред білого дня.» Яловський сказав батькові: «Вихаді скорей, бо зараз прийде міліціонер і поведе тебе так, як ту телицю!»

Батько вийшов із райвиконкому, підійшов до воза. Мати його запитала: «А що тобі там сказали?» Батько подивився на матір і відповів їй: «Ти пригадуєш, як наш дід Максим розказував казочку дітям про кобилу? Як кобила паслася коло лісу і лошатко бігало коло неї? Лоша відбігло від кобили, а вовчиця вискочила й задушила його. Кобила з того жалю пішла до вовка жалітися. — Що вовк зробив? — Задушив кобилу,— відповіла мати. Тє саме й мені сказав голова райвиконкому: 'Вихаді, бо міліціонер зараз прийде і тебе поведе, як ту телицю'.

Коли мати почула по це, то сказала: «Скоро, скоро їдьмо звідси!» Коли вони відїхали від райвиконкому, батько сказав до матері: «У райзагоскоті сидить вовчиця, а в райвиконкомі сидять вовки. Я тепер зрозумів, що цих 29 господарств призначено на повну ліквідацію. З нас ніхто не спасеться, ні за які гроші ми не відкупимося від них. За нами ніхто не оступиться, так що не тратьмо сили, а спускаймося на дно».

На другий день викликають батька до сільради. За столом сидять представники з Москви: Фальбушенко, Малишов, Тараканов, Ковбасов. «Почему ти не виполніл м'ясозаготовки державі?» Батько відповів, що вже виконав: здав дві корови на м'ясозаготівлю, а як не стає, то заберіть мене «вдобавок»,— відповів батько. «Ми тобі даємо два дні до подумання. Якщо ти за два дні не виконаєш м'ясозаготівлі, то ми прийдемо самі і виконаємо. На те ми сюди прислані, щоб виконувати». Батько відповів: «Можите і зараз починати виконувати, не треба чекати два дні».

Через два дні прийшла червона бригада на чолі з представниками до нас: конфіскація майна за невиконання м'ясозаготівлі. Забрали корову, овечки, гуси, качки, кури, клуню, хліви. Якщо б, згідно з законом, нам треба було здати одну корову, значить у нас потрібно забрати тільки корову одну, а не овечки, гуси, качки, кури, хліви, клуню. Червона мітла замела все, залишивши для нас пару коней, воза і реманент.

Хірбурт Мошко купив корову на публічних торгах за 10 рублів, хліви, клуню і овечки колгосп забрав даром, а решта

пропало. Значить, представники з Москви поїли самі курей, гусей і качок.

Я і мій брат Олекса напровесні пішли вночі на станцію Кожанка. Це була мала станція у лісі, як у нас називали «глуха станція». Там ніколи не було міліції. Якщо й був один міліціонер, то він сидів тільки при касі, увечорі на перон ніколи не виходив, боявся, щоб його там не зловили безпритульні та не роззброїли і не вкинули догори ногами у клозет. Бо безпритульним була потрібна зброя, а щоб дістати зброю, то треба було відібрати у міліціонера або від якогось військового.

Із Кожанки ми переїхали до Фастова, а там познайомилися з такими, як самі. Уже нас став гурт, і до Києва ми вже приїхали гуртом. Наші товариші привели нас у свій штаб, який був розміщений на Подолі, станція товарна Петрівка. Вишколювали нас у лозах над Дніпром. Там найбільше стояли Цигани, і наші шатра були коло Циганів. Коли ми пройшли вишкіл, тоді нас приєднали до такої групи, як самі: більших до більших, менших до менших. Кожна група мала діяти самостійно, під наглядом свого начальника. Якщо якась група є у загрозі — відразу ж іде друга група на допомогу. Увечорі кожна група несе до свого штабу все, що роздобуде за день. Начальник штабу розподіляв усім порівну, так що кожний свою пайку одержить.

Настала осінь 1929 року. 13 листопада до Новоселиці приїхало ГПУ із Білої Церкви вночі і вярештувало всіх молодих чоловіків, і в тому числі й мого брата Терешка, за СВУ. 21-го листопада 1929 року у нашому селі храмовий празник. Прийшов наказ: зняти дзвони у церкві у той день. Увесь сільський актив, комсомольці й комуністи, були озброєні вогнепальною зброєю.

Коли по селі розійшлася чутка, що будуть здіймати дзвони на Михайла, тоді жінки обступили церкву і зробили великий опір. Зав'язався великий бій. Комуністи, комсомольці і сільський актив виграли цей бій з жінками, і дзвони все-таки зняли з церкви. Багато жінок було покалічено, їм порозбивали голови; їх тягали за коси по болоті і били чим попало. Іван Березовський побачив, що його мати бігла на допомогу другій жінці, яку комсомольці тягнули за коси і били. Він вихопив свою шаблю з чохла і біг до своєї матері з шаблею, хотів зрубати голову своїй матері!

Збоку стояли чоловіки і приглядалися, як їхні жінки

б'ються з комуністами, комсомольцями і сільськими активістами. Стояв між ними і Березовський Опанас, батько комсомольця Івана Березовського, який біг до матері з шаблею. На щастя, ішов чоловік із порожніми відрами; на його плечах було коромисло, а на ньому чипіли порожні відра. Березовський Опанас підскочив до Івана Шабатина, який ішов по воду, вихопив коромисло і кинувся проти свого сина. Коли озвірілий син замахнув шаблею на матір, його батько збоку улупив коромислом по шаблі і вибив її з рук сина. І тоді зав'язався бій між сином і батьком. Син його був сильний (удався в свого батька), та був ще замолодий, мав у той час тільки 17 років. Батько його був сильний, добре вишколений фронтовик-артилерист, так що він легко впорався прилюдно із своїм сином і спас свою жінку Онисю від смерти, яку був би спричинив їхній син.

В Новоселиці була велика розруха, народ не спав, сільський актив теж не спав — цілу ніч ходили по селі із зброєю. Якщо хтось десь покажеться — відразу стріляли. І хоч кулі були дерев'яні, та все-таки нею можна було нанести рану людині. Тої ж самої ночі Федь Глушаниця чергував з активістами на своїй вулиці. Його брат з своїми товаришами вночі перенесли всю полову від мого батька до себе. В тій половині було заховане зерно.

На другий день батько вийшов у двір і побачив, що вночі злодії забрали всю полову з клуні. Батько увійшов до хати і сказав матері: «Вкрали всю полову в нас. Якщо грім один запалив — знати ніхто не буде, а це забирав не один грім, а їх було більше». Батько не мав права нікому нічого сказати, щоб не почули в сільраді представники з Москви.

Нас, безпритульних, підготовляли на більші операції, щоб ми могли забезпечити себе харчами і грішми, і допомагати іншим, таким як ми самі. Ту групу, в якій я був, призначили на залізничну операцію на глухій станції. Ми мали право діяти тільки по малих станціях, щоб набирати більше практики і удосконалювати свою здібність.

Станція Кожанка. Кругом станції ліс і немає міліційної охорони. Буває час від часу, що міліція зробить облаву на цій станції, але нас наперед повідомляли, коли міліція мала робити облаву. Завдання старшим було слідувати за вагонами, які були завантажені цукром, — зняти із цього вагона пломби і номерацію і поставити зовсім іншу, спрямувати цей вагон в інше місто. Менший відділ мав займатися розгрузкою

кишень і приглядатися до валізок та кошків, для того, щоб був рух усередині станції. Це було головне для такої операції, щоб захистити стрілочників і прицепщиків від підозріння, що вони мають з нами щось спільне.

Незадовго до Різдва я запрямитив у станції Кожанка Федю Глушаницю, який стояв у черзі за квитком. Коло його ніг стояв великий кошик з білою мукою, яку він віз у Київ. Я показав його своїм «корешам» його і сказав їм: «За всяку ціну цього лягавого привести до лісопилки. Це той, який підкинув моєму батькові у ліжко набої».

Незабаром відкрилася каса. Мої хлопці зробили коло каси бійку, штовхнули Федя, він вилетів з черги в інший бік. Кошик стояв з другого боку черги. Один схопив кошик і втікає з ним у двері. Коли Федь побачив, що його мука уже в дверях, він несамовито кинувся навздогін. Добіг до дверей і не дивиться під ноги, а у дверях йому всунули кия між ноги, і Федь полетів з дверей сторчкака на перон. За дверима надворі уже чекали на нього з фінками, наскочили два і сказали йому: «Саплівий, не кричи, бо твоя голова піде на холодець!» Тоді вони його підняли, надягли на голову торбу і повели його до тартака. Там стояв його кошик з мукою, а я сидів на ньому. Між купами дерев була палатка. В тій палатці горів ліхтар. Я підійшов, зняв торбу з його голови, і Федь побачив перед собою віч-на-віч мене із фінкою в руках.

«Здрастуй, Федь, чи тобі сьогодні снилося, що ти зустрінешся зі мною? Защо ти бив мою сестру? За те, що ти завжди їв і смердів у моїй хаті? Без тебе ми не могли ні пообідати, ні повечеряти. За це ти віддячив моєму батькові?» Федь почав дуже плакати і проситися у нас усіх, щоб ми його не убивали. Він признався, що у мого батька забрали полову вночі, а у тій полові була пшениця. «За це й мені дали пайку, я спетлював і віз у Київ продати», — сказав Федь. Він також сказав, хто забирав — Глушаниця Михайло, брат Федів, Хальченко Колян, Березовський Степан, Голішевський Василь. І всі вони їхали у Київ і везли муку продавати.

Мій брат Олекса стояв надворі, як вартовий, щоб туди ніхто із ГПУ не міг підійти. Ми знали, що ГПУ може прислати своїх сексотів, які будуть давати всі інформації. Я вийшов до брата і розказав йому все. Він сказав, щоб я попросив начальника Каца, щоб він дав йому зміну. Кац послав іншого, щоб замінив мого брата із поста. Коли брат увійшов у палатку, Федь побачив його і став ще дужче плакати. Брат

підійшов до нього і сказав: «Чого плачеш, як казанська сирота? Ми ж не плакали, як ви нас годували дьогтем. Ми лежали тихо, а ти плачеш, як бугай. Федю, нам відомо, що під час молотіння твій брат Михайло не був коло молотарки. Хто йому сказав, що пшениця захована у полові?» Федь відповів: «Михайло прийшов під час молотіння на «красний тік» і побачив збоку, як Ольга сипала пшеницю в полуку. Він скоро пішов до молотарки». Брат сказав Федьові: «Добре, що ти мені про це все сказав». Він підійшов до свого начальника Каца і сказав йому: «Я все знаю, тепер його можна відпустити». Кац дав наказ братові, щоб він ішов на станцію і слідкував, у який вагон вони сядуть. Федьові дав наказ скинути чоботи, маринарку, штани, верхню сорочку, а йому дав порваного мішка. «Обмотай ноги, мотузками поприв'яжуй і дорога тобі до Новоселиці». Наклали йому торбу на голову і повели між купами дерев. Вивели на дорогу, перевели через рейки, зняли торбу з голови. Я підійшов до Федя і сказав: «Перекажи Килині, що я маю дьоготь завжди коло себе, а П нагодую дьогтем, і їй глисти всі вийдуть боком. Це дорога до Ставищ, іди і не оглядайся!»

Ми скоро пішли до станції, бо вже поїзд ішов із Попельні до Коженки. Наша група складалася з дванадцяти осіб. Поїзд став на Коженці. Ми всі сіли у поїзд і поїхали до Фастова. Ідемо ми до Фастова, а й кажу до свого брата Олексі: «Бачиш, брате, який цей світ фальшивий. Рідні племінники душать рідного дядька, відібрали у нього останню зернину, пустили на голодну смерть нас, тебе і мене, за що? За те, що вони хочуть купити кожану тужурку, хромові чоботи і сиву шапку, і на Різдво прийти у клуб похвалитися, що вони так гарно одяглися. Вони знайшли чужих, Кальошку, Швана і Кисляка, їх одягають і взувають, а батька-матір і нашу сестру пустили на голодну смерть.» Брат подивився на мене і каже: «Павле, пригадай, що нам колись батько казав: *береш у людини жмінкою, а чорт прийде й збере міркою.* Прийде й до них чорт; ти знаєш, що є написано у Біблії: *Яким мечем воюєш, від такого й сам загинеш.*»

У Фастові є пересядка на міські поїзди, які йдуть до Києва, везуть робітників до праці. Наша група не спускає цих чотирьох з очей. Із запасної лінії підійшов поїзд; на пероні почалася метушня. Кожний хоче якнайшвидше ускочити у вагон і зайняти собі краще місце, щоб можна відпочити до Києва. Наші заблюкували двері у вагоні, а ззаду як натисну-

ли! Ці чотири відразу опинилися у вагоні. Вони зайняли місця, і дуже були раді, що так їм пощастило. Коло них примостилося наших двох із тою мукою, яку віз Федь. Тільки вона була розділена надвоє, щоб одному не було важко носитися з нею.

Поїзд підійшов до станції Мотовилівка. Тут увійшло ще двох у той вагон, гарно вдягнутих, і стали коло цих двох, які везли Федьову муку, ніби вони один одного не знають. «Може у вас є на продаж біла мука?» Ці їм відповіли: «Так, ми маєм». «А скільки ви маєте?» Вони відповіли їм і домовилися за ціну. Коли почули, що є добрий купець і платить добре, Василь, Колян, Михайло і Степан почали совати своїми кошиками, щоб ці купці бачили, що вони теж мають білу муку на продаж. Один з тих купців повернувся до Василя і запитав: «А що ви маєте на продаж?» «Муку». «Яку?» «Нольовку». «А скільки ви маєте?» «200 кілограмів». Купці подивилися один на одного і один з них сказав: «Ми купимо і вашу теж. За 16 кілограмів ми платимо 25 рублів. Коли ви маєте 200 кілограмів нольовки, то ви маєте 300 рублів. Чи ви цією ціною задоволені?» «Так.» «Коли ми придемо до Києва, ви йдіть за нами. Ми підемо на інші двері, хочемо обминутися вагою». Василь, Колян, Михайло і Степан були раді, що їм пощастило добре продати муку. Василь сказав: «Цей раз добре повезло нам із продажем».

У Києві почалася будова нової станції. Скрізь були купи всякого матеріалу на будову. Все це ми минули. З лівої сторони стояли будинки, що належали до залізниці. Завели їх у той будинок, а там на них уже чекали. Їм сказали: «Положіть муку». Всі положили муку там, де їм сказали. «Перші два отримаєте гроші за свою муку, а вашу ми хочемо переважити, чи тут є 200 кілограмів». Цих двох вийшло з будинку; вони свою роботу зробили. Заходять шість здорових хлопців із фінками, це їхня спеціалізація. Вони знали, хто з цих чотирьох є їхній ватажок — Голішевський Василь. Вони підійшли, і один з них як улупить під груди Василя! Василь піну пустив з рота, той ще раз поправив. Другий схопив Коляна за чуб і фінку до горла: «Що, спетлювали пшеницю? Куркульську? За куркульську пшеницю повдягалися. Ви людину пустили на голодну смерть і радієте, що вам цей раз добре пощастило продати?» Їх усіх пороздягали і пороззували, zostавили на них тільки одну білизну. Все забрали, закрутили дротом двері і самі пішли.

Коли Федь прибіг у Ставища голий (тільки у білизні), в сільраді світилося. Федь ускочив в сільраду і несамовитим голосом закричав: «Кулик, Шудра у Коженках на станції!» А Ставища тільки два кілометри від Коженки. Вони були всі смертельно перелякані. Пару тижнів перед цим Кулик застрелив у селі Парипсах начальника розшуку Білоцерківської округи Мусійчука. А тепер Кулик і Шудра є у Коженках у лісі. Увесь актив замкнувся у сільраді із представниками, і ніхто не вийшов із сільради до самого ранку.

На другий день виконавець повіз рапорт у район, у Попільню, до ГПУ, що Кулик оперує на терені Коженського лісу. Учорашньої ночі пограбували на станції Коженка пасажирів; свідок — Глушаниця Федь із села Новоселиця. Стависька сільрада одягла Федя у куркульську одіж і дала, як потерпілому від Кулика і Шудри, підводу. Одвезли його до Новоселиці.

По дорозі Федь придумав ще кращу справу. Він мене і мого брата так розмалював, що в селі почали люди лякати нами своїх дітей: «Нікуди не йди, бо минулої ночі бачили Галушкових хлопців у селі...»

Федь розповів в сільраді всім членам партії і комсомольцям про подію, яка сталася у Коженках на станції. «Я стояв на пероні, коли до мене підійшли двоє і стали по обох боках. Я хотів повернутися і піти всередину станції, а вони мене схопили попід руки і два нагани до скроні: 'Пішли з нами!'. Я мусив іти. Ми доходимо до нужника, як із того нужника виходять двоє. Підійшли до нас. Коли я дивлюся, а то Павло і Олекса. Павло підійшов до мене й каже: 'Федь, чи тобі вночі снилося, що ти зустрінешся з нами?' І надів мені на голову торбу. Мене повели в ліс. У лісі стоїть палатка. Там сидів Кулик і Шудра. Я там довідався, що ті два — то сини Багаткові були. Кулик наказав мені роздягатися. Тоді Шудра все передивився по кишнях, побачив мої документи. Він узяв ті документи і сказав: 'На тобі ці документи, підеш з ними сьогодні до святого Петра'. Олекса і Павло підійшли до Кулика і попросили його, щоб він дав їм Федя, і вони розстріляють мене самі. Кулик віддав мене їм. Олекса підскочив до мене і сказав: 'А тепер ми тебе нагодуюмо дьогтем'. І взяла мене і повели в ліс розстрілювати. Надворі було темно, а в лісі ще темніше. Коли мене вивели з палатки навір, провели трохи, я подивився в одну, другу сторону. Від палатки ми відійшли. А тоді як дам одному в бік. Він так і

полетів від мене сторчачка. Я тоді другого! А сам тікати в ліс, а в лісі темнота, хоч око виколи! Я сам не знав, куди біг. Коли передо мною показалося світло, я думав, що то станція, а то було село Ставища і сільрада».

По всьому селі розійшлася чутка, що Галушкові сини є у банді і вели Федя на розстріл, а Федь став героєм, що він утік від таких, як Кулик і Шудра. Найбільше розпитували Федя Малишов, Фальбушенко і Войтюк, а сільський актив уважно слухав. Приїхали верхами начальник міліції Радзій, Венгер, Білобров (начальник розшуку Попільнянського р-ну) і стали допитувати Федя. «Чи ти бачив Кулика?» «Так». «Де ти його бачив?» «У коженському лісі». «Скільки там було банди з Куликом?» Федь сказав, що у палатці було десятеро. Білобров запитав Федя: «Як ти знаєш, що то був Кулик?» Федь став брехати всякими способами. Тоді вони побачили, що Федь бреше, бо Кулик зовсім іншого росту і кольору. Начальник розшуку Венгер добре знав Федя і знав про те, що Федь підкинув об'їму з набоями. Він причепився до Федя: «Чого ти їхав у Київ? Що ти віз?» Федь почав брехати. Венгер сказав: «Я ось маю рапорт від міліціонера, що сталося на станції Коженка під час його чергування. Під час продажі квитків при касі було украдено одного кошика. Що ти віз у кошику?» — закричав начальник розшуку. Федь з переляку мусив признатися, що він віз білу муку у Київ на продаж. «Так ти лишки хліба петлюєш і возиш у Київ на спекуляцію? Не хочеш здавати державі?» Коли Федь почув ці слова від начальника, він з переляку признався, де він узяв ту петльовану муку, хто і за що йому дали цю пайку. Коли в сільраді почули, де Федь узяв пшеницю на білу муку, до вечора того ж дня моєму батькові принесли з сільради новий плян хлібозаготівлі: 600 пудів збіжжя додатково.

Все зерно забрали, коли молотили на «червоному тоці», до хати й близько не допустили. 600 пудів здати додатково! Де ж його взяти? Батько порвав це повідомлення при виконавцеві і кинув у пічку. «Куркуль» не може таких податків виконувати без перестанку!..

Настав 1930 рік. Настала дорога смерті всім «курклям-експортникам». Село розділили на зони. До кожної зони була прикріплена бригада. На Шеметівку був призначений Фальбушенко; помічником його був вихрист Григор Хідченко (Хірбурт Гершко).

Мій батько не виконав додаткового плану

хлібопоставки державі. Одного разу вночі наскочила ця бригада на батькову хату. Що застали в хаті — все забрали. Батька арештували, а всю родину, голу й босу, посеред зими викинули надвір.

Така доля спіткала мою сестру, яка була хвора на туберкульозу, і мою матір.

Це було 6 січня 1930 року. Було Різдво, кутя. Мати насмикала соломи, занесла у льох, постелила у тому льоху, положила свою дочку на соломі, сіла коло неї і гірко заплакала. Я тут хочу передати останні слова моєї сестри: «Мамо, чого ви плачете? Якщо Бог дасть, батько, Терешко, Олекса, Павло вернуться додому, а я, мамо, піду від вас і ніколи вже не прийду...»

Тієї ночі я приїхав з Києва у своє село, привіз своїм батькам риби — вобли й оселедців. Я приїхав зі своїм товаришем Максимом. По селах у той час було багато собак. Коли ми йшли селом, вони зчиняли великий крик. Щоб заспокоїти собак, ми мали спеціальну одіж, від якої всі собаки тікали з села. Що то була за одіж? Безпритульні мали скрізь своїх людей, мали вони і в звіринці. Ми брали свою одіж і клали її коло собаки. Тоді ту одіж передають у звіринець. Той працівник, котрий робить коло вовків, кидає ту одіж до вовків. Вовки, почувши запах собаки, кидаються на ту одіж, думаючи, що то собака. Коли ж вони побачать, що то не собака, то мочуть ту одіж. Робітники беруть ту одіж і передають її до нас. Я мав таку одіж. Я ще не дійшов до свого села, як собаки почули той запах, їм здається, що то вовки підходять і вони втікають з села. Я йшов по селі там, де були найлютіші собаки; не гавкнув ні один з них.

Коли ми прийшли в село, я зайшов до діда Трохима, сторожа. Він розповів мені, що мого батька заарештували, а матір із сестрою викинули надвір, замкнувши двері на замок. Я вирішив залишитися на кілька днів у селі. Дід Трохим розповів нам, що вночі допитують куркулів і дуже їх б'ють, щоб вони признавалися, де заховали хліб.

Я дуже хотів знати, хто буде бити мого батька. Максим зостався ночувати у діда Трохима, а я пішов яром до Василя Кривого, щоб у нього зостатися на пару днів. Його город доходив до ставу. У нашому селі було традицією, щоб вся молодь села збиралася біля ставу. Вони робили на льоду фургало і цілий день на тому фургалі каталися. Коли дід Трохим щось узнає через активістів, він розкаже Максимові,

Максим піде на фургало і розкаже все мені.

Дід Трохим узнав, що в сільраді підготовляється наступ на мого батька. Сільрада, клуб і театр — все це було разом у колишньому поповому будинку; театр добудували до будинку.

У нас вже була домовленість, що дід Трохим мене впустить в театр. Я підійшов яром до попового садка, попід куці підійшов до театру; дід Трохим відчинив трохи бічні двері, щоб я знав, що двері відімкнені. Я тими дверима увійшов у театр, а там уже чекав на мене дід Трохим. Він палив у грубках, щоб було тепло сидіти і робити допити невинних людей. В театрі на сцені була суфлерська будка, на яку були наложені дрова-запас, щоб на Різдво не рубати. Дід розкидав ті дрова, упустив мене в ту будку і знову наложив дров і закрив завісою сцену.

В театрі на сцені стояв довгий стіл. Коло стола — довга лавка. За лавкою — завіса і суфлерська будка. Це все було у них за спиною. За столом сиділи представники з Москви. На них тоді казали «двадцятип'ятитисячники». Із сільського активу були члени комуністичної партії Лисенко Левко, Хідченко Григор (Хірбурт Гершко), Вітавський Яків, голова сільради, Барвіцький Лукаш, голова комнезаму. Секретарем була Хірбурт Бабця.

Першого взяли на допит куркуля Вирука Григора. Попід руки ввели Григора до стола Михальченко Федь і Войтюк. Вирук Григор стоїть посередині стола; від стола до нього було 2 метри. Ті, котрі ввели Вирука попід руки, стоять на віддалі півтора метра від нього. Насамперед жертві читають, для чого потрібно державі хліба. Плян п'ятирічки треба виконати достроково, це є плян пролетаріятю. «А ти, Григор Вирук, експлуатував бідну клясу, а тепер займаєшся агітацією проти партії і правітельства, і хочеш зірвати плян п'ятирічки! Признаєшся до вини? Підпиши!»

Григор Вирук хотів оправдатися, що він ніколи нікого не експлуатував, бо сам був бідний, ніколи ніде не агітував, бо неграмотний. Коли він відмовився підписати своє обвинувачення, його зразу підхопили попід руки ті два, які стояли по обидва боки, і повели у гримирувальню. А там сидить ще один: Шабатин Кузьма. І ось там починають бити свою жертву. Не за те, що він відмовився підписати своє обвинувачення, а питають: «Де заховав хліб — признавайся!» Били до тих пір, поки він не підписав свій акт обвинувачення.

Другою жертвою були Мусій Сидорчук і його син. Мусія Сидорчука вели теж під руки ті самі, які вели попередню жертву. І та сама процедура. Поставили його так само, як попереднього, бо там було позначено білою крейдою, де хто має стояти. Разом з Мусієм узяли й його сина, якого вели під руки Роман Сичинський і Шабатин Кузьма. Вони повели сина просто у гримирувальню і там почали допитувати, де він закопав хліб. Коли почали бити сина, він закричав; батько чув. Мусієві стали читати те саме: про плян, про п'ятирічку. Коли Мусій почув про пролетарів, він закричав: «Я є пролетаріят!» Фальбушенко схопився зі свого місця і крикнув до Мусія: «какой ти пролетаріят? Куркульська морда!» «Я сирота, я виростав у наймах, мені Ленін дав землю!» — закричав Мусій до Фальбушенка. Останній сказав Мусієві: «Ти є батрак, а не пролетар. Пролетарі — це Євреї». Мусій чув, як били його сина. Він закричав до Фальбушенка: «Так, це жидівський плян!» Коли почули ці слова від Сидорчука, йому пришили контрреволюцію, антисемітизм і зрив п'ятирічки. Ввели його сина, поставили коло батька. Мусій подивився на свого сина і побачив, як його побили: кров текла з голови і з носа; повибивали зуби, він увесь був обкравлений. Коли Мусієві сказали підписати акт обвинувачення, він обітер синові обличчя рукою і тою долонею підписав акт обвинувачення: приложив обкравлену долоню на акт обвинувачення.

Третього за чергою узяли мого батька. Вели попід руки, увели на сцену. Мій батько уже бачив, як б'ють і хто б'є, бо Вирук Григор розказав про це знущання. Коли його поставили на призначене місце, мій батько не чекав, коли йому будуть читати обвинувачення. Він звернувся до Хідченка Григора з такими словами: «Григор, спаси мене, як я тебе і всю твою родину спасав від денікінців». Коли Григор почув від мого батька ці слова, він одразу схопився зі свого місця і закричав: «Від яких денікінців? Від петлюрівців!». «То неважно від кого, денікінців чи петлюрівців, але я спас тебе. Ось сидить твоя сестра, Бабця.»

«Спас на свою голову, — сердито закричав Григор. — Ти золотопагонщик, георгієвський кавалер», — іронічно промовив Григор.

Коли Бабця почула ці слова, вона схопилася з місця і вийшла зі сцени, щоб не чути й не бачити, що буде далі робитися. «Так, я був георгієвським кавалером, я воював за Царя і Отечество із японцями-самураями, і мене Отечество за

це нагородило, а ти забрав у мене нізащо»,— відповів мій батько Григорові.

Коли про це почули представники з Москви — Фальбушенко, Малишов, Тараканов і Ковбасов, — вони поглянули один на другого і Малишов сказав відвести батька назад.

Коли мого батька відвели назад у ту кімнату, де сиділи заарештовані куркулі, всі запиталися: «Б'ють?». Батько відповів, що його не били: «Я не знаю, чого мене не били. Я говорив віч-на-віч із Гершком». Всі здивувалися, що батько його назвав Гершком.

Після того, як батька вивели зі сцени, зайшла Бабця. Вона плакала. Підійшовши до свого брата, вона сказала йому: «Як тобі не соромно брехати людині у вічі? Петлюрівці? — із натиском закричала Бабця. — Денікінці, а не петлюрівці! Він мене спас від смерті!» Вона вийшла і пішла. Ніхто не знав, куди. Малишов запитався Хідченка Григора: «Чи ти сконфіскував у Федосея Івановича Глушаніци хрест?» «Так» — відповів Григор. «А где он?» — запитав Малишов. «Я передав його товаришу Фальбушенкові». «Хрест у мене,» — відповів Фальбушенко. Він витягнув хреста і поставив перед ними всіма. Всі стали оглядати той хрест. «Товарищі,— сказав Малишов,— Федосей Іванович Глушаніца воевал за отечество с японскими самураями. Йому отечество дало этот хрест. Это наше отечество севодня. Ми звільняємо его від усяких провин. Утром відпустити його дамој і повернути йому його хату!»

Цю роботу поручили голові сільради Вітавському Якову. Після цієї операції вони всі пішли на відпочинок.

Дід Трохим почав прибирати гримирувальню від куркульської крові, щоб не засохла на стінах і на підлозі. Він зайшов на сцену з мітлою, щоб замести підлогу від недокурків і відсунув дрова з суфлерської будки, щоб я міг вийти без зайвого стукання, щоб не почули активісти, які чергували вночі, стерегли заарештованих куркулів, щоб не повтікали. Я вийшов з будки і тихенько сказав дідові Трохимові: «Рано мого батька випустять, і він прийде додому». Дід Трохим одчинив бічні двері, випустив мене, погасив світло і пішов відпочивати до своєї хати з молитвою на устах. Він завжди любив молитися Богові.

Коли я вийшов надвір, то пішов до матері принести їй звістку, що рано батько прийде додому та сказати їй, що батька ніхто не бив. Коли я зайшов у льох і зачинив за собою двері, я засвітив прожектором. Бабця побачила світло

прожектора. Вона знала, що прожектора ніхто не має в селі, тільки одні представники і думала, що це вони йдуть. Моя мати крикнула: «Ой, Боже мій, куди ж я тепер подінусь?» Бабця притулила мою матір до себе і сказала: «Не хвилюйтеся, ви будете там, де і я».

Я спустився по сходах униз і побачив коло матері Бабцю, бачив, як вона обняла мою матір. Коли Бабця побачила мене з фінкою, вона злякалася, бо в селі вже пустили погані чутки про мене. Я сказав Бабці: «Як довго я буду жити, я буду тобі вдячний, і не тільки я, а й вся наша сім'я. Я бачив твої щирі сльози, як ти вискочила з-за стола, як твій брат Григор сказав батькові: «Переховав на свою голову!». Я бачив, як ти повернулася назад на сцену і сказала: *«Не петлюрівці, в денікінці насильство робили наді мною!»* Я бачив, як ти гримнула дверми і пішла від них». Бабця тихо сказала: «Павло, я тебе не бачила і ніхто з нас тебе не бачив». «Я бачив, як били Вирука, я бачив, як Мусій стер з лица свого сина кров і кроваву долоню положив на акт обвинувачення і сказав: «Я підписав це обвинувачення своєю кров'ю!». *Це ті самі денікінці, які тебе, 16-літню дівчину, посеред білого дня згвалтували!»*.

Я приніс матері вістку, що рано прийде додому батько. Моя сестра лежала на соломі і була вкрита плащем, якого зняла з себе Бабця. Я останній раз поцілував свою сестру і матір, і сказав: «Іду, бо вже пізня пора». Бабця осталася з моєю матір'ю.

Рано повернувся батько з головою сільради Вітавським Яковом, який відімкнув хату і впустив мого батька у хату. Вітавський ще не встиг вийти з двору, як батько заносив на руках свою хвору дочку з льоху до хати, а мати йшла з Бабцею теж до хати. Вітавський Яків подивився на Бабцю, а вона на Вітавського і нічого одне одному не сказали.

26 березня 1930 року моя сестра померла, Бабця Хірбурт і її брат Мошко після цього дуже скоро зникли з села. Ніхто в селі не знав, куди вони поділися. Хату, в якій вони жили (то була куркульська хата) розібрав колгосп, а по них і слід пропав. Бабці підшили справу, що вона виправдовує петлюрівців і лає денікінців за їхню брутальність, яку вони вчинили над нею. А її братові, Мошкові, підшили діло, що він під час молотіння на «червоному тоці» не пильнував і куркулі розкрадали державне зерно.

Я — свідок, як знущалися над Вируком Григором і

Сидорчуком Мусієм і його сином Іваном. Я — свідок одної тільки ночі, що вони робили невинним людям, які недосипали ночей, а працювали, дбали про своїх дітей. То були зразкові люди в селі. 29 господарств знищили, старих і малих, убивали ще у плоду, щоб не вродилося на світ, а якщо вродилося, то брали немовля за ноги і викидали на сніг і мороз. Я — свідок тих трагічних днів 1930 року.

12) Іван Голішевський. Сім'я складалася з двох душ. Землі мав із садибою 2 гектари. Все його майно було розпродане. Засланий у концтабори, він там і помер, а жінка Марійка померла з голоду і холоду.

13) Степан Голішевський. Сім'я складалася з 6 осіб. Мав шість десятин землі. Всю родину вивезли у концтабори. Всі померли, назад ніхто не вернувся.

14) Дмитро Голішевський. Сім'я складалася з 7 душ. Мав землі 7 гектарів, був засланий у концтабори смерті. Його діти порозбігалися хто куди. Він захворів на туберкульозу і помер.

15) Іван Гульчак, його син Трохим і двоє дітей. Павло народився 1920 року, дочка Надя народилася 1922 року. Надя — це моя жінка. Землі вони мали 15 гектарів. Надина мати померла, коли Наді було тільки 6 місяців. Трохим був вдівець. Івана Гульчака і його сина Трохима з дітьми вигнали з хати. Їх вивезли у табори смерті, а його батька і нерідну матір залишили в селі на показ, щоб люди бачили, як умирають куркулі. Іванові було 74 роки, його жінці Ганні 70. Різдво Христове 1930 року, 7 січня. Іван і Ганна сидять під своїм колишнім плотом на дорозі, обгорнулися в якусь ганчір'я. До них підходять активісти, добре п'яні, і співають їм коляду: «Коляда-коляда, заберемо в куркуля вола, виведемо і поставимо на поріг, викрутимо правий ріг. Будемо у ріг трубити, куркулям не жити».

Ця коляда була написана для «четвертої групи», називалася вона «Висилка». Я знаю, хто цю коляду написав. Того автора теж знищили. Я добре знаю, що тут є ті, які знають, хто написав. Але вони мовчать, ніби цього й не було.

8-го січня 1930 року рано вийшли люди надвір і побачили, як двоє старих людей сиділи і, притулившись до купи, замерзли. То були Гульчак Іван і його жінка Ганна. А їх син Трохим з дітьми сидів у таборі смерті.

У 1933 році обірвалася бочка, якою тягли землю, і Трохимові поперебивало ноги. Трохима положили у

таборовий шпиталь, а дітей вигнали з табору, бо не було кому виробляти норми для дітей, щоб адміністрація давала для малолітніх дітей продукти. 13-літній Павло влаштувався рубати дрова на одній кухні, то йому дали там місце для снання і харчі, а 11-літня сестра мусила ходити і жєбрати між людьми. Вона добилася до станції Лейгуба, через Сігежу до Петрозаводська. Вона залазила у вагон, щоб проїхати без квитка. Її ловили кондуктори на кожній станції і передавали її міліції. Вона не скривала, звідки їде. Міліція звірялася з тим концтабором. Адміністрація концтабору давала відповідь, що то «дитина куркуля-експортника», її батькові поперебивало ноги під час праці. Замість того, щоб дитину взяти і дати їй якусь допомогу, міліція брутально накидалася на неї: «За який рахунок ти живеш? Ходиш, крадеш, ти злодійка, ти займаєшся проституцією» і т. д. Її взяло більше як рік часу, щоб добитися до свого рідного села.

Що чекало її в Новоселиці? Була осінь, надворі було холодно і мокро. Був вечір. Надя прийшла до свого дядька Андрія, материного брата. Ніхто її не впізнав. Вона одчинила двері, увійшла в хату і сказала: «Дядьку, це я, Надя, Одарчина дочка. Невже ви мене не впізнаєте?» «Так, дитино, то був 1930 рік, а зараз 1934. Ти багато змінилася.» У хаті почався плач. Дядька не було ще з роботи. «А де ж дядько?» «Дядько ще на роботі. Він працює коло свиней»,— відповіла дядина Ольга. В хаті почалася жвава робота: дядина почала гріти воду, щоб купати Надю і переводягти, щоб не розлізлася по хаті «худоба», яку Надя привезла з собою. Дядина Ольга сказала дітям: «Батько скоро прийде з роботи. Впізнає він Надю, чи ні?»

Коли одчинилися хатні двері, дядько побачив у хаті якусь дитину. Він став коло порога і дивиться. Потім підійшов до неї і сказав: «Надю, я впізнав тебе, бо ти удалася у свою матір». Дядько розпитував про її батька, про Павла і про все, як то воно сталося. Надя почала розказувати. Не встигла вона розповісти про свого батька, як в хату входить виконавець із сільради і вручає повістку. Гуменюк Андрій одягнувся і пішов у сільраду. Там на нього чекали голова сільради Бортяний і голова колгоспу Яків Вітавський. Коли Гуменюк увійшов, його запитали: «Хто у тебе є?», Андрій відповів, що у нього нікого немає. «Ми знаємо, що у тебе в хаті є куркульська дочка». Андрій відповів: «Так, приїхала моєї сестри дочка сьогодні». Голова сільради і голова

колгоспу сказали йому: «Ми тебе попереджаємо: якщо ти зараз не відправиш її з села, то ти підеш завтра з нею, і твоя сім'я, туди, де білі ведмеді пасуться». Андрей вискочив як ошпарений з сільради, прийшов додому й плаче. Він сказав своїй племінниці: «Надю, я маю своїх четверо дітей».

Надя, 12-літня дівчина, відповіла своєму дядькові: «Дідьку, я була там, де білі ведмеді пасуться. Я знаю, як вони пасуться і що вони їдять. Я йду від вас, щоб ви зі своїми дітьми не попали до білих ведмедів, бо ті ведмеді їдять все підряд. Вони з'їли вже не одного із Новоселиці. Я не хочу, щоб через мене і вашу сім'ю з'їли білі ведмеді».

Надворі темна осіння ніч, дощ і холод. 12-літня дівчина вийшла з хати, попрощалася з усією дядьковою родиною і йде з села. Не дали навіть переночувати у хаті. Це власть пролетаріату. Не з'їли мене там білі ведмеді, то з'їдять тут комуністи. Дайте мені мою торбу, з якою я до вас прийшла, і будьте здорові.

Надя вийшла сама з хати проти ночі і пішла в світ за очі. Коли чує — ззаду хтось швидко іде за нею. То її доганяє її рідний дядько, Андрій. Надя стала і сказала йому: «А куди ж ви йдете, дядьку, проти ночі? Я йду у світ, а ви куди йдете від своїх дітей?» «Я хочу тебе завести до такої хрещеної матері у Почуйки, бо ти ж не знаєш, де вона живе. Щоб чортове око теж не побачило тебе». І вони пішли разом до Почуйок.

Надворі ожеледиця, йде дощ і відразу замерзає. Темно, хоч око виколи. Прийшли у Почуйки, до хрещеної матері, постукали у вікно. Давид вже лежав в ліжку, а Аніта ще поралася коло печі. Коли Аніта почула, що хтось є коло вікна, підійшла і запиталася: «Хто там такий?». Вона почула тихий голос Андрія: «Одчиніть, це я, Андрій». Аніта підійшла до ліжка і сказала: «Давид, вставай, щось сталося в Новоселиці. Ой, Боже мій». Давид схопився з ліжка і побіг одчиняти двері. Він побачив в дверях статую з льоду, а не живу людину. Давид запитався: «А що це вас, куме, заставило під таку погоду, та ще й такою темнотою йти у Почуйки?» Коли Андрій переступив сінний поріг, то побачив, що він держить за руку якусь дитину. «А це що за дитина, куме?» — запитався Давид. «Куме, затуліть вікна, щоб нечиста сила не побачила, а я вам розповім», — сказав Андрій до Давида. Аніта скоренько позатулює вікна у хаті. Андрій сказав до куми: «Впізнайте її». «Та хіба ж можна її впізнати, вона уся в

льоду», — відповіла Аніта. «Це ж ваша хрещениця, Одарчина дочка, Надя, — відповів Андрій. — Спасаймо її всі». Коли Аніта почула, що це за дитина, то схопила її і заголосила. Андрій почав розказувати, що йому сказали в сільраді у Новоселиці. Давид все це вислухав, а тоді сказав: «Куме, ви знаєте, що таке РСФСР?» Андрій відповів: «Лучче б було його не знати». Давид сказав: «Я бачу, що ви, куме, не знаєте. Ось що це таке: «Распустили Солдатів Фронтовиків, Собрали Разбойників. Коли вони вигнали з села вночі такою погодою дитину, то це банда, а не влада.»

Андрій перебув у Давида до ранку, а раненько пішов у Новоселицю, щоб поспіти у колгосп на працю до свиней, і щоб ніхто не знав, що він вночі водив свою племінницю у друге село і там її оставив на переховці.

На другий день голова сільради прийшов перевірити, чи є Надя Гульчак у дядька, чи немає. Він запитався: «Куди вона пішла від вас вночі?» Ольга відповіла йому: ««Коли Андрій прийшов від вашої сповіді, яку ви йому дали, він сказав їй про білі ведмеді, де пасуться. Надя відповіла своєму дядькові так: 'Я була там, де білі ведмеді пасуться. Я бачила, що вони їдять. Білі ведмеді з'їли не одного чоловіка з Новоселиці. Я піду від вас, щоб через мене не з'їли і вашу сім'ю'. І вона вийшла і пішла з хати». Бортяний запитався Ольги: «Де ваш чоловік зараз?» Ольга відповіла: «Мій чоловік зараз на праці у колгоспі, працює коло свиней». Бортяний не повірив їй і пішов у колгосп перевірити. Він запитав свинарок, коли Андрій прийшов до роботи. Свинарки відповіли, що вони його уже застали, і він уже працював. Голова сільради не вірив, що її немає у селі. Шукали, де вона переховується, але не знайшли.

Защо держава так суворо карала невинну дитину? Вона не мала ніяких кримінальних злочинів, в шість місяців осталася сиротою без матері. Все пограбували. Защо ж її так суворо карали? За те, що її дід Іван і батько Трохим тяжко працювали і дбали про завтрашній день, не пропивали й не марнували даремно, а дбали про своїх дітей. За те, що вони були Українцями і пишалися своєю національністю, московський окупант убивав таку сім'ю.

Навесні 1935 року Надю відіслали до Києва. Знайшли їй працю: бути нянькою, глядіти двоє дітей у Жидів. Вона мала таку працю: глядіти двоє дітей, прибирати помешкання, прати білизну, прасувати, принести додому їжу. За цю роботу

Жиди платили їй таку ціну: у куточку вони поставили розкладушку. Вона мала право внести ту розкладушку тільки о 12-ій годині ночі й лягти спати, а о 6-ій годині ранку має вже встати і зготовити сніданок для них, бо о 7-ій годині вони йшли до праці. Їла тільки те, що вони не доїдять. Вона жила без «приписки» у Києві. Так Надя працювала аж до 1937 року, до грудня місяця.

Я йшов Бульваром Шевченка до Прорізної, а Надя сиділа з дитиною в парку. Її показали інші сільські дівчата, які сиділи теж з дітьми у тому парку, і знали мене.

Я зайшов з своїм товаришем у ресторан, на розі Бульвару Шевченка і Прорізної. Там на другому поверсі був ресторан, куди приходили Істи великі комуністи, що працювали в ЦК партії. А внизу можна було зайти поїсти тим, хто мав гроші, без спеціального дозволу. Туди зайшов і я з товаришем. Ми стали в чергу до каси. Треба заплатити за харчі у касі, взяти талончик, що ти уже заплатив,— тоді тобі дадуть столик, де ти можеш з'їсти те, що купив. Ми сидимо. Коли дивимося, до нашого стола йде незнайома дівчина, на руках держить дитину у пуховому білому коці. Ми знали, що це якась «каструльниця». Це так називали тих дівчат, які робили у Жидів задаром, бо їх не приписують у Києві, бо вони «неблагонадьожні», тому що батьки цих дівчат куркулі. Жиди експлуатували тих дітей, які не мали ніякого нігде притулку. Ці діти працювали у жидів за те, що Жиди не доїдять. Така була їхня платня.

Вона підійшла до стола і чемно сказала: Вибачте мені, чи ви будете Павло Глушаниця?» Я відповів: «Так, але я тебе не знаю, хто ти будеш?» Вона відповіла мені: «Я з Новоселиці, Трохима Мандруля дочка, Надя. Я хотіла б з вами дещо поговорити». Я їй сказав: «Дай мені свою адресу». Надя відповіла: «Я адреси не можу нікому дати. Мене можна зустріти тут у парку від другої до четвертої. Я мушу скоро йти, бо на другому поверсі їдять зараз мої хазяї». Коли вона мені сказала, де вони їдять, я вже знав, які у неї хазяї. «А коли ж ти будеш мати вихідний? Візьми мою адресу». Надя взяла адресу. «Вихідного я ніколи не маю,» — відповіла вона і скоро пішла з ресторану, щоб часом не побачили її хазяї.

Так воно є, що у Советському Союзі немає експлуататора, тільки є раб совітський. Робить людина тільки за те, що вилиже каструлю і мусить бути ще й рада тим, що у комуніста лиже його каструлю.

Коли я тільки мав вихідний, я завжди йшов на Бульвар Шевченка, щоб зустрітися з Надею в парку. Вона мені розказувала про свою гірку долю і що вона пережила. Все, що я тут описав — це є точне свідчення, яке вона сама пережила і переказала все це мені.

Травень 1938 року. Надя стала моєю дружиною. В нас багато було часу розповідати про свої переживання. Ми мали троє дітей. Найстарший син помер у 1939 році, проживши всього три місяці. Дочка зараз живе у Миронівці, заміжня, має двоє дітей. Про другого сина точно не знаю, куди він подівся, а жінка померла 18 квітня 1959 року.

16) Мотря Гульчак і її син, Олександр. Чотири гектари землі. Розкуркулені.

17) Федь Кривинчук. Родина складалася із 4-х осіб, землі було 4 гектари. «Куркуль-експортник». Його вислали самого. Він не вернувся, і ніхто не знає, де дівся. А жінку з двома дітьми вигнали з хати. Свекруха, якій було 85 років, узяла свою невістку з двома дітьми до своєї хати. Коли сільрада почула, що Марійку і її двоє дітей взяла свекруха до своєї хати, її викликали Фальбушенко і Малишов. «Скільки вам років?» «Я не знаю, скільки мені років. Я народилася у жнива, коли моя мати жала панську пшеницю. Осавула бив мою матір, що вона лягла під копою родити мене. Моя мати пішла жати пшеницю і мене загубила в стерні. Я виколола на стерні око і осталася сліпа. За це ви мене кликали сюди?» — запиталася старенька жінка. «Ви передержуєте в своїй хаті куркулів, егеж?» «Та хата зроблена ще за панщини, не було за що зробити кращу. У пана робили панщину, то хвалити Бога, що й таку зробили», — відповіла старенька жінка. Фальбушенко сердито закричав до старенької: «Ти, стара відьма, передержуєш в своїй хаті куркулів!» «Ви кажете, що я у своїй хаті маю онуків. Ні, у моїй хаті живе невістка з двома дітьми. Мій син побудував кращу хату, ви ж у нього її відібрали, а його повезли в Сибір. То я взяла її з діточками до себе, хай живе у цій старенькій хаті». Малишов сердито закричав по-російському. «Я цієї жидівської мови не розумію», — відповіла йому старенька бабуса. Фальбушенко крикнув: «Вижени невістку із своєї хати!» «Це буде гріх від Бога — вигнати невістку посеред зими з хати. О ні, цього не буде! Мою матір осавула бив гаранником, щоб ішла панові пшеницю жала, мене мати згубила в стерні і я осталася сліпа. А хто мене до смерти буде доглядати? Осавула вибив

одне око, а ви вибийте друге, а невістку із хати не вижену». Старенька бабуся обернулася і пішла із сільради.

18) Антон Матяш. Сім'я складалася із 4-х душ, землі було 4 гектари. Розкуркулили, вигнали з хати, заарештували. Сидів у Білій Церкві в тюрмі. Старший був, помер у тюрмі з голоду.

19) Василь Матяш. Сім'я складалася із 8-ми душ, землі було 8 гектарів. Сидів у Білій Церкві в тюрмі, помер у тюрмі з голоду, а сім'ю вигнали з хати з малими дітьми.

20) Омелько Матяш. Родина складалася із 5-ти душ, землі мав 5 гектарів. Сини були уже дорослі, повтікали у Ташкент і там на підроблених документах працювали, а батька вигнали із хати.

21) Яків Михальченко. Родина складалася із 6-ти душ, землі мав 6 гектарів. Усе майно було конфісковане. Сидів у Білій Церкві в тюрмі. Повернувся додому. Витримав тортури ГПУ

22) Левко Нагорняк. Родина складалася із 5-ти душ, землі мав 5 гектарів. Розкуркулили, вигнали з хати. Сидів у Білій Церкві в тюрмі. Везли на етап, по дорозі вмер.

23) Оборучка, жінка, вдова. Родина складалася із 4 душ, землі мала 4 гектари. Була розкуркулена.

24) Михайло Паламарчук. Родина складалася із 10-ти душ, землі мав 10 гектарів. Ті діти, які були старші, повтікали у Росію. Там на підроблених документах влаштувалися на працю. А малі zostалися вдома. Сидів у Білій Церкві в тюрмі. Везли на етап, по дорозі вмер.

25) Андрій Риндич. Родина складалася із 5-ти душ, землі мав 5 гектарів. Утік, переховувався у Вороніжі, в родину вигнали з хати, все забрали.

26) Яків Риндич. Родина складалася із 2-х душ, і обоє старі, мали поверх 75 років. Землі мали 2 гектари. У 1930 році, на Різдво Христове, 8 січня, діти знайшли їх там, де люди копають глину, у пічурі. Замерз із своєю жінкою разом. Їх вигнали з хати. Наказ був у селі: хто візьме в хату «куркуля-експортника» — буде покараний так, як і той куркуль; значить — конфіскація усього майна. Усі боялися дати цим людям хоч маленьку допомогу, щоб не потрапити на чорний список, бо це значило поставити свою родину на дорогу смерті. У 1930 році, 8 січня, в Новоселиці замерзло прилюдно четверо старих людей. Ніхто не мав права дати їм найменшої допомоги. То були: Гульчак Іван і його жінка

Ганна, Яків Риндич і його жінка. Цим людям було уже поперх 70 років.

27) Мусій Сидорчук із своїм сином Іваном і його жінка Ганна. Родина складалася із 4-х душ, землі мали 4 гектари. Розкуркулили, а в селі ще й побили його сина Івана. Під час етапу Іван від тяжких побоїв вмер, а його батько від тяжкої досади вмер у Магнітогорську на Уралі. Його жінка Варка і Іванова жінка Ганна в 1934 році утікли із табору смерті.

Ось що вони мені розповідали. Я запитав їх: «Напевно, увесь Сибір у цвинтарях?» Вони відповіли, що в Сибірі немає ні одного цвинтаря! В Сибірі є цвинтар тільки для тих людей, які там живуть. Кожний хутір заготовляє за літа собі запасні ями. Взимку там ніхто не викопує ями, бо земля замерзає дуже глибоко.

Де ж вони дівають тих куркулів, які так масово умирають? В Сибірі є совхози (радгоспи), які доглядають заполярну звірину. Ці совхози під'їжджають до концтаборів, збирають мертвих і розкидають їх по лісах, а голодна звірина все поїсть.

Варка заплакала і сказала: «Сибірська звірина з'їла мого сина і мого чоловіка. Також з'їла Григора Вирука і його жінку. Комуністи роблять так: всі сліди замітають за собою, так що ніхто ніколи не знайде сліду із цього злочину».

Моя покійна жінка Надя мені також розповідала. Коли почалася війна в 1941 р., від блискавичного удару німецької армії совітська армія була розгромлена. Вони масово попадали у німецький полон, і не тільки рядові солдати, а й НКВД. Із мого села попав у німецький полон Бойко Олекса Іванович. Він працював у Києві в НКВД, при Лук'яновській тюрмі. Із Лук'яновської тюрми Бойко Олекса возив етап у Сибір. Він мені розповідав таке: Коли під час етапу помирав людина у якомусь вагоні, то мертвих зносили у один вагон і складали акт, що вони померли. На наступній зупинці вони відчеплювали той вагон, а на тій станції є представник від заполярного совхозу. Він приймає цей вагон із трупами, підписує акт, що він прийняв від такого-то етапу таку-то кількість мертвих людей. Цей совхоз розкидає трупи по лісі, і звірина їх з'їдає. Держава має з цього дві користі: 1) допомагає сибірській звірині пережити тяжку сибірську зиму, 2) звірина, котра їла людського трупа, буде вічно полювати за людиною. Хто втече з табору смерті — він далеко не втече, його звірі зловлять і з'їдять. І таким методом звірі

допомагали охороняти табори смерти.

28) Григор Вирук. Родина складалася із 6-ти душ, землі мав 5 гектарів. Усе майно було конфісковане. Син Іван, народжений 1916 року, дочка Марійка, народжена 1914 року, втекли і ховалися. Григора Вирука і його жінку з двома меншими дітьми (Юрко, народжений 1920 року, і найменша дитина, дівчина, було їй тільки 3 роки) вивезли у Магнітогорськ, на Урал. Від тяжких побоїв під час допитів у сільраді («де закопав хліб?»), Григор Вирук не міг працювати у концтаборі смерти. Він став пухнути від голоду. Його і в концтаборі били за те, що не виконував норму, але начальство побачило, що Вирук Григор уже на викинченні. Начальник ГПУ викликав Григора Вирука і його жінку в свій кабінет і сказав їм, щоб вони призналися, що вони украли у селі Савирцях кабана. Коли Григор Вирук погодився із своєю жінкою зробити зізнання перед табірним ГПУ, тоді ГПУ поставило Григорового сина Юрка за ширмою. А Юркові уже було 11 років, і він усе чув, як батько з матір'ю робили зізнання, що вони украли удвох в Савирцях кабана. Після цього зізнання Григор із своєю жінкою повернулися до табору. Вони розповіли про цей підлий підступ своїм односельчанам Варці Сидорчук і П невістці Ганні. Коли про це почув Григорів син Юрко, він змінив свою думку, бо він чув, що його батьки казали при зізнанні. Юрко після того говорив, що його батько з матір'ю були злодіями, і за те їх держава карала.

Незабаром після того зізнання Григор і його жінка померли з голоду у таборі. Зосталося двоє дітей: Юрко і його трьохрічна сестра. Їх вигнали. Для 11-літнього Юрка настав ще тяжчий час. Голий, босий і ще й 3-річна дитина, яка нічого не розуміє, тільки плаче, бо хоче їсти і трясеться від холоду. Не видержав 11-літній хлопчик цього горя і вкинув свою сестричку в річку Урал. Про цю трагедію мені розповіли ще у 1938 році. Я вже знав усе про Григора Вирука. Я розповів їм про те, як били на допиті П сина Івана, і де я тоді був, і що я це бачив сам.

Ось що розповів мені Юрко Вирук в 1941 році: «Коли батько і мати померли, мені було тільки 11 років. Зостався я з маленькою сестричкою. Нас вигнали з табору, бо наші батьки були кримінальні. Нас не брали у дім безпритульних, бо наші батьки були злодіями, крали у людей кабани. Магнітогорськ почав тільки будуватися. Скрізь в «посьолку» комсомольці, ніде ні випросити, ні вкрасти не можна, в дитина

цього не розуміє, плаче: дай їсти. Що я не робив — нічого не допомагало. Ніхто на нас не звертав ніякої уваги, бо ми були «хахли, халхьонки». Так нам казали. Одного разу я вирішив піти до річки Урал, може зловлю риби. Із сестрою ми ходили понад річкою але навіть жаби не зловили, бо вже було холодно, надворі була осінь, все ховалося від холоду, приготвлялося до зими. Моя сестра послизнулася, упала в річку Урал і втопилася. Хто мені повірить, що я її не втопив?

Коли я залишився самий, то знайшов собі таких, як сам, безпритульних. Ми разом добували шматок хліба. І так я прожив аж до 1934 року. У 1934 році нас зловила міліція. При допитах я сказав звідки я і де мої батьки, що вони були злодіями і померли на засланні в такому-то таборі Магнітогорська. Після допиту мене вислали у дитячий будинок, де нас піонервожаті стали перевиховувати. Я там закінчив ФЗУ (ремісничка школа), був уже токарем. У 1939 році мене прийняли в армію, я служив у Новоград-Волинську коло Житомира, потрапив в оточення, був у полоні в Житомирі. Звідти я втік і прийшов в своє село, в якому народився, Новоселицю».

Скільки я не пробував переконати Юрка, що його батьки не були злодії, — він не повірив. Юрко сказав, що він сам чув, як його батько і мати призналися на допиті. «Іх ніхто не бив, з ними дуже чемно поводитися. Мої батьки призналися добровільно, вони визнали свою вину». Так уміло вплинути ГПУ на дитину, що ця дитина ціле своє життя буде ображатися на своїх батьків, що вони були злодіями.

29) Антон Яловицький. Родина складалася із 4-х душ, мав землі 4 гектари. Коли стали його розкуркулювати, він покинув усе на світі і втік у Росію (Іваново-Вознесенськ) і там на підроблених документах працював.

* * *

Я, Павло Глушаниця, народився в селі Новоселиці, Попільнянського району, Житомирської області, Україна. Я даю своє свідчення точно, без ніяких фальшивих прикрас. Моя мета — показати світові й історії про цих 29 господарств, яких так по-варварськи знищила держава, що реклямує себе «державою робітників і селян СССР».

Чи вони були експлуататорами, ці люди, з 4-ма гектарами землі? Ні, вони працювали, як бджоли, все несли до одного вулика, свій тяжко запроцьований гріш, щоб придбати

щось для свого господарства.

Руський окупант цього боявся: сімейної єдності, братерської любови. Руський окупант знає: там, де є сімейна єдність — там є братерська любов. Там є і сила. Цієї сили боявся руський окупант, щоб часом ця сила селянська не пустила заглибоко своє коріння і не нанесла окупантові смертельного удару.

Руський окупант в Україні у кожному селі зробив показовий суд над селянством. Він вибрав у кожному селі зразкове селянство і прилюдно його знищив, щоб решта боялися подумати про якесь сімейне братерство.

Це так покарали «куркулів-експортників» 1928-29-30 року.

Друга фаза «куркулів», яка створила повстання проти колективізації 27 березня 1930 року. Повстання тривало 4 дні. Все, що було в колгоспі, селяни розібрали. Міліція не могла дати ради, бо по всьому районі і в кожному селі був бунт. З села увесь актив і члени партії разом з представниками втікали у район. 31 березня увесь сільський актив, члени партії і комсомольці були озброєні вогнепальною зброєю. До них прикріпили ще сотню озброєних Китайців, і вони пішли в наступ на село Новоселицю. 31 березня селянське повстання було придушене. Це робили самі жінки, чоловіки у це не втручалися. Багато жінок було покалічено. Тоді у Москві політбюро на чолі з Сталіном побачило, що селяни не злякалися сталінських показових судів, і зробили цей великий опір. Це була для руського окупанта велика несподіванка.

Жертви терору 1930-31-32 років. Це друга категорія «куркулів».

1. Ганна Березовська, вдова, була активна у селянському повстанні проти колгоспу. Заарештована, все її майно забрав колгосп, а її посадили у Білоцерківську тюрму. Відробляла два роки примусову працю.

2. Кость Березовський. Вигнали з хати з трьома малими дітьми посеред зими. Викопав у проваллі нору і там жив, поки не уписався в колгосп.

3. Петро Глушаниця. Все майно було забране і передане у колгосп, а Петра заарештували, і він помер на примусовій роботі на Біломор-Каналі. Зосталося троє дітей і жінка.

4. Яків Михальченко. Все його майно було забране і передане у колгосп, а його відіслали на примусову працю на

Біломор-Канал, і Яків там помер. А жінка і троє дітей померли з голоду в 1933 році.

5. Лукаш Сіренко. В січні 1932 року його вивели босого на став, прорубали ополонку в льоді, в Лукаша замкнули у залізне путо, в яке колись замикали коні, щоб злодії не вкрали, і при 30 градусах морозу впускали в ополонку, щоб признався, де заховав хліб. Простудився, мав запалення легенів і помер.

Ось вони, прислані з Москви, щоб зламати Українцям хребта: Ковбасов, Тараканов, Малишов (то були Руські), Фальбушенко — Жид. Голова сільради Задорожний, голова колгоспу Федь Михальченко, Барвіцький Лукаш, Вуйко Василь — Українці, члени комуністичної партії.

До них ще належав сільський актив: різні алкоголіки і лінтяї. Я подаю точні прізвища тих, які були жертвами цих представників з Москви.

1. Прокіп Дмитренко, повернувся з примусової праці, відробив 3 роки на Біломор-Каналі.

2. Степан Гуменюк, повернувся з Біломор-Каналу, відробив 3 роки примусової праці.

3. Іван Хихоташка, повернувся з Біломор-Каналу, відробив 3 роки примусової праці.

4. Максим Матяш, повернувся з Біломор-Каналу, відробив 3 роки примусової праці, а вдома померло з голоду 2 дітей в 1933 році.

5. Михтод Нагорняк, повернувся додому, відробив 3 роки примусової праці на Біломор-Каналі, а все його майно було skonфісковане.

6. Терентій Бойко, помер на Біломор-Каналі, мав 60 років, не міг виконувати норму: викопати 8 кубічних метрів землі. Це була норма на кожного, за це одержить кілограм хліба. Помер з голоду.

7. Олекса Дмитренко, повернувся додому, відробив 3 роки каторги на Біломор-Каналі.

8. Данило Дмитренко, помер, не міг виконати норми.

9. Тихон Глушаниця. Повернувся додому, відробив 3 роки каторги на Біломор-Каналі.

10. Гнат Голішевський. Помер, не зміг виконувати норми на Біломор-Каналі.

11. Степан Голішевський. Помер на Біломор-Каналі з голоду.

12. Трохим Горпиневич. Помер на Біломор-Каналі з

голоду.

13. Григор Козик. Помер на Біломор-Каналі з голоду.

14. Іван Козик. Повернувся додому, відробив 3 роки каторги на Біломор-Каналі.

15. Василь Матяш. Помер на Біломор-Каналі з голоду.

16. Тодось Матяш. Помер на Біломор-Каналі з голоду.

17. Григор Риндич. Помер на Біломор-Каналі з голоду.

18. Трохим Шабатин. Помер на Біломор-Каналі з голоду.

19. Ничипір Сидорчук. Повернувся з Біломор-Каналу, відробив 3 роки каторги.

20. Федь Семенюк. Повернувся додому з Біломор-Каналу, відробив 3 роки каторги.

Це ті люди, які будували канал від Балтійського до Білого моря. Їх судили за те, що вони не хотіли йти у колгосп. Їх судили на тяжку роботу. Викопати 8 кубічних метрів землі — це була норма. Тоді одержить кілограм хліба. Якщо людина викопає 4 кубічних метрів — отримував 250 грамів хліба. І тепер комуністи хваляться, що вони розбудували совітську імперію, могутню і сильну, за цих 70 років.

Жнива 1932 року. Врожай був такий, що старі люди не пам'ятали такого. Врожай був такий великий, що молотарка не могла забирати зерно від підсіву. Зерно пливло, як вода. Треба було дуже добрих фахових людей, які б подавали снопи у барабан, щоб кишені могли забирати зерно від підсіву. Поставили фахового чоловіка, який мав свою молотарку і був спеціалістом, Опанаса Березовського. У барабан подавали снопи Левко Березовський, Олександр Хальченко. Вагарем був Матяш Тодось. 7-го серпня 1932 року вийшов новий закон — за розкрадання колгоспного зерна під час молотіння — кара смерті, розстріл.

Майже при закінченні молотіння в Новоселицю приїхало ГПУ і поїхало до завідуючого молотінням Опанаса Березовського. В його хаті знайшли 20 фунтів пшениці, яку назбирала 10-літня дівчинка, його дочка Настуня. Під час точного обшуку Настуня принесла ще пучок колосків, що назбирала на полі, де вже все було помолочене, і колгосп вже орав ту площу. ГПУ забрало той пучок колосків від Настуні, поїхали до молотарки і заарештували Опанаса Березовського за розкрадання колгоспного зерна, ніби він намовив дитину, щоб вона ходила і різала колоски з колгоспівських кіп.

Тоді ГПУ поїхало до Левка Березовського і знайшло 16

кілограмів зерна. Левкова мати, якій було 65 років, теж ходила по полі і збирала колоски, і назбирала аж 16 кілограмів. Левка Березовського теж заарештували за розкрадання колгоспного майна під час молотіння. Коли Олександр Хальченко побачив, що заарештували Опанаса Березовського, він одразу зник. Його шукали, але не знайшли. Хальченко утік у Мурманськ і там на підроблених документах працював.

Тодось Матяш був вагарем коло молотарки. Його робта була проста: зважити зерно і відіслати до колгоспної комори. Він був нежонатий, жив із своїм молодшим братом в одній хаті. ГПУ не минуло і його хати, знайшли у його брата 44 фунти пшениці, заарештували за розкрадання колгоспного зерна. Хоча жінка його брата свідчила, що то її зерно, і що вона назбирала його на полі, це все було судом відкинене.

Їх судила показова виїздна сесія. Опанасу Березовському зачитали розстріл. Левка Березовського і Тодосія Матяша засудили на 10 років тяжкої праці. Тодось Матяш не вдержав примусової каторги і помер на Біломор-Каналі. Показова виїздна сесія судила у листопаді 1932 року. Опанаса Березовського завезли у Білу Церкву в тюрму, і він просидів у камері смерті 7 місяців. Кожної ночі його виводили на розстріл і скасовували той розстріл. Так Опанаса Березовського тероризували аж сім місяців. У травні 1933 року його випустили з Білоцерківської тюрми. Опанас розповів мені про ці знущання.

Опанас вийшов з камери смерті опухлий з голоду. Він пройшов 40 кілометрів від Білої Церкви до свого рідного села Новоселиці. Йому зосталося півкілометра до села, він упав, простягнув руки в сторону свого рідного села і просив у Господа порятунку. Опанас не мав уже сили, йому прийшов кінець. Але він не вмер, Бог не дав йому вмерти під селом. Я з своїм братом Олексю на цю пору надійшли. Ми побачили, що Опанас бореться із смертю, взяли його на руки і принесли в село, у його власну хату. Це була несподіванка для його родини. Вони побачили свого батька уже вмираючого. Ми всі кинулися спасати його, та було уже запізно. У Опанаса лопнуло тіло від води, від спеки вода вся збігла з його тіла, і йому зосталися останні хвилини життя. Він прожив два з половиною дні і помер. Я був свідком його смерті. Я був коло нього і ми з братом його похоронили. Хай йому буде вічна пам'ять! Царство йому небесне!

У 1953 році Союз Українців Жертв Московського

Більшовицького Терору видав документальну книжку: «Біла книга про чорні діла Кремля». Я дав свої свідчення про цей народовбивчий злочин, який комуністична Москва зробила у моєму селі. Канадійські комуністи взяли цю книжку і повезли її у моє село Новоселицю шукати свідків, щоб довести мені, що я збрехав. Я хочу запитати цих комуністів, які возили «Білу Книгу» у моє село і хотіли знати правду: чого ж ви не викликали Опанаса Березовського, його дітей? Його діти і зараз живі, вони б про свого батька розказали правду! Ще й зараз жива Настя, це ж вона назбирала тих 20 фунтів пшениці. Ще жива старша сестра. А ви питалися такого, як Вітавський Яків, такого, як Горпиневич Андрій, які співпрацювали з руським окупантом і допомагали убивати своїх?

Настав чорний 1933 рік — рік смерті українського народу. Я хочу показати, хто умер з голоду, чи він був уже в колгоспі, чи був одноосібником. Я даю точні свідчення, хто умирав і де вони працювали.

1. Андрійчук Іван. Колгоспник, працював у колгоспі.
2. Андрійчук Фросина, колгоспниця, удова.
3. Андрійчук Тихон, колгоспник, старший чоловік.
4. Антосевич Олена і її син Григор. Колгоспники.

Григор працював у колгоспі Іздовим. Коли Григор зайшов на колгоспне поле і вирвав висадка, щоб його з'їсти, Малишов побачив це, відібрав від Григора того висадка і сказав йому: «Ти вже більше рвати колгоспних висадків не будеш». Він ударив Григора з усієї сили тим висадком у скроню, убив його на місці, прилюдно.

5. Бабчук Калина, колгоспниця, працювала в колгоспі, померла з голоду.

6. Бабчук Василь (і його двохрічний син). Колгоспник, помер з голоду.

7. Бабчук Степан. Колгоспник, мав 60 років. Працював у колгоспі сторожем, помер з голоду.

8. Барвіцька Миланка і її син Семен. Колгоспники, працювали у колгоспі.

9. Барвіцький Аврам і його син (був німий). Колгоспники, працювали у колгоспі.

10. Барвіцький Олексів із усією родиною. Колгоспники, працювали у колгоспі.

11. Барвіцький Андрій і вся його родина. Цей чоловік був великим активістом, допомагав розкуркулювати людей. Помер з голоду, і вся його родина теж.

12. Барвіцький Григор і вся його родина. Колгоспник, працював у колгоспі.

13. Барвіцький Іван, і вся його родина. Колгоспник, працював у колгоспі.

14. Барвіцький Карпо, колгоспник. Працював на колгоспному подвір'ї сторожем.

15. Барвіцький Максим і його син. Колгоспник, працював у колгоспі ланковим.

16. Барвіцький Семен і його дочка. Колгоспники, працювали в колгоспі.

17. Барвіцький Тодось і всі його родина. Колгоспники, працювали у колгоспі.

18. Барвіцький Трохим і його син. Колгоспники, працювали у колгоспі.

19. Барвіцький Захар і його дочка. Колгоспник, працював у колгоспі.

20. Бойко Петро, його брат Віктор і дві малих сестри, колгоспники.

21. Бойко Платон і його жінка. Колгоспники, працювали у колгоспі.

22. Бойко Трохим. Колгоспник, працював у колгоспі.

23. Чернецький Дмитро, жінка і двоє дітей. Колгоспники, працювали у колгоспі.

24. Чернецький Іван, його жінка і двоє дітей. Колгоспники, працювали у колгоспі.

25. Дмитренко Андрій і його вся родина. Колгоспники, працювали у колгоспі.

26. Дмитренко Данило і його син Петро. Були одноосібниками.

27. Глушаниця Федь. Був одноосібником, помер.

28. Глушаниця Андрій і його батько Алємпій. Колгоспник, працював у колгоспі і будував колгоспні будинки. Бригадир колгоспної майстерні.

29. Глушаниця Параска і її син Микола, вдова. Колгоспники, працювали в колгоспі.

30. Глушаниця Никифор і його троє дітей. Колгоспники, працювали у колгоспі.

31. Голішевський Василь і його сестра Параня. Колгоспники, працювали в колгоспі.

32. Голішевський Федір із своєю родиною. Колгоспник, працював у колгоспі.

33. Хальченко Микола і його жінка. Колгоспники, пра-

цювали у колгоспі.

34. Хіврук і його жінка. Колгоспники, працювали у колгоспі.

35. Коротинюк Феня, Олександр, син, дочки Клава і Маня. Активістка, яка добре працювала на хлібозаготівлі.

36. Козік Олександр. Колгоспник, працював у колгоспі.

37. Кулашник і його жінка. Старші люди, колгоспники.

38. Кізик, його жінка і двоє дітей. Колгоспники.

39. Кимбир Панас. Колгоспник, працював у колгоспі.

40. Матяш, по-вуличному Кицук. Колгоспниця, вдова, працювала у колгоспі.

41. Лабунський Олександр. Колгоспник, працював у колгоспі.

42. Лабунський Петро і його двоє дітей. Колгоспник, працював у колгоспі.

43. Лабунський Платон і його жінка. Працював при школі прибиральником.

44. Манушина Килина і її двоє дітей. Колгоспниця, працювала в колгоспі.

45. Матяш Кучириха, вдова. Її син Петро був комсомольцем, ходив шукати хліб із залізною палицею у людей. А мати померла з голоду. Її син помер теж за селом.

46. Матяш Андрій, його жінка і двоє дітей. Колгоспник, працював у колгоспі.

47. Матяш Василь і його син Архип. Колгоспник, працював у колгоспі.

48. Матяш Панас, його жінка і одна дитина. Колгоспники.

49. Матяш Явдоха і двоє дітей. Колгоспниця.

50. Матяш Максим і його син Віктор. Колгоспник, працював у колгоспі.

51. Матяш Петро і його дитина. Колгоспник, працював у колгоспі.

52. Михальченко Олександр. Мав 70 років, одноосібник. Помер з голоду.

53. Михальченко Яків, його жінка і двоє дітей. Був одноосібником.

54. Михальченко Михайло, його жінка Тодоська і син. Були одноосібниками.

55. Михальченко Мотря і її син Федь, був головою колгоспу і членом партії. Його засудили за розтрату колгоспного майна. Не виконав хлібозаготівлі, тому що дав колгоспникам

по кілограму збіжжя на трудовень за півріччя, авансом. Його мати і двоє дітей померли з голоду в 1933 році.

56. Нагорняк Кирило і його двоє дітей. Все його майно забрали, а він з двома дітьми помер з голоду в 1933 році.

57. Петрик Петро, був колгоспником.

58. Пинківський Лукаш, колгоспник.

59. Поливаний Федір, колгоспник.

60. Поливаний Трохим і його сестра. Колгоспники.

61. Притуляк Василь і його жінка. Колгоспники.

62. Притуляк Хима, вдова. Колгоспниця.

63. Ричмидин Мотря і її дочка, вдова. Колгоспниця.

64. Риндич Яким і його дочка Параска. Колгоспники.

65. Шабатан Василь, жінка і дитина. Колгоспники.

66. Шабатин Антін і його жінка. Одноосібники. Все майно забрали у колгосп, а вони померли з голоду.

67. Шабатин Іван. Колгоспник, працював у колгоспі.

68. Сіренко Дем'ян, його жінка і двоє дітей. Колгоспники.

69. Сіренко Трохим. Колгоспник. Робив у колгоспі лимарем.

70. Сливка Василь, його жінка і брат. Колгоспники.

71. Сливка Кирило. Робив у колгоспі колесником.

72. Сливка Гаврило і його син Олександр. Працював колесником.

73. Сливка Іван і його мати. Колгоспники.

74. Грибінатий Артём, активіст. Допомігав вимітати все, що було у коморі.

75. Стеблівська, жінка. Колгоспниця.

76. Сидорчук Арсеній і його батько. Колгоспники.

77. Сторожук Денис. Колгоспник.

78. Сторожук Левко. Колгоспник.

79. Сторожук Микита. Колгоспник.

80. Сторожук Павло і його жінка Домаха. Одноосібники. Забрали його майно у колгосп, і посівну площу, вигнали з хати. Померли з голоду в 1933 році.

81. Сторожук Ева. Колгоспниця.

82. Сторожук Петро, його жінка Маланка і четверо дітей. Були одноосібниками.

83. Стрільчук Федь і його жінка. Колгоспники.

84. Стрільчук Павло і його жінка Явдоха. Працював у колгоспі ковалем. Помер з голоду в 1933 році.

85. Сидорчук Данило і його сестра Марійка. Колгоспники.

86. Сидорчук Микола і його жінка Галя.

87. Сидорчук Трохим і його жінка Маланка. Працював при сільраді і клубі прибиральником. Помер з голоду в 1933 році.

88. Тимкушка, мати і троє дітей. Колгоспники.

89. Вдов Олександр і його жінка. Колгоспники.

90. Волинець (по-вуличному Павшук). Колгоспники.

91. Вуйко Павло, комсомолец, активіст. Працював у бригаді по хлібозаготівлі.

92. Явтух Яким і вся його родина. Колгоспники.

93. Жук Омелько. Колгоспник.

94. Зимний Макар і його мати. Колгоспники.

95. Зимний Пилип і його жінка Одарка. Колгоспники.

96. Царук Наум і його жінка. Колгоспники.

97. Шабатин Силама. Колгоспниця.

98. Сторожук Диментій. Колгоспник. Тесляр.

99. Пужачка Марійка. Колгоспниця. З'їла свою дитину.

100. Кривий Василь. Швець.

101. Оксентів зять, Лисий, його жінка і четверо дітей.

Колгоспники.

Це був голокост у моєму селі Новоселиці, Попільнянського району, Житомирської області. Я — свідок цих страшних днів, бо і сам переживав разом з цими людьми. Я написав про їхні страждання, щоб увесь світ прочитав про цей злочин, який вчинила Росія над Українським народом за те, що він хотів бути Українцем і любив свою національність. За те його змасакрували, за слово «Українець».

Моє село було невелике, всього 360 родин до 1928 року. Після 1933 року залишилося в живих 195 родин. 165 родин було повністю знищено.

101 родина умерла тільки за 1933 рік, і переважно за квітень, травень і червень місяці. Село Новоселиця ще було щасливе, бо у нас був Католицький Костел, старший над костелами. Тут був цвинтар, де ховали великих багатіїв. Генерал Булеслов помер у Франції, в Парижі, а поховали його у моєму селі. Цей цвинтар був дуже старий, багатих ховали з усякими золотими прикрасами і дорогоцінним камінням. Люди ішли вночі, відкривали ці склепи. У кожному склепі було найменше дві труни. Відкривали ці труни, забирали всі прикраси і везли у «Торгсін». Там, у «Торгсінах» купували за ці прикраси всякі продукти. Якщо б в нашому селі не було

того цвинтаря, то дуже мало хто зостався б у живих. Таке було б, як у Строкові: не було кому прибирати трупів.

Коли настали жнива, не було кому збирати з поля урожаю. Прислали армію і вона збирала урожай з поля, і назвали «Воєн-госп». Така ж доля була в селі Єрчики, Буки, Ракожин, Шамраївка, Триліси, Яхни. Був такий наказ від партії: всіх опухлих, які не можуть уже вставати самі, забирати на віз і привозити до ями. Там дати пару пужалин у скроню і викидати до ями.

Я бачив таких троє людей, яких добивав пужалном Вітавський Опанас.

1. Антосевича Григора буряковим висадком убив Малишов, представник з Москви.

2. Барвіцького Тодося я бачив, як його тягнув за ногу і бив пужалном по голові Вітавський Опанас і вкинув його у яму, він був ще живий. Того ж самого дня, коло 12-ої години, я і мій брат Олекса та Явдошенко Прокіп ішли з косовиці, косили сіно. Хто косив сіно, тому давали у колгоспі 1 кілограм печеного хліба і літру молока в обід. Ми йшли по той пайок, коли побачили, що Вітавський Опанас тягне за ногу до воза Михайла Сторожука, зовсім ще живого. Я підійшов до воза. Михайло просить у Опанаса: «Пустити мене». Опанас відповів йому: «То що, я ще раз буду їхати по тебе?» Я підійшов до Опанаса і сказав йому: «Так ти що, людей живих уже закопуєш?», і вжив нецензурного слова. Опанас відповів мені: «Я маю наказ від Фальбушенка і Малишова такий, і я маю так робити, як вони мені сказали: очистити село від трупів». Я йому сказав, що Михайло ще не є труп, він ще живий. Явдошенко Прокіп відіпхнув Опанаса від Михайла. Ми взяли Михайла, підняли на ноги і він пішов разом з нами до колгоспного складу. Ми одержали свій пайок за косовицю, взяли з собою Михайла, налили йому посуду молока, накришили м'якушки з хліба і дали Михайлові їсти. Не встигли ми ще це зробити, як до нас підходить охоронець, який охороняє колгоспні лани (теж був присланий партією) і кличе мене до сільради, і мого брата. Утрюх ми підвели Михайла і пішли до сільради. Коли ми ввійшли, там сидів голова сільради Бортяний Мехтод, Фальбушенко і Малишов. Малишов сказав: «Пачему прішли учотирьох, кагда ми визивали только двоіх?» Михайло вилизував свою баночку, з якої він їв хліб з молоком. А я відповів Малишову: «Ми прийшли вчотирьох в одній справі». Тоді

Фальбушенко до мене: «Ви що там нашого работника, товариша Вітавського, по-хуліганському ображали?» Я відповів Фальбушенкові: «Я не знаю, хто з нас хуліган — чи я, чи Опанас Вітавський. Ось перед нами стоїть ще жива людина, а Вітавський уже тягнув його за ногу в яму. Чи я хуліган, чи Вітавський? Опанас — бандит, убиває живих людей по наказу товариша Малишова і Фальбушенка». Малишов закричав до мене: «Ти що, смійошся із темпів. Виконуєте п'ятилітку у чотири года». Я сказав: «Так, є багато людей, які померли і їх треба закопати уже. А ви дали наказ закопувати живих. Одного рано сьогодні укинув живого в яму Вітавський Опанас». Голова сільради закричав: «Кого? Ти що робиш провокацію?» Я відповів йому: «Барвіцького Тодося, повуличному прозивають Баздрокового Тодося». Тоді Малишов тихо сказав: «Так той лінтяй не хоче работать, только ходить і робить у колхозі збитки, і його нада було убрати». Михайло ззаду: «Товариш Малишов, я нікакїх збитків не роблю, то нащо Вітавський хотів мене убрати?» Малишов і Фальбушенко побачили, що Опанас признався людям, що йому даний наказ ними забирати всіх підряд, живих і мертвих. Вони змінили свою тактику до мене і мого брата. Сказали до нас: «Товариш Вітавський не панімаєт руского язика, он не понял нас. Ми йому гаварілі, которіє людлі не могут самі поднятсь на ногі, їх нада поднятсь с уліці і завесті до его дома. Ви, товарищі, ізвініте за непорозуміння. Опанас Вітавський больше так делать не будет».

Ми вийшли з сільради. Михайло Сторожук подякував нам за те, що ми його спасли від смерті. Ми утрьох кожний день відвідували Михайла, а Михайло чекав на нас кожний день. Ми від себе давали Михайлові півлітри молока і кусок хліба. Михайло Сторожук, народжений 1908 року, пережив голодну смерть 1933 року і живий і сьогодні.

Я в своєму селі ходив хата від хати, розпитував кожного сусіда, який зостався живий після 1933 року, хто був його сусідом, хто помер в 1933 році. Все це я списав на папері, не тільки на папері, але й закарбував у себе в голові.

Я сьогодні маю повне право сказати до онтарійських міністрів, що вони допомогли комуністичним агентам відібрати від мене працю, і тим самим задержали мені на яких 20 років видання цієї книжки про комуністичний злочин. Я — пенсіонер. Я склав зі своєї пенсії гроші і видаю цю книжку за пенсіонерські гроші. Я не скапітулював перед наступом кому-

ністичних агентів.

А все ж таки... Хто винен за це народовбивство українського народу? За народовбивство українського народу відповідає Росія.

Взяти руських царів. Вони не менше убили українського народу, ніж комуністи. Візьмім один Ленінград. Він побудований на українських кістках. Руські царі навезли на Україну Німців, Поялків, Руських, всіляких національностей, відібрали від селянина їхні землі, а передали їх тим, які будуть добре експлуатувати. А селяни були рабами у них. Хто не хотів коритися, того відсилали в тюрму.

Царська Росія замордувала мільйони українських людей, тільки про це ніхто не згадує. А все-таки, нам, Українцям, треба про це нагадати їм всім.

У 1917 році прийшли другі царі, червоні. Це ті самі царі, тільки змінили колір, біле перекрасили на червоне. Червоні царі змодернізували руську імперію, прискорили народовбивство. Ленін узяв до себе жидівський нарід. Які Жиди не хотіли піти на співпрацю з Леніном — тим Жидам була зрубана голова одразу, як торговцям, спекулянтам. Ленін присипляв Українців, давав їм землю. Ленінові наступники все-таки заставили Жидів піти на співпрацю з ними. Руським потрібно було знищити український народ за всяку ціну чужими руками, жидівськими, і Жидам дали великі на Україні права. Жидів жило в Україні коло п'яти мільйонів; ні один з них не умер з голоду. У Жидів було всього подостатку, в Українців вимерло голодовою смертю 43%. Це є середній показник в одному моєму селі, і це є точно, бо були села, що повимирали люди всі. Руський удав хотів Жидами видушити увесь український народ, а після цього звернути всю вину на Жидів, що Жиди вимордували всіх Українців. І руський удав був би легко проковтнув усіх Жидів разом. Так розумні Жиди говорили ще в 1924 році, і вони не хотіли іти із Леніном. Так казав дід Артил моєму батькові: «Жидами розчинять, а Українцями замісять діжку». І так воно сталося. І цей Жид Артил буде вічно жити в моєму селі Новоселиці, і його слова. Бо це сталося в 1933 році: Українцями замісили діжку 4 роки після його смерті, бо його убили у Білій Церкві в тюрмі, старого 85-літнього Жида Артила і його жінку.

Коли я у Торонті зустрічаюся з Руськими, вони всі

говорять, що «всьо ето сделалі Євреї». Як тільки скажеш, що Україна буде самостійна, так відразу від Руських почуєш: «Нет, не било і не будет!». А Олександр Солженіцин говорить: «Нельзя резать руського живого тела». Солженіцин вважає, що немає ніякої України, а тільки одне «руське тіло». То яка різниця між Андроповим і Солженіцином? Андропов хоч на папері визнає Україну, а Солженіцин не визнає ніяк. Отже, хто винуватий за народовбивство українського народу в 1933 році? Взяти від білих усіх царів, і взяти модерних царів, червоних, від Леніна аж до Андропова, і взяти слова Солженіцина. **Всі вони винні за народовбивство українського народу!** І Росія має понести відповідальність за народовбивство українського народу, як жорстокий окупант.

У 1933 році вийшов указ Верховної Ради: Всіх Українців, які не мають п'ятилітнього робочого стажу, — всіх їх звільнити з праці і відсилати терміново в Україну. Таким методом і я з своїм братом попали на список депортації із Росії. Ми жили в Орехово-Зуєво. Всіх Українців, яким неvistарчало 2 дні до п'яти років стажу, всіх підряд (старє й малє, яке родилося в Росії, а батьки були Українцями), всіх їх відсиляли на голодну смерть в Україну в 1933 році.

Вся Україна була оточена армією так сильно, що ніхто не мав права пройти на територію Росії. Коли летів голуб, по ньому відкривали вогонь, щоб убити, щоб не мала Україна ніяких контактів зі світом.

Коли ми з братом побачили, що в Україні бушує голодна смерть, ми повернулися до старого методу життя, і давай шукати своїх товаришів безпритульних. Мені вдалося два рази прорватися через те, як воно тоді називалося, залізне кільце. Я з братом був у Воронежі, район Новохоперськ, хутір Полунцова. Там жила мого батька старша сестра, вона виїхала ще в 1910 році з усією сім'єю. У цьому хуторі багато жило з Новоселиці людей. Вони нас попередили: якщо хто буде питати, звідки ви приїхали, то кажіть, що з Юга Росії, бо Руські не люблять Українців. Якщо скажете, що ви приїхали з України, вони від вас все відберуть і вас відішлють назад під конвоєм. Таким способом ми допомагали з братом своїм родичам пережити голодну смерть, яку зробили Руські для українського народу у 1933 році. Якщо говорять, що голод був «наслідком індустріалізації», то я, як свідок тих чорних днів, хочу запитати: «Коли в західному світі проходила індустріалізація, то так народ там масово

помирав, як в Україні?»

І друге питання. Хіба в Україні проходила колективізація й індустріалізація, а в Росії не проходила колективізація й індустріалізація, що там люди мали в достатку продуктів, і не вмирали з голоду, так як на Україні?

Третє питання. Українці працювали у Росії. Одного дня неvistарчало до робочого стажу, щоб було п'ять років, і їх звільняли з праці і відсилали на голодну смерть в Україну. Наказ був виданий 1-го березня 1933 року.

Чого цей указ не торкався Руських, тільки Українців? Можливо, я zostався один тільки в живих від цього указу, і пережив голодомор 1933 року. Цей указ чогось замовчують, не знаю чому. Мої свідчення показують, що Руські зробили багаті роки наперед цей плян: вбити увесь український народ, як **Націю**, щоб ця нація більше не існувала на світі.

1937 рік. Рік Єжова.

Всі люди працювали у колгоспі, писали їм трудовні. На ці трудовні вони отримували платню після нового року, коли держава все забере у колгоспі, zostавить тільки насінний фонд і фураж для скотини. Колгоспники отримували на трудовні те, що оставалося після трієра і віялки: кукіль, головня, шкаралупа з зерна та різні відпадки. Це все давали людям як оплату на трудовні.

Колгоспник бачив хліб тоді, як молотив колгосп, і колгосп давав аванс колгоспникам на півріччя: кілограм на трудовдень. Цей аванс давали одразу, коли машина молотила.

Грішми платили по 20 копійок на трудовдень. Цих грошей ніхто ніколи не бачив. Ці гроші одразу забирали на облігацію, тобто «на розбудову країни».

У колгоспі для всіх були трудовні, тобто це була норма, яку людина мала виробити. Тоді та людина отримує трудовдень. Для чоловіків був ще **людодень**, про який ніхто не знав, тільки обліковці одні.

Що таке **людодень**? **Людодень** — це один людський день праці для чоловіків. Робітник мав на фабриці 8 годин праці денно; колгоспник у колгоспі мав робочий день від сходу сонця до заходу. Це називався людський день, або людодень.

Коли людина вийшла до праці, а сонце уже зійшло, йому на колгоспному току пишуть пів людодня. Кожний працездатний чоловік мав виробити у рік 300 людоднів. Це була норма. Ці рапорти кожних 10 днів здавали у райземвідділ.

Райземвідділ ці рапорти передавав до народного комісара Внутрішніх Справ, скорочено називалося НКВД. Села були розподілені на ділянки. Кожна ділянка мала прикріпленого свого уповноваженого від НКВД. Цей уповноважений перевіряв звіти, і він мав з кожного колгоспу списки працездатних. Уповноважений НКВД заводив свій облік на кожного працездатного чоловіка окремо, і він бачив, хто коли вийшов на роботу і хто коли спізнився на працю, і хто коли не вийшов до праці.

Коли колгосп не посіяв своєчасно, як йому дано із Райземвідділу, або ж колгосп не зібрав своєчасно, або ж не виконав своєчасно хлібозаготівлі державі — уповноважений НКВД одразу відкривав облік того колгоспу, який не виконав тих плянів. НКВД дивилося на облік праці в тому колгоспі і в кожній бригаді окремо. Хто мав найменше вироблених людоднів, того НКВД робило «ворогом народу». Тим колгоспникам підшивали «зрив посівної кампанії», «зрив уборочної кампанії», «зрив хлібозаготівлі державі».

НКВД не потребувало питати голови колгоспу, чи голови сільради, хто тут винен. НКВД бачило, у кого є найменше людоднів, той — «ворог народу» і вів підривну роботу у колгоспі. Їх усіх вночі НКВД арештовувало, без відома голови колгоспу чи голови сільради.

Судили всіх їх при закритих дверях «трійка»: суддя, прокурор і начальник НКВД. Цих людей судили без права переписки зі своєю родиною. Вони не мали права мати контактів ні з ким. Найтяжчі каторжні роботи вони мали виконувати до самої смерти.

Ось ті люди, які не виробили 300 людоднів за рік: Євтимович Олександр, Матяш Іван Павлович, Матяш Кирило, Матяш Клим, Голішевський Степан, Дмитренко Гаврило, Семенюк Іван, Сичинський Данило. У 1937 році повернулись із заслання люди, які відсиділи попередній термін, як куркулі і неблагонадійний елемент. Ці люди прожили в селі по два-три місяці. Вони теж не виробили по 300 людоднів у колгоспі. Їх всіх забрали.

У 1937 році їх всіх уночі заарештували без відома голови сільради і голови колгоспу. За ними пропав слід. Скільки не шукали їх родичі, відповідь була одна від НКВД: вони живі, можете виходити заміж, він ніколи вже не вернеться додому.

Трудодень у колгоспі — це норма виробітку. Приклад:

той, хто доглядає коней, мав 1,25 трудовня, а людодень вважався один. Голова колгоспу отримував 2,50 трудовня, а людодень був один.

Людодень — це контролю для НКВД. НКВД своїм оком контролювало у колгоспі працездатного чоловіка, скільки він був у колгоспі на праці. Якщо людина виробила 300 людоднів, а має тільки 250 трудовнів, НКВД бачить, що ця людина займалася у колгоспі «саботажом», що цей колгоспник не виробив своєї норми. Ця людина пропадала вночі без сліду.

Я хочу зараз дати своєму читачеві пояснення, щоб читач міг мати уяву про колгоспну систему. Я був у колгоспі ковалем, всі норми дуже добре знаю. Як ковалеві, мені приходилося тяжко заробити той трудовдень. Для колгоспної кузні держава давала вугілля, «курняк», наполовину з породою. Заліза ніколи для колгоспу не було, треба було на місці його шукати.

Із Райземвідділу приходять плян: Новоселицький колгосп імені Молотова має вивезти стільки-то сот кубометрів лісоматеріялу із лісу до лісопилки. Віддаль — 40 кілометрів. Зима. Коні потрібно підкувати, «босими» кіньми не можна їхати в ліс.

На другий день бригади приводять своїх коней до кузні, щоб коваль попідковував. Підкову треба зробити, а заліза немає підковного. Треба ковалеві шукати заліза, з якого можна б зробити кінську підкову. Поки це все на місці розшукаєш і зробиш чотири кінських підкови, розчистиш чотири кінських копита і приб'єш чотири кінських підкови до ніг — пройшов уже день. За цю роботу колгосп запише 2 трудовні. Коваль має один трудовдень і двадцять п'ять соток, молотобоець буде мати 75 соток трудовня. Молотобоець проробив цілий день, маючи людодень, а не заробив трудовня. І це може статися так кожний день, якщо ти будеш чесно робити. Коваль мав вишукувати такі роботи і приписувати їх собі (які коваль не робив), щоб заповнити якось трудовдень і не потрапити в руки НКВД.

Колгоспники були буквально голодні, при тяжкій фізичній праці не могли виробити отого трудовня.

Я можу багато таких прикладів наводити, бо я сам працював у колгоспі. Я не пишу якісь там розповіді, що хтось мені розповідав, я пишу про своє пережиття.

Людодень — це було око НКВД, яке контролювало

працю і давало право приїжджати вночі, арештувати людей, без відома сільської влади.

В селі було не більше як чотири годинники: сільрада мала годинника, школа, у колгоспній канцелярії був годинник, і кооперація мала. Всі вони йшли так, як той годинник захотів. Колгоспники користувалися сонцем, а вночі півнем. Як півень заспіває — це був у селянина годинник. Коли погода була хмарна і не було сонця, то колгоспники використовували тоді півня. Як півень заспіває третій раз — то уже був досвіток. Вони всі біжать до колгоспу на працю, щоб не запізнитись, борони Боже.

1939-1940 рік. Совітсько-Фінська війна.

У 1939 році, коли Руські напали на Фінляндію, преса писала, що Фінляндією Руські просто поснідають.

Червона армія пішла на Фінську територію похідним маршем, ніхто ніде із Фінів не ставив спротиву червоній армії. Московська «Правда» на своїх сторінках писала, що червона армія без бою зайняла 75 кілометрів Фінської території. На Карельському перешийку червона армія іде вперед без ніякого спротиву. На Петрозаводському напрямі червона армія іде вперед, теж без опору, на Мурманському — теж.

На 17-ий день руська армія зустрілася з фінською засідкою, з фінськими «кукушками». Ця фінська засідка за один день на Петрозаводському напрямі знищила 44-ту Щорську дивізію повністю, один штаб і командир дивізії височили живими.

Московська «Правда» накинулася на американський і англійський імперіялізм, що це вони ведуть війну проти руського народу, який подав братську руку фінському народові визволитися від англо-американського імперіялізму. Всі газети писали, що «англо-фінські імперіялісти» як зловлять руського червоноармійця, то жорстоко знущаються з нього, вирізували йому язика, прорізували живота, відрубували руки.

Москва кинула Сибірську армію лещатарську на фінський фронт. Ця армія як поїхала своїми лещатами проти фінів, то із цієї армії мало хто вернувся назад. Сталін побачив, що «доблесної руської армії» багато вже загинуло від Фінів, а коли прийде весна, то ще стільки загине. Сталін почав шукати замирення із Фінляндією.

У 1940 році, в березні місяці, Сталін і Фінляндія підписали договір про мир. Після підписання договору почався

обмін військовополоненими. Руські газети писали, що їхні червоноармійці «б'ються, у полон не здаються». Коли ж почався обмін воєннополоненими, тоді виявилось, що Фінляндія має багато червоних у полоні. Ці солдати були всі поранені й обморожені, без рук, без ніг. Це були не люди, а чурбаки живі. Уряд Фінляндії не розрізав військовополоненим животи, не відрізував язики, як писала преса. Фінляндія поводитися з Руськими полоненими гуманно: їх всіх лікували, спасали від смерти.

Коли проходив обмін полоненими, Руські вантажили їх у спеціальні вагони і під сильною охороною вночі відсилали. Охорона складалася із військ НКВД; до того поїзда не підпускали ні одної живої людини.

Що сталося із тими полоненими? Я подаю точні дані із свого власного села.

Поїзд прибув у Петрозаводськ. Всіх полонених знесли у спеціальний табір. До того табору війська НКВД нікого не допускали. Їх там всіх допитували. Зі своїми рідними їм було заборонено мати переписку.

Голішевський Яків Талімонович, народжений 1904 року. Йому якось вдалося написати своїй жінці Марійці листа, і вона одержала того листа. Я пишу його слова: «Дорога моя родино, я живий, без ніг і рук, чурбан. Я потрапив тяжко поранений у полон до Фінів. Я наступив на міну, вона відірвала мені обидві ноги. Руки обидві були відморожені. Ліву руку відрізали, а праву мені спасли Фіни. Я хоч одну руку маю. Бойко Дмитро, Степан Глушаниця, Зінько Кучерешко, Павло Кирилюк, Афанасій Мотронюк, Жорка Михальченко, Тимко Жук — ми лежимо в одній палатці. Я маю хоч одну руку, а вони лежать як живі чурбани. Передають своїм сім'ям привіт».

Коли Марійка Голішевська отримала цього листа, вона пішла до жінок, показала їм цього листа, те, що написано про їхніх чоловіків. За пару днів ця чутка дійшла аж до Райвоєнкомату. Начальник Райвоєнкомату, майор Караваєв, приїхав у Новоселицю, до Марійки Голішевської, і зажадав від неї того листа, щоб вона показала його. Марійка показала. Майор забрав листа з собою і поїхав.

Через пару неділь Караваєв приїхав знову. Викликали до сільради Марійку Голішевську, зачитали їй вирок військового суду: її чоловіка, Якова Голішевського Талімоновича Ревтрибунал визнав винним «за зраду військової таємниці» і

засудив до розстрілу. Все майно, яке підлягає Якову Голішевському Талимоновичу, має бути skonфісковане. Караваєв з головою сільради пішли до Марійки Голішевської і все, що у хаті застали, і воно належало до Якова Голішевського, було описане і забране до Райвоєнкомату. Від інших родин, що про них повідомив Голішевський, була відібрана військова пенсія і накладений податок; все мали сплатити державі назад.

Про тих, які лежали в одній палатці з Яковом Голішевським, пропав слід. Ніхто не знає, де вони ділися.

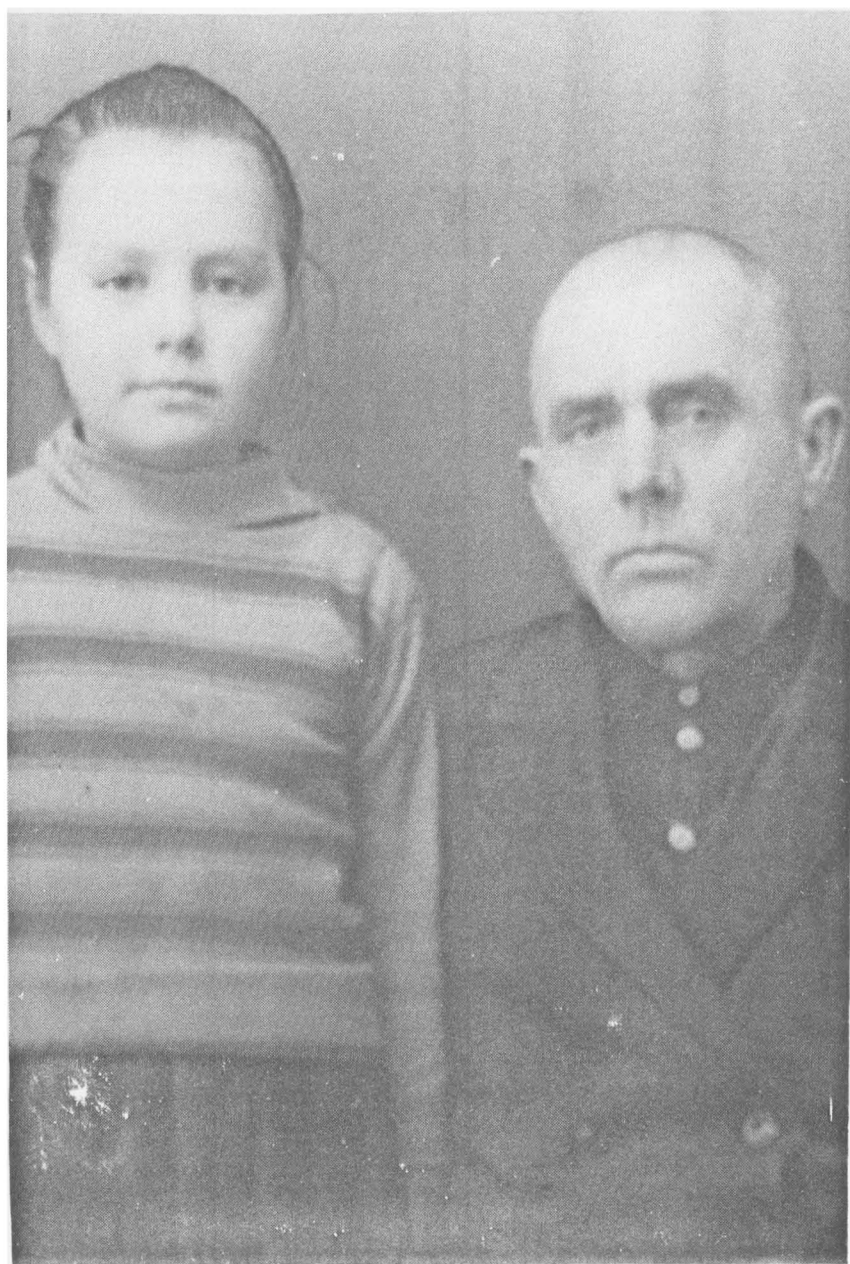
Дорогий читачу, я написав це свідчення не для себе. Це свідчення написано для Вас, дорогі читачі. Я поставив червоний сигнал для Вас, щоб Ви мали орієнтацію, де є небезпека для Вас і наступних поколінь.

Руський окупант — жорстокий, він любить кров безборонних людей. Не складай своєї зброї перед Руським, борони свою спадщину, поки маєш чим, щоб тобі не було запізно.

Не квапся на його ласощі, бо Руський дає їх тобі, поки він тебе не зловить, а як зловить, тоді з тебе шкіру здерє, та й не тільки з тебе! З нащадків буде дерти із живих шкіру. Я маю своїх дітей у руських пазурях. Я кричу до світу, щоб світ почув мій крик і став на сторожі свого майбутнього. Руські бояться правди. Пишімо тільки одну правду, хай знає увесь світ, що це таке — рука руського окупанта, і що вона готує для цілого світу!

Pavlo Hlushanytsia's mother
Мати Павла Глушаниці

Tereshko Hlushanytsia with his daughter
Брат Терешко з родиною

Війна Павла Глушаниці з Кремлем знайшла широкий відгук на сторінках канадських газет

Pavlo Hlushanytsia's war with the Kremlin reached the pages of Canadian newspapers

THE TELEGRAM

38 PAGES

TORONTO, TUESDAY, DECEMBER 18, 1956

Voices Long Dead 'Come Home' Bait

By LEON KOSSAR
Telegram Staff Reporter

A Russian radio station has faked the voices of long-dead relatives to try to lure a Toronto man back behind the Iron Curtain.

They want Pavlo Hlushanytsya, 40, because he recently threatened to hold a Russian embassy official personally responsible for the safety of his daughter, still in the USSR.

His story appeared in The Telegram Sept. 5.

Radio Kiev has broadcast messages purportedly from several of Hlushanytsya's relatives, but only one was authentic—a dictated message read by his daughter.

The rest were faked voices of relatives he knows are dead, voices begging him to come home.

Hlushanytsya, through the CBC and Radio Canada, broadcast a definite refusal today.

He made the broadcast despite a dictated plea voiced by his 15-year-old daughter, Oksana (Ksenia) Pavlovna, his ex-wife, and other relatives including a nephew who died May 25, 1945. Pavlo stated that he will

NOT return.

"Not unless they put me in chains and drag me over . . ."

Taped for broadcast over the CBC International Service during a free moment from Pavlo's factory job his message exposes what Pavlo terms "false, treacherous

See DEFIES, Page 9

DEAD KIN SAY ALL IS FORGIVEN—RUSSIANS
Pavlo Hlushanytsya broadcasts refusal to return to homeland

LATE SPORTS

Big 4-ORFU Tieup

TORONTO
EDITORIALS

SEP 8 1956
SATURDAY, SEPTEMBER 8, 1956

DAILY

STAR
ARTICLES

Red Threats Must Stop

From time to time in recent years there have been complaints by immigrants from Communist countries that the governments of their former homelands have used threats and intimidation to try to get them to return. Recently a Toronto factory worker, Pavlo Hlyshanyza, who escaped from the Ukraine after being sentenced to death for guerrilla activities on the Soviet border, reported that Russian officials are trying to coerce him into going back to Russia. He said his 15-year-old daughter is being held as a hostage until he returns. Mr. Hlyshanyza received a letter from Victor Selivanov, third secretary of the Russian embassy, in Ottawa, offering to help him to return to the Soviet Union.

The federal government has decided to investigate Mr. Hlyshanyza's story to determine whether he has been subject to undue pressure by Russian diplomats. Evidence that a member of any foreign embassy or mission used intimidation on a resident of this country would be grounds for demanding the diplomat's recall. The federal investigation will be welcome, but it should be broadened to cover all authenticated cases of intimidation of foreign-born Canadians by nationals of their country of origin.

Immigrants to Canada, many of whom were victims of brutal Communist persecution in Europe, are entitled to protection from threats and coercion when they take up residence in this country. Because Canada, unlike the Communist countries, has no mail censorship, and wants none, it is impossible for the government to intercept letters containing propaganda urging immigrants to return home. In any case, propaganda is a far different thing from intimidation.

When foreign-born residents can show that they are being hounded and put under pressure of one kind or another to return, it is the duty of the government to protest to the country that is applying the pressure. If the newcomers were considered fit to be admitted to Canada in the first place, they are entitled to the same consideration and protection from intimidation that native-born Canadians take for granted.

Despite Moscow's new "smiling diplomacy" and the almost daily declarations by Russian leaders that they desire only peaceful relations with the West, it seems that the Communists have not abandoned what can only be described as gangster methods in pursuit of their mysterious ends.

The government must make it clear that these methods won't be tolerated in Canada.

Eye For Eye Cold War His 'Come Home' Reply

UKRAINIAN PAVLO HLUZHANYZA
Soviet embassy official is his hostage . . .

KSENIYA OKSANA PAVLOVNA, 15
. . . for daughter still living in Russia

By LEON KOSSAR

Telegram Staff Reporter

A mild-mannered New Canadian factory worker in Toronto is waging a one-man cold war on the Soviet Union.

Declaring that his daughter is being held in Russia as ransom for his return, Pavlo Hlushanyza has defied a Soviet return-home "slave hunt" campaign and says he will regard Soviet representatives in Ottawa as personal hostages for his daughter's safety.

Pavlo, who is 40, served as a guerrilla fighter during the war. He told The Telegram today that the warning letter he posted Sunday to the Soviet Embassy was not just an idle threat:

"Twice in recent years I stared death in the face in Communist prisons, and I could die now for my daughter."

In a first-person description of one man's fight against a Soviet come-home campaign designed to lure immigrants back behind the Iron Curtain, Pavlo today laid bare recent correspondence with his daughter. In it, Communist tactics are clearly discernible.

THE HUNTERS

The letters to and from the USSR mean to Pavlo that the Communists intercept immigrant correspondence to seek out addresses of potential returnees.

His file includes pressure letters from the Soviet embassy at Ottawa, stacks of "return-home" papers and propaganda material mailed to his address here (which

is not listed in any directory), and letters which his 15-year-old daughter, Oksana, was forced to write at her family home in Central Ukraine.

"They made her join the Communist (Communist youth organization) and her letter of a month ago to me was obviously dictated by the Communists," Pavlo told me.

The return-home campaign has been the subject of widespread protests from Canada's ethnic groups as "come-home" literature has reached newcomers of almost every Iron Curtain background here during the past year.

Pavlo was overcome with joy when he read the first letter his

See **THREAT**, Page 2

Посольство
Союза Советских
Социалистических Республик
Консульский Отдел

354 Stewart Street,
Ottawa, Tel. 6--7229

" 29 " августа 1956 года

Исх. № 5872

Уважаемый гр-н Глушаница П.,

В Министерство иностранных дел СССР поступило письмо от Вашей дочери Глушаница Оксаны Павловны с просьбой оказать Вам содействие в возвращении на Родину. В своем письме Оксана пишет, что ее мать (Ваша жена) сейчас серьезно больна.

Сообщите нам свое мнение по этому вопросу с тем, чтобы мы смогли дать ответ на письмо Вашей дочери.

Для обсуждения вопросов, связанных с Вашим возвращением на Родину, желательно чтобы Вы посетили наш Консульский отдел, где Вы сможете ознакомиться с письмом Вашей дочери. Мы принимаем ежедневно с 9 до 18 часов, кроме воскресенья, в субботу с 9 до 12 часов дня.

С уважением к Вам

В. Селиванов
Секретарь

PAVLO HLUSHANYTSIA

**THE THIRD
WORLD
WAR
OF PAVLO
HLUSHANYTSIA**

Translated by Vera Moroz

**ANABASIS MAGAZINE
TORONTO 1986**

**All responses concerning this book
may be sent to the following address:**

**Pavlo Hlushanytsia
23 Armadale Ave.
Toronto, Ontario
M6S 3W7, Canada
(416) 925-7457
(416) 767-6862**

FOREWORD

A WAR WITHOUT GUNS

These memoirs are inseparable from the author's own personality.

An author can «merge» into his work on three different levels. The first of these is «pure creativity» where both plots and characters are fashioned from the author's (often very gifted) imagination. Here, a work is minimally affected by the writer's personal biography. On the second level, the author describes events in his own life which have been segregated from the present by the barrier of time. They belong to the sphere of retrospection and, as such, have as little bearing on the author's here-and-now as the outcome of Achilles' fight with Hector in Homer's Iliad three thousand years ago.

Pavlo Hlushanytsia represents the third level. Although the events he describes happened fifty years ago his life still revolves around them today. And not only in his imagination, but in reality... In fact, he has little choice in the matter.

It began when his testimony on the Ukrainian Famine was published in «The Black Deeds of the Kremlin». A great deal has been written by survivors of the Famine of 1933; but how are their testimonies usually signed? «A man from Poltava», «from Kharkiv...» etc. People hide behind pseudonyms and, as a result, their statements are worthless.

Pavlo Hlushanytsia chose not to hide, hence, he was noticed immediately behind the Iron Curtain. Over there, eyewitnesses who document the facts of soviet crimes strike a very painful nerve. Suddenly, Pavlo Hlushanytsia was inundated with problems. In Ukraine, the authorities proclaimed him a «fascist», «nazi», «bandit» and so on and so forth. They used his family to pressurize him. But this stubborn, thick-set man was not intimidated. Too many Ukrainians have been turned into melting wax by rumours spread by the KGB from parish to parish, and from bar to bar: «Keep quiet or your family in Ukraine will suffer». Hlushanytsia, a descendant of the Haydamaks (memories of the Koliivshchyna are still alive in his

village), made up his mind with characteristic resolve: those who go into woods should not be afraid of wolves.

«My family is in God's hands. But someone has to tell the truth,» says Hlushanytsia.

He got a chance to answer his slanderers in an interview with Radio Canada. He was heard in his native village and the whole of Ukraine. But things did not end here. He soon realized that Khrushchov and Brezhnev's accomplices in Canada were as effective as those in the Kremlin. He lost his job; for years he had to fight, first for compensation, and then for a pension. Which goes to show how easy it is to quarrel with the Kremlin in the free West.

Now, «peace movements» threaten people with visions of a third world war. But Pavlo Hlushanytsia has already lived through it. More than most people, he understands how Moscow could occupy one half of the globe in forty years without firing a shot. The Third World War has already transpired, and Moscow has been so successful because people, absorbed in their television sets, have not even noticed it.

Hlushanytsia's memoirs are particularly valuable as they present an accurate and thorough statistical record for the 1933 tragedy (and for the entire decade) in the village of Novoselytsia, Zhytomyr region. Moreover, this includes not only a complete death count, but also the name of each victim. Of course, inaccuracies are bound to exist in memoirs of this kind; a particular name is liable to slip the mind after fifty years have come and gone. It is impossible, however, to invent the atmosphere of the times. And it is this that comes across so forcefully in Hlushanytsia's memoirs, and makes them so convincing.

The complete statistical record for 1933 is still buried in the Kremlin's archives. Some day we will have access to them. There is a time for everything. At present, we have to make do with the archives for the Chornuskyj district, Poltava region. The NKVD were forced to leave them behind when they fled before the rapid German advance. Fortunately, in 1941 these archives came into Ukrainian hands and were taken to the West and published. The documents of this one region formed a basis for the calculation of the entire 1933 death toll.

Hlushanytsia's memoirs — themselves the documentation of one village — augment the Chornuskyj archives.

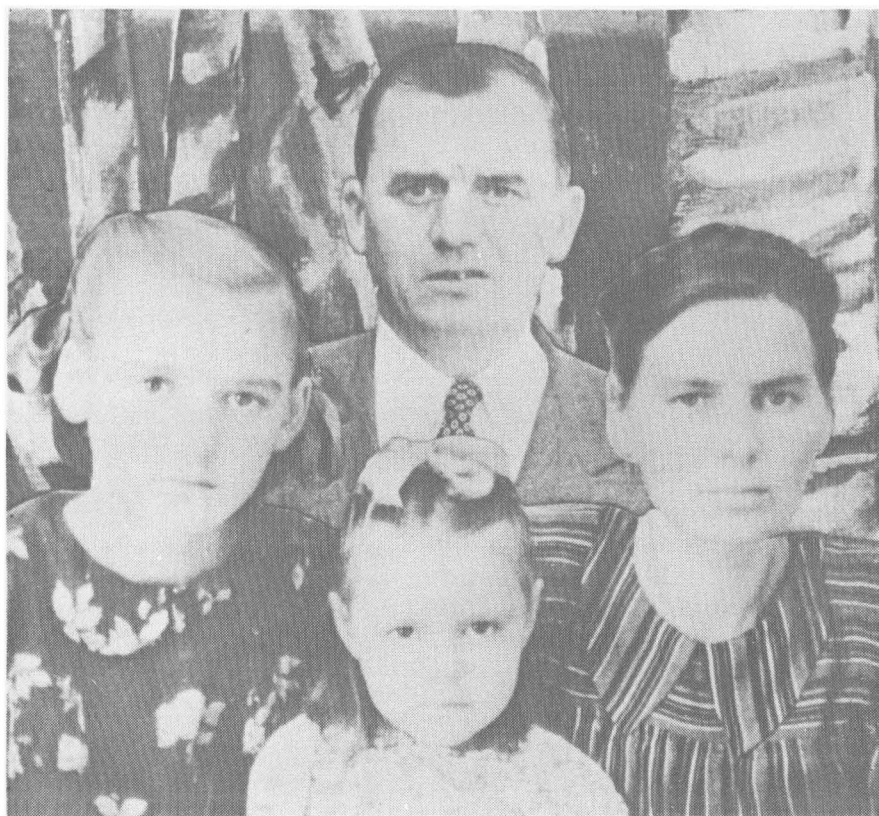
We need statistics such as these for every village hit by the famine... Only then can we establish an accurate tally of Ukraine's losses in the 1930's.

Pavlo Hlushanytsia's memoirs are the latest addition to our «Chronicle of the Ice March». We need others like them. They must be written. While people still live, while their hearts still beat and their minds remain clear — these events must be passed on to future Ukrainians. They must not be taken to the grave.

The facts are preserved in archives; but only an eyewitness can express the atmosphere of those years. Such material is vital to the construction of a future Ukraine. What we need most is the «dynamite» of history with which we can clear a way for our nation's journey into the future.

Pavlo Hlushanytsia has already contributed his seed of dynamite towards the future explosion of Ukrainian strength.

VALENTYN MOROZ

**Two photographs joined into one —
Hlushanytsia's single «family picture»**

**Дві знімки з'єднані в одну —
одинок «родинна знімка» Глушаниці**

The Revolution of 1918 finally brought Ukraine independence from Russia. What follows is the story of how Russia sought revenge for this on the Ukrainian people...

The Ukrainian farmers sacrificed their sons and daughters to the struggle against first the white (Czarist) and then the red (Bolshevik) Russian invaders. Lenin eventually overcame the Ukrainian army with help from the Western states, who supported the white and red armies alike. Their support helped destroy the young Ukrainian state, which the West refused to recognize.

In 1920, the Chk¹ began to execute those farmers who'd fought against Lenin's «commune». In 1921, all the prosperous farmers were dispossessed and their land was divided amongst the poor who had only a small plot of land, or none at all. There was another land reform in 1924, and, once again, the farmers' land was confiscated and redivided. Everyone in the village received one hectare.

In 1928, Stalin announced the first five-year plan. At the same time, the farmers were divided into groups: kurkuls, seredniaks and bidniaks.² An organization called the Komnezam³ was formed and the poor and moderately prosperous farmers became its members. The kurkuls, however, were banned from this organization. They were prohibited from entering the cooperative or visiting the doctor. Their children were expelled from school. In short, they were totally boycotted. If a kurkul entered a house which owned a Komnezam licence, the licence was immediately revoked and the family labelled «pidkurkulnyks».⁴ Such families were made to suffer the same unprivileged status as the kurkuls.

Here is a concrete example of how this worked. Motrya Zakhariivna Hulchak, born in 1900. In the 1920's, Motrya's husband was drafted into the Red Army and sent to Kazakhstan, where he died during a typhus epidemic. His wife, who had a one year old son, Oleksander, became

a widow. In 1924, during the land redistribution, Motrya, as the widow of a Red Army soldier, received four hectares of land — one hectare extra for her husband. The Red Army personally supplied her with the necessary materials for a house and other farm buildings. All of this was one day to go to the orphaned son, Oleksander.

In 1928 Motrya Hulchak was «blacklisted». Soon after, she was dekurkulized⁵; her property was confiscated, she was thrown out of her home, and her possessions were sold for a nominal sum at public trading posts. It was the winter of 1929. Just before Christmas the following signs appeared on the village council house and near the cooperative: «Anyone who shelters a kurkul family, which includes letting them in from the cold, will have their Komnezam privileges revoked».

Olha Hlushanytsia, also a widow, had three children; Motrya Hulchak was her relative. She took Motrya and her son into her home for Christmas, to shelter them from the cold. Someone informed the village council that Olha Hlushanytsia was harbouring Motrya Hulchak and her ten year old boy. After dark, an entire brigade⁶, led by Falbushenko, burst into the house. Olha was preparing supper. She was about to make millet gruel and was pouring some millet into a bowl. She had no time to hide her sack of millet so she lifted her skirt and hid it between her legs. After smoothing down her skirt she stood quite still, oven-fork in hand, and very afraid. One of the activists, Kylyna Shabatyn, caught sight of the pot on top of the clay oven. She grabbed a spoon and stirred the pot to see what was cooking inside.

'She's cooking millet!' shouted Kylyna, pushing Olha away from the oven. Of course, the sack fell from beneath Olha's skirt. A second later it was in Kylyna's hands.

'Give any kurkul «remains» a good shake and they shower you with millet!' Kylyna sneered.

Olha's youngest daughter, Nastya, happened to be home while all this was going on. When she saw the activist grab the sack, she tried to snatch it back again. A struggle broke out between them. Nastya was fifteen years old. When Falbushenko saw the sack in her hands he ran to help the activist; he pulled out his revolver and hit the girl with it between her shoulders as hard as he

could. Nastya fell, senseless, to the floor, and blood began to stream from her mouth and nose.

By now, the activists were sacking the entire household; they took the horses and wagon, the cow, sheep, chickens and piglet, the entire farm inventory, all the grain, the clothing, chest, pillows, table and bench. Then they destroyed the oven and the stove-beds⁷, and smashed all the windows, though it was mid winter.

'Now find a kurkul to keep you warm,' Falbushenko sneered, before he removed Olha's Komnezam licence.

Nastya still lay motionless on the floor. Some of the activists even kicked her with the tip of their shoes, laughing, 'These kurkul «remains» make good actors, don't they?'

The two older sisters, Maryna and Yavdokha, were not at home. After all, this was Christmas eve and the young people were out partying late into the night. When they finally came home the first thing they saw was the broken windows. The only sound inside the house was their mother's weeping. They had to light a lamp so they could see what had happened. They knew where the matches were kept and groped their way over to the chimney to find them — but the chimney lay in ruins.

It was then that Maryna trod on Nastya's body. She felt as if she'd stepped on a corpse and screamed out in terror. But her mother remained speechless; all she could do was cry and cradle Nastya's bloody head in her lap.

The snow had crackled underfoot when the girls approached the house. On hearing it, Oleksander had thought the activists were returning. So he huddled into a corner and kept quiet, hoping no one would see him. When he heard Maryna's voice, however, he called out.

'It's no use looking for anything, it's all broken — the «red broomstick» was here with Falbushenko. They took everything they wanted and smashed all the rest.'

Yavdokha ran to a neighbour's house and knocked on the door. It was Kylyna Shabatyn who answered.

'I know what's going on — you don't think I'm going to let you in, do you?' she replied on realizing who was there.

Yavdokha ran to another house and tapped on the

window. There was still a light on inside because this was the home of Yavdokha's friend, with whom she'd just returned from the dance. Yavdokha called out, 'Uncle⁸, open the door!' The door opened suddenly, Yavdokha was pulled into the house, and the door banged shut behind her.

'What is it?' Mekhtod asked. Yavdokha told him.

'The «red broom's» swept everything away. They've smashed the windows and murdered Nastya'.

They had to ask Yavdokha to keep her voice down because if the neighbours heard they'd tell the village council and tomorrow the same thing would happen to them. Yavdokha tried to lower her voice, 'Uncle, help us!'

'You sit here quietly, and I'll go around by the back way, behind the barn and the stable, and get into your house from the garden so no one sees me,' Mekhtod replied. Yavdokha told him she'd taken the lamp, so there was no light in the house. Mekhtod took his own lamp with him and left.

Olha's house was as cold inside as out. He lit the lamp in the hallway and entered the main room. The first thing he saw was Nastya lying on the floor and her mother supporting her head and weeping bitterly. Mekhtod moved closer with his lamp and thought the girl was dead. Then he took his sheepskin, wrapped her in it, picked her up and carried her across to his own house.

In the end, Mekhtod Nahorniak sheltered the whole family in his home. No sooner had they all arrived, however, than they noticed that Oleksander, who, with his dekurkulized mother, was the reason for all this suffering, had disappeared. The ten year old boy had run away in the middle of the night and gone to his grandfather Zakhar. The old man was building a stove-bed in his stable so his daughter and grandson would have somewhere to live. Zakhar Hrebinatyj had a house to himself. His son, Petro, was married, and Petro's wife had forbidden her husband to shelter Motrya and her son as she was afraid of the consequences. So, the old man had claimed the stable for himself and left the house to his son; now he was building the stove-bed to save his daughter and her little boy from the harsh winter.

When Oleksander knocked on his grandfather's door, the old man thought it was the «red broom». He decided that someone must have informed on him and immediately the image of his daughter-in-law passed through his mind. So, he didn't rush to open up! Oleksander realized what was wrong and, creeping closer to the door, whispered, 'Grandfather, it's me, Sashko'. On hearing his grandson's voice, Zakhar immediately opened the door. Oleksander was scared and his teeth were chattering from the cold — the old man lived almost half a kilometre away from Olha's house. Zakhar asked what had happened but the child couldn't utter a single word, the stable kept the wind and frost out but the stove-bed was still unfinished and it was cold inside.

After a while, Olexander managed to explain that Falbushenko had ransacked Aunt Olha's home and murdered his cousin, Nastya. When his grandfather heard this he scrambled to his feet and ran to get his son, Petro. Petro agreed to help him. 'I'll get ready right away and we'll go over there.'
'No, you get dressed, but I'm going now,' his father replied.

When Zakhar arrived at Olha's house, the place was deserted. The windows were smashed and the door stood wide open. He entered the house. The stove-bed lay in ruins, the chimney was a heap of rubble, the pot of gruel was broken, there was nothing at all in the house. Zakhar wondered where the family had gone in the middle of the night as no lights showed in the neighbouring houses. He went to the barn to get some straw; he wanted to block the windows and keep the snow from blowing into the house. Just then, Petro arrived and wanted to know what was going on.

'See for yourself. There's no one in the house, the windows are broken and everything's smashed up inside.'

'Well, on my way over here I noticed a light in Mekhtod Muzyka's house. He's covered the windows, but I could still see it,' Petro said.

'Petro, you block up these holes, and I'll go over to Mekhtod's myself,' his father replied.

The moment Zakhar tapped on Mekhtod's window,

the light inside disappeared. Mekhtod's wife came to the window and asked who was there. 'It's Zakhar Hrebinyaj, the old man whispered. The terrified woman imagined he'd said «Artem Hrebinyaj» and began to wail, 'O God, the «red broom»!' Violent bustling began inside the house. Everyone rushed to pull on whatever clothing they could find so they wouldn't be thrown out half-naked. When Zakhar heard the noise he knocked again. This time, Mekhtod's son, Mykhailo, came to the window.

'What do you want with us, Artem?'

The windows were frozen over. Zakhar breathed on the glass to thaw it just a little. Then he whispered, 'It's me, Zakhar...' through the thawed glass. Mykhailo finally saw who it was.

When they let Zakhar into the house, he saw Nastya lying on the stove-bed, trying hard to say something. He asked Mykhailo to go over to Olha's house and tell Petro to come here immediately.

When Petro arrived, his father told him what to do.

'Son, go to Shymytivka and tell Netykhor to harness his team and drive over here before sunrise — Nastya needs the doctor in Romanivka.' Olha reminded everyone that Nastya no longer had a Komnezam licence, so Zakhar told Petro to make sure Netykhor brought his.

Netykhor lived two kilometres away from Mekhtod's house. When Petro arrived and described the catastrophe, Netykhor's first words were that he was sure Artem was involved in the looting. 'Nothing like this ever happens without Artem's helping hand,' Petro agreed.

Netykhor quickly fed and watered his horses, prepared their feed sack, harnessed them and drove over to Mekhtod's. It was still early in the morning, the neighbours were asleep, and even if someone was awake it was impossible to see who was coming through the frozen windows.

When Netykhor arrived, they wrapped Nastya in sheepskins and thick hempen cloth and lay her in the sleigh. Then he drove away quickly before anyone saw him and informed the «red broom».

The doctor in Romanivka was called Shevchenko; his family came from Halychyna (Western Ukraine). He was one of those who'd tried to introduce communism into

Halychyna and whom the Polish police was now arresting and imprisoning. His family had fled to the Ukrainian Soviet Socialist Republic to escape certain persecution. Here, they were welcomed with open arms and given good jobs because they all held Party cards.

Romanivka is a very old village. Maksym Rylskij was born there. The village hospital was financed and built for the poor farmers by Rylskij's father. Doctor Dubynetz had worked there until he was arrested for his membership in SVU (The Society for the Liberation of Ukraine).

Netykhor had brought his wife, Khrasyna, with him as they planned to claim that Nastya was their daughter. Romanivka was seven kilometres away from Novoselytsia. When Netykhor drove up to the hospital there was no one there yet. He was the first in line.

The waiting room was cold. Eventually, a cleaning-woman arrived and began to fire the stove. She saw the man in the waiting room and asked him why he'd come so early.

'The doctor starts work at 8-o'clock, and now (looking through the open door to where a clock hung on the wall) it's only half past five. You've got to wait another two and a half hours. It's freezing outside, minus 30.'

'I've driven over from Novoselytsia,' Netykhor told her.

'Novoselytsia? What happened to make you come so early?' the cleaning woman asked.

Netykhor began to explain. 'You know, it's Christmas, the children are all excited. Well, kids will be kids. My daughter went out to play with some friends. They went sledding. Well, my daughter doesn't know how to control a sled and she had a bad accident. The kids came running to tell me. I rushed over there... when I saw her I thought she was dead; blood was pouring from her mouth and nose. I carried her back to the house. By then it was evening. We looked after her all night as best we could — but it's no use. She has to see a doctor. And, you know, we don't have a clock, so we never know what time it is. We thought it was morning already.'

The cleaning woman clasped her hands and asked

where the girl was now.

'She's lying in the sleigh, her mother's sitting with her; I came in to hold a place in the line.'

'Well bring the child inside — she'll freeze out there in that frost,' the woman cried.

Netykhor ran out to the sleigh, took Nastya in his arms and carried her into the hospital, while his wife followed behind. There were two large benches near the wall in the waiting room for the patients. While Netykhor was carrying Nastya inside, the cleaning woman pushed the two benches together and they lay the girl on top of them. The woman explained how the hospital was run.

'The doctor's English, you know.' She didn't say Galician (from Halychyna) but «English». Netykhor asked her what language he spoke.

'Ukrainian, of course,' replied the cleaning woman.

After a while, the medical assistant showed up and the patients began to arrive. Soon there was quite a line-up. People had to stand because Nastya was lying on the benches. The assistant entered the waiting room and began to collect the Komnezam licences; he took them into the doctor's office, put them on the table, and then returned to the sick girl and asked Netykhor what had happened. Netykhor repeated his story to the assistant. Before he'd finished, the doctor opened the door and called for Hlushanytsia Netykhor. The assistant helped Netykhor carry Nastya into the office.

The doctor examined the Komnezam licence, then looked at Nastya and asked her name.

'Olena,' Netykhor replied.

'How old is she?'

'Fifteen.'

The doctor looked at Netykhor, then at his assistant, and the two walked out of the room. In a few minutes they returned and the doctor asked Netykhor, 'Your daughter, Olena, was born in 1927. So, does that make her fifteen?' Now Netykhor was really frightened. He wanted to make an excuse, but the doctor interrupted.

'Go home, take your Komnezam licence with you, and drive this girl over to the hospital in Pavoloch.'

He didn't so much as glance at Nastya — he didn't

even wipe the congealed blood from around her mouth. Nastya wanted to tell the doctor something, but it was as if she were paralyzed. She could watch and move her lips, but could make no sound.

Netykhor quickly took Nastya out of the office, wrapped her in the sheepskins and hempen cloth, and pushed his way to the main door. He lay her in the sleigh again and drove back to Novoselytsia. They didn't take Nastya anywhere after that; the old women of the village tried to cure her themselves.

Early the following day, a neighbour, Prokip Barvitskyj, walked into Olha's yard and saw the broken windows. He ran over to ask who'd smashed them. 'The «red broom» is very thorough,' Zakhar replied. Prokip was shocked. 'But she's a widow — she doesn't belong to the kurkuls.' Zakhar was angry. 'She wanted to shelter my grandson, Sashko, and someone told the «red broom». During the night, they raided Olha's house and found Sashko there. They made an example of them so the rest of us wouldn't try the same thing.'

Everyone thought that Prokip Barvitskyj was the informer, because, back in 1920, he'd been the head of the Komnezam. During the revolution he was a sailor and served in Kronstadt. He even saw Lenin there. He was really proud that he'd met Lenin in person. He had a photograph of the leader surrounded by admiring sailors on a shipdeck. Now Prokip was a mason by profession.

'Did they have to smash the poor widow's home just for that?' he said, and walked away without another word. Zakhar watched Prokip go. 'The two-faced dog, he's acting as if he knew nothing about it. First he informs on her, and now he's sorry.'

In a few moments, Prokip came back with his brick-laying tools. 'I know it's Christmas, but God will forgive me — I've got to do something for the poor widow.' He put his tools on the ground. 'Come on, we'll light up an iron stove and work,' he said to Zakhar. He brought his lamp into the house and saw all the glass from the broken pictures lying on the floor. At once, he wrote a note to Alempyj Hlushanytsia (he was a carpenter and had a diamond for cutting glass) asking him to come over to

Olha's and replace her windows. Alempyj didn't like to get involved in such matters as he fully understood the risk. Prokip knew he might refuse to help for fear of reprisals against his own family. So, he wrote: «I'll fix the windows in my own house, I'll even put them in myself. All you have to do is cut and prepare them.»

Alempyj came early the next morning and quickly finished the job in Prokip's house. He made the new windows from the broken pieces of glass. Before Netykhor returned from the hospital the house was fixed and the stove was burning briskly. Zakhar went to the stable, dismantled the ceiling, pulled the boards down, and made a pallet out of them. They spread some straw on it and then lay Nastya on top.

Motrya wasn't about to forget Falbushenko's brutal attack on her relative. She wrote a letter to Petrovsky, the head of the Radnarkom⁹ of the UkSSR. His replies, however, were addressed to the local authorities. Falbushenko read them all himself and made sure Motrya didn't get them.

The second day after Olha Hlushanytsia's ordeal notices were hung near the local council house and cooperative. They stated, in large letters, that: «A kurkul flunky has been caught sheltering the kurkul Motrya Hulchak and her offspring; her property will be sold this evening in the club.» The whole village rejoiced on hearing this; people ran to the club, vying with one another to get there first — after all, you could get a sheepskin for 2 rubles, a wooden chest for 1 ruble, a table, bench and rugs for 3 rubles, a set of five pillows, each measuring 1 square metre, for 2 rubles, a cow for 10 rubles, a sheep for 2 rubles; in a word, everything was virtually given away. That's why the village rejoiced when a kurkul's property was put up for sale.

Olha was extremely lucky because her two daughters worked in the radhosp¹⁰ as milkmaids. They'd got the job while they still held Komnezam licences. Maryna and Yavdokha supported both their mother and sister, Nastya, who was crippled for life after Falbushenko's attack. In 1933, Maryna and Yavdokha received one «paiyok» (food ration) each. They divided one between them and took the

other home for their mother and sister, and that's how they saved the family from starvation.

Zakhar continued to work on his stable in an attempt to make a home there as soon as possible; the winter was bitterly cold and Motrya and her son had nowhere else to go. The work was too hard for him, but he persevered nevertheless. He dug a pit in the stable from which he got clay to make the bricks and the stove. His grandson, Oleksander, helped him. The red brigade didn't forget to pay Zakhar regular visits; they wanted to know where Motrya had gone and where exactly she'd sent her complaints. They also tried to find out who was actually writing the complaints for her. Falbushenko was particularly curious about this. Whenever the brigade arrived, Oleksander hid so no one would see him. Zakhar's son, Artem, would also visit him and repeat the same thing every time. 'What are you doing this for? You can live with Petro, you know...' The father would look at his son and sigh deeply — he knew he couldn't tell him anything.

Motrya wrote to the high commander of the armed forces, Voroshylov, requesting that she be pardoned and the house restored to her son, insofar as it was given to him by the state. The replies were always sent to the local authorities, in other words, to Falbushenko. They were generally favourable to Motrya and her son, but she knew nothing about it. The results, however, were self-explanatory; suddenly, Motrya was no longer persecuted. Her father was left alone. People helped at night, when no one was watching, to finish the stove-bed and chimney, and to cut two windows in the walls. Prokip Barvitskyj was among those who came to help. Everyone still thought that he was the informer, but, as it turned out, it was Semen Matiash.

Zakhar finally moved into his small, low-ceilinged stable-house and took his daughter and grandson in with him. The wife and child of a Red Army soldier no longer had to huddle half-naked outside houses into which people were too afraid to ask them.

Those who'd bought Olha's property at the public trading posts turned their heads when they saw Zakhar's family and laughed at them.

Zakhar opened a small workshop; he made wooden spoons and sold them at the market. Motrya found work as a spinner, for which she was given a bucket of potatoes; in this way, Motrya and her son managed to survive until the spring.

In the spring, the radhosp needed more workers. Motrya went over there to apply for a job. The radhosp manager accepted her and she was set to work planting potatoes. After the potato planting, she was taken on as a seasonal worker. She was overjoyed. Since she worked at the radhosp she began to receive the coveted «paiyok», as well as a ration book for groceries. Also, as Oleksander was a minor, his mother received rations for him too. Motrya realized that her efforts had reaped at least some reward. She was no longer persecuted and was quietly removed from the kurkul «black list». Even so, they still wanted to know who'd written those requests and complaints to the higher authorities. Falbushenko didn't give up, but she firmly kept to her allegation that only she and her son had written them.

The radhosp needed a night watchman to guard the oxen. Olha's daughters heard about this and told Zakhar. He went to the radhosp superintendent to ask for a job and was taken on as the watchman. He was overjoyed because, now, he was also one of the fortunate radhosp staff.

* * *

1933

Oleksander turned thirteen. He was also set to work in the radhosp grazing colts. This was only a seasonal job, but the radhosp kitchen was open to him, and that was the important thing. He was given a number with which he could enter the dining room for supper or breakfast. Although they only served what we then called «flour paste», they did give you a small piece of bread. This was how Motrya Hulchak, her son, Oleksander, and her father, Zakhar, escaped the famine.

When Motrya began working in the kitchen, the radhosp director, Vasylenko, told her to make sure that she never talked to her father-in-law, Ivan, because she

was being watched.

'You have to be careful, they're blacklisted, and Falbushenko wants to redeem himself, you know, in front of the higher authorities.'

Now Motrya was certain that her efforts had born fruit and all she had to do was wait and be patient.

In 1938, when Oleksander Hulchak was eighteen, he himself wrote a complaint to Voroshylov. For a long time there was no answer, but eventually one came. The army sent back an appeal, to the kolhosp (collective farm), signed by Voroshylov himself, to return Oleksander Hulchak's property to its rightful owner. The kolhosp director decided to hold a meeting at which he read out the letter. Finally, the kolhosp promised to build Oleksander a house. In 1939, a tractor driver decided to vacate his house; the kolhosp acquired it and handed it over to Oleksander.

On 22 June, 1941, Hitler invaded the Soviet Union. The Soviet army began to retreat to the east. I retreated with them to be closer to my native village. My division was sent to Skvyr, but I took a left turn and went home to defend my village, Novoselytsia. In the morning I woke up to find that the Germans had taken my village during the night with no resistance.

I studied the new «liberators» carefully, to see what their presence would mean to us. When I went to Popelnia, I noticed a sign stuck onto a water pump. It read: «The Russians are okay, the Jews are finished, Ukraine is our work force.» My future, and that of my descendants, became instantly clear. I and my offspring were destined to suffer German enslavement. There was no cause for rejoicing here! Our Russian yoke had simply been replaced by a German one. I'd heard from people who'd been in German labour camps during the First World War that, over there, they believed that people who ate well made good workers. So, at least no one would die of hunger now, as one hundred and sixty five households had in my small village, Novoselytsia, under the Russians. As I walked along I thought about this in an effort to cheer myself up. The next day, I called on an activist who'd been a particularly energetic member of the «red broom» and who'd bought Oleksander Hulchak's house for

25 rubles. I made him a proposition: I told him to volunteer to return their house to Motrya and her son, and to accept the house which the kolhosp had found for them in exchange. I added that to slip through the Gestapo's hands, he should volunteer for labour in Germany. Fed actually did what I proposed; he gave back Motrya's house and moved into the other one himself.

After the war, Oleksander came home from the front to the house for which he'd suffered so much — he lives in it to this day.

In 1928, twenty nine kurkul households in our village were marked for liquidation. They were treated with incredible brutality. And these people weren't even kurkuls. Before the revolution they had owned either a small parcel of land or no land at all. This is an account of who they were and how they ended up as «kurkuls».

As everyone knows, hitherto a feudal system had existed in Ukraine; all the farmers' lands were taken away from them and handed over to the feudal lords. So where did the Ukrainian kurkuls come from?

Serfdom was abolished in 1864, but there were no land reforms. All the land remained in the landowners' hands; the only difference was that, now, the landowner had to pay the farmer for his work. The wages were nominal, but at least he was forced to pay them.

Revolution broke out in 1917 and the Czar was overthrown. The farmers seized back their lands and, from 1917 onwards, kurkuls began to appear in our villages. But how did they emerge so quickly?

The revolution lasted until 1921. Literally everything was destroyed; there was nothing with which to work the land. The collapse of agriculture was total. Land reforms were introduced in 1924: land was divided according to the number of «souls» in each family. So-called «beet associations» were formed at the same time. When the farmers received their land, they needed the implements with which to work it. So, they signed contracts with the sugar refineries to plant beets. The refineries paid them with agricultural implements. From 1924 until 1928, the farmers handed in their beet quotas in return for

equipment, and so established their own farms. Of course, there were farmers who never saw the land they were given in 1924. They gave it to others to work in return for one half of the produce. They knew that when the harvest came their grain would be brought to their house already threshed for them.

* * *

Who is to blame for the genocide of the Ukrainian farmers in 1933?

The blame lies partly with the great landowners of the past, from whom the villagers retrieved their own land. They were sent to Ukraine by the Russian czar to make mindless slaves of the Ukrainians. They tried to do this for three hundred years, but in the end they failed. All these former landowners were educated people. When the Ukrainian Revolution erupted they soon realized the danger they were in and did what they could to stifle the uprising. When their efforts failed, however, they simply exchanged the two-headed eagle for the hammer and sickle.

All of them, from Lenin down to Brezhnev, were the sons of rich men. For example, in 1924 the Minister of Education was Bubnov, the son of a great landowner. His property only lay about three and a half versts (Russian mile, about 3,500 ft.) from my village. The village he owned is called Strokiv and it lies on the banks of the River Rastavytsia. Bubnov owned two distilleries, one in Strokiv, the other in Skvyr; he had a water mill and mill clapper and also a horse-breeding farm.

Panas Liubchenko was head of the Council of Commissars of Ukraine, and a landowner from Kaharlyk.

Lazar Kahanovych was a Chornobyl manufacturer who owned two tanneries.

My fellow countryman, Maksym Rylskyj, was born in Romanivtsi, Zhytomyr region. There were serfs in these villages who'd belonged to his grandfather and great-grandfather. Stalin presented Rylskyj with the Order of Lenin for helping to oppress those who'd seized back their lands from his father; Rylskyj's songs drowned the cries of children begging for food and burrowing in the earth with their swollen fingers in search of a root to chew on. But

there was none left — the older people had found and eaten them all. The small, swollen fingers searched in vain for roots in the rich Ukrainian soil.

Maksym Rytskyj preferred to live in Kyiv and compose panegyrics for the «wise leader of the people Stalin». For this he received the Order of Lenin. His parents, grandparents and greatgrandparents were all traitors to the Ukrainian nation, though they were loyal servants of the Russian czars.

Rytskyj's children and grandchildren are now the obedient servants of red Russia. They are helping to «prove» that the wealthy farmers, the kurkuls, caused the famine.

But were these people kurkuls? They owned only three or four desyatyns (2.7 acres) of land. But they refused to accept kolhosp slavery. After all, how did the kolhosp differ from czarist serfdom? In both systems, people had to work for nothing. The only difference was that the kolhosp counted each «trudoden» (work day) and «ludoden» (worker's day), which no one did under the czar.

What exactly was a «trudoden» and a «ludoden»? None of the kolhospnyks (the kolhosp labourers) knew about the ludodens — only the kolhosp director and his reckoners knew what they were for. The kolhosp bookkeeper, who kept an account of the reckonings, was also let in on the secret.

A «trudoden» was the norm which a worker had to accomplish to receive credit for one work unit. For example, if a ploughman managed to plough 50 hundredths of a field in one day, he received 1.25 «trudodens», while the boy who led his team only got one. A «trudoden» stood for a set norm of money (goods or produce) earned for a particular unit of work.

The «ludoden» was related directly to the worker rather than his work. Each worker over eighteen years of age, without knowing it, had to complete 300 «ludodens» a year. I'll return to this later when I discuss the structure of the kolhosp.

Serfdom and the kolhosp were really like two sisters: the only thing wrong with the older sister was her old-fashioned outlook. The kolhosp was much more up to date. The aim of both, however, was exactly the same —

to make the slaves fight one another until they forgot about individual freedom, never mind a free, independent Ukraine. Lenin wasn't concerned with the fate of the poor, but of those former landowners. All he did was dress the wolves in sheep's clothing.

Victor Levchenko was my fellow villager and once my neighbour. His father owned 250 desyatyns of land in our village, and his sons obtained a university education before the outbreak of the First World War. During the revolution they joined Denikin and helped him kill Jews; their slogan was «Kill the Jews and save Russia!». After the revolution Viktor Levchenko was rewarded with a high soviet position. By nationality he was Ukrainian, but, like all the Levchenkos, he was a traitor. His ancestors helped destroy the Haydamak¹¹ formations operating between Skvyr and Pavoloch under the command of Nevinchanyj. There was a Haydamak battalion led by a Levchenko between Pavoloch and Khodorkiv. Czarina Kateryna sent her armies to aid Count Branizkyj, who was leading his men west from Bila Tserkva against this battalion. Count Bilynskyj was on the march from Skvyr to Khodorkiv on the same mission.

The Haydamaks retreated to the large oak forest belonging to the Pavoloch hamlet; the forest covered the banks of the River Rastavytsia, as far as the River Polovetska.

The first battle was fought near Rakozhyn village on the Rastavytsia. The Haydamaks overcame Count Branytskyj. By then the rest of Czarina Kateryna's armies were moving south between Parypsy and Kozhanka. The Haydamak battalions led by Rylskyj and Levchenko were betrayed, as their commanders took them across to the Czarina's side. The two traitors knew where the insurgents' headquarters were in the forest and they knew how to attack them unexpectedly. They led the Czarina's armies directly to this place and helped wipe out the insurgents.

The village of Novoselytsia, where I was born, rose on the ashes of this massacre. I heard this story in 1926 from my mother's great-greatgrandfather, who was one hundred and five years old at the time. His name was Maksym (Havalega, as he was popularly known) Hlushanytsia.

I, in turn, want to record my testimony of how Novoselytsia and its people suffered in the genocide of the Ukrainian farmers, so that my great-grandsons will learn, as I did, of our nation's past. What I have written here was not related to me by anyone else, but witnessed with my own eyes. My testimony is for future generations so they will never forget the brutality of the Russian invaders.

Who is to blame for the genocide in Ukraine between 1928 and 1933? Today, this is much debated. Some people say the blame rests with the Jews, others with Karl Marx, still others with communism. But who is really to blame? Whoever lived through this tragedy from its beginnings in 1928 knows who committed the genocide. Of course, the resolutions of the Central Committee and Lenin's eloquent speeches were admirable. But they were all a lie. Lenin... He covered everything with a beautiful quilt, but he laid it not on a bed but on a harrow with sharp teeth — and he made the Ukrainian nation sleep under this quilt.

We should never forget that many Jews died during the revolution, and many more were slaughtered by Denikin. And still more were killed after the revolution for refusing to cooperate with the Russian chauvanists. I remember one Jew in particular, Artyl, who said this to my father in 1915:

'Todos Ivanovych, all you Ukrainians think that the Jews are behind this. You're wrong. We're made to do what we do. They tried to force me into it too, but I refused. I told them that we Jews should trade and not dabble in politics. They've given me some time to «change my mind».'

My father listened carefully to Artyl's words and then said, 'Well, Karl Marx was a Jew and it's his theory.'

Artyl laughed and shook his head. 'Yes, Karl Marx was a Jew. Lenin took the slogans which he gave to the Jews and now he uses them to trick Jews and Ukrainians alike. It was Marx who said «Proletarians of the world, unite!». Well, do you know who the proletarians are? The proletarians are Jews. A Ukrainian or Russian can never be a proletarian because he has his own land, a country... The Jews don't — they're scattered all over the world.

Marx called on the Jews to unite and regain their lost state. Lenin, however, used Marx to rebuild the Russian state. And what's in store for the Jews? Well, the Russians are using the Jews against the Ukrainians so that later they'll have someone else to blame for their crimes. They're already forcing and preparing us to turn against you; and, in the mean time, they're giving you Ukrainians land so you won't notice what's going on.

I was in Pavoloch a while ago and heard that some representatives of the Central Committee were visiting. So, I went to their meeting. And what did I hear there? That Petliura murdered Jews. When I asked them who invented the phrase «Kill Jews, save Russia» — Petliura or Denikin — I was attacked by the whole Jewish assembly. «How dare you say such things, you old fool?» Already, Jews were forbidden to tell their young whose slogan that was, because Denikin was a Russian and Petliura — a Ukrainian.'

Artyl continued, 'I'm old, I probably won't live to see the result of this, but you will see it, Todos Ivanovych, because you're younger than I am. The Russians only borrowed Marx's beard to cover up the scabs on their Russian faces. They've used the Jews to ferment their dough — they'll use the Ukrainians to knead it, and then they want to bake a Russian pie from it all! But, they're not going to succeed.'

Artyl lived to see the Ukrainians kneaded because he fell into the same mixture himself, together with his elderly wife, Rukhlia.

He owned his own shop in Novoselytsia. In 1928, the farmers were divided into three groups: kurkuls, seredniaks and bidniaks. The seredniaks and bidniaks were allowed into the Komnezam, but the kurkuls had no rights. They couldn't use the local medical services, and were banned from entering the cooperative. Kurkul children were expelled from school. There were twenty nine households in Novoselytsia that ended up on the kurkul black list. All these people used Artyl's shop.

In 1929, towards the end of November, the GPU¹² came from Bila Tserkva to arrest Artyl. They ordered his wife to keep quiet about the arrest. When the people got up the next morning they noticed that Artyl wasn't walking

around outside his house as he usually did in the mornings. The neighbours thought he was sick. Well, they said to one another, he's an old man, past eighty five, it's not surprising that he's lying in. Then Prokip Khrumka arrived. He was the guardian of an orphan whose house he rented to Artyl. Artyl lived in this house and kept shop on the premises. Prokip asked them what they were talking about. 'It's Artyl, we haven't seen him today.' 'Well, we'll probably never see him again,' Prokip replied. 'Why, what's happened?' the neighbours asked in surprise. 'The GPU came in the night and arrested him.' 'That's impossible! He's a Jew, and the authorities are Jews.' 'Well, they arrest Jews too,' replied Prokip. The neighbours didn't believe him. They went into the house themselves and found Rukhlia sitting alone in tears. Artyl and Rukhlia lived on their own since their children, a son and daughter, had emigrated to America. Within an hour, the entire village knew that the GPU had arrested Artyl.

The GPU wanted to find out where Artyl's gold was. For a long time, the old man held out and didn't admit anything. Finally, he broke down and told them that he had 2 gold «fives» (5-ruble pieces). They wanted to know where they were hidden, and he told them. They forced Artyl to write to his wife, instructing her to give up the gold. 'But don't tell her how much there is!'

They took the letter and went directly to Rukhlia with it. The letter was written in Jewish. Rukhlia read it, but didn't know which gold her husband had in mind. So, she took out 50 gold rubles of her own. The GPU asked whether that was all she had. Rukhlia replied that that was all. 'If we give you a good shake, the gold'll come showering down!' Then they found the spot where the two «fives» were hidden and soon unearthed them.

'So, you told us you didn't have any more. Now we'll take a look ourselves.' They arrested Rukhlia and drove her to the prison in Bila Tserkva, where her husband was. All Artyl's property was confiscated and handed over to the cooperative. They «shook» the gold from Artyl and Rukhlia so hard in the prison that the old people finally gave up their souls. The GPU murdered them. And there were many Jews like them in Ukraine who refused to collaborate with the Russians, and paid for it with their

lives. All the Jews whom the GPU murdered were conveniently turned into «victims of Ukrainian anti-Semitism».

* * *

I was born on September 3, 1916, in Novoselytsia village, Popilna district, Zhytomyr region, Ukraine. Before the First World War, our address was Novoselytsia village, Romanivska volost (an area including several villages in czarist times), Skvyrsky district, Kyiv province, Ukraine.

In 1928, twenty nine farmers in my village were blacklisted as kurkuls. They were the first victims. These are their names:

1. Pavlo Boyko: family of four. Before the revolution he owned half a desyatyn of land, on which his house and garden stood. After the revolution, in 1924, the state gave him four desyatyns.

Dekurkulized.

2. Maksym Chub: family of seven. He was an invalid from the First World War. Before the revolution he owned two desyatyns of land. In 1924, the state gave him five more.

Dekurkulized.

3. Todos Chub: family of three. He owned no land at all before the revolution. In 1924 the state gave him three desyatyns.

Dekurkulized.

He went into hiding to escape exile, contracted tuberculosis, and died.

4. Oleksa Dmytrenko: family of three. He had no land before the revolution. In 1924, the state gave him three desyatyns.

Dekurkulized.

Exiled to the Bilomor Canal.

5. Radion Dmytrenko: family of two. He had no land before the revolution. In 1924, the state gave him five desyatyns.

Dekurkulized.

Died in exile.

6. Trokhym Dmytrenko: family of six. Before the revolution, he had one desyatyn of land. In 1924, the state gave him four and a half more.

Dekurkulized.

Dmytrenko fled to Central Asia to escape exile.

7. Domakha and Pavlo Storozhuk: family of three. They had one and a half desyatyns of land before the revolution. In 1924, the state gave them another one and a half.

Dekurkulized.

They died of cold and hunger in the street. No one dared take them in, as the state punished those who tried to help dekurkulized people.

8. Hryhoryj Dzus: family of two. Before the revolution he lived in Kyiv and had no land. During the revolution, he moved to our village. In 1924, the state gave him two desyatyns of land. He built a house and lived there modestly. He worked as a carpenter in the village.

Dekurkulized.

He was deported with his wife and they both died in exile.

9. Ivan Hladun: family of two. He had six desyatyns of land before the revolution. In 1924, the state confiscated four desyatyns.

Dekurkulized.

All his property was confiscated, and he and his wife were sent into exile, where they both died.

10. Motrya Hladun, Ivan Hladun's step-mother. A widow with a family of five. She had six desyatyns of land before the revolution. In 1924, the state confiscated one desyatyn.

Dekurkulized.

Her property was confiscated.

11. Todos Hlushanytsia: family of six. My father. He had fifty desyatyns of land before the revolution. In 1924, the soviet authorities confiscated forty four and gave them to the landless.

* * *

These are the people who carried out the genocide of the Ukrainian farmers, including their children and the elderly.

The following individuals were sent from Moscow: Hladkov, Kovbasov, Malyshov, Falbushenko.

The local activists were: Moshko Khirburt, Yakiv Vitavskyy, Levko Lysenko, Maksym Lysenko, Hryhoryj

Labunskyj, Fed Mykhailchenko, Vasyl Vuiko, Mekhtod Bortyanyj, Ryhor Khidchenko. They were all Party members. In addition, there were the village paupers, alcoholics and thieves, who stalked around the village with sharp iron stakes looking for hidden bread.

* * *

In 1928, a grain tax was levied against my father; for each desyatyn of land he had to give up six hundred puds (1 pud = 16.36 kgs) of grain. In addition, he had to hand over one ton of beans and four tons of potatoes; he also had to pay «voluntary taxes» (each village «voluntarily» offered more than the required amount towards the strengthening of the state), obligatory donations («voluntary» donations for the construction of socialism), kult taxes (for the development of socialist culture), insurance (mandatory), and, lastly, a meat consignment.

Father came up with the required grain. As he'd never planted beans before, he couldn't accomplish that part of the mandate. He turned in his potato and meat quotas and paid all the taxes. Before he'd completed the obligations, however, a new tax was added by the local council: three hundred extra puds of grain, more «voluntary» taxes, and half a swine for the slaughter house. My father sold everything he had to buy the grain to fill his consignment. The beans were a serious problem as no one planted them in large enough quantities. Each farmer planted only a small furrow for his own use.

They summoned my father to the village council house during the night.

'Where's your bean consignment?'

My father replied that he'd never planted beans in his life and that you couldn't get seeds in such quantities anywhere. A representative from Moscow broke in (in Russian), 'You kurkul bastard, so you want to sabotage the bean quota? I'm ordering you to complete your consignment by five tomorrow evening. If it isn't ready by then, we'll come and work on it ourselves. And we'll finish it too, don't you worry. Just take a look at those boys over there...' and he pointed a finger at the brigade. The «boys» were sitting with long iron stakes in their hands, laughing, and thoroughly drunk.

My father came home very troubled from the village council. Three of his children were sick with the measles; my older brother and sister, Oleksa and Maryjka, and myself. Father told mother what had happened.

'Where on earth can I get those beans? I'm not the only one with this consignment — twenty nine farms have to find the same amount.'

Early the following morning, my father harnessed the horses to our sleigh, wrapped us sick children in several rags, covered us with straw, and drove us to the doctor in Romanivka. It was still early when we arrived; Father covered his horses with a coarse cloth, gave them some hay, and approached the hospital from the back so that no one would see him. He knocked on the door. The doctor opened it and asked where he'd come from.

'Novoselytsia.'

'Then you'd better come in. What happened to you?'

'Three of my children are sick, so I decided to bring them over.'

'Do you have a Komnezam licence?'

'No,' replied my father.

Immediately, the doctor shouted, 'You kurkul bastard, so what did you come here for?' and pushed my father back out the door. 'Get off my premises, you kurkul rabble!' My father ran to the sleigh and found a goat eating his hay. He turned round to face the doctor and shouted at the top of his voice, 'Koza ne skotyna, Halychan me liudyna!' («Goats aren't cattle, and Galicians aren't people»). He gathered up the hay which lay scattered on the snow, got into the sleigh and drove home. When he arrived, my mother came outside to help carry the children back into the house.

'What did the doctor say?'

Father looked at her. 'The same thing Hladkov told me yesterday at the council — death to the kurkuis. There's no place for us here. We're destined for a slow and hard death. There's no one to complain to: the order comes from Moscow, and that scum out there will strangle us all because they hold the power now.'

The doctor was from Halychyna (Western Ukraine). He was one of the communists who'd fled Polish reprisals and ended up in this «red paradise» with a high rank.

These people were especially sadistic. There was one in our village called Voitiuk. He was highly trained in the art of liquidating kurkuls. He was in charge of the brigade that rooted out hidden grain.

We lay on the bed with a high temperature. Mother tried to cure us herself; she soaked some towels in beet kvas and applied them to our foreheads; also, from time to time, she brought some ice in from outside and gave us some to swallow. And that's how mama healed her children.

The village council house was across the street from our home. Father was outside and saw the brigade walk out of the building. He came into the house.

'Oksana, the brigade's coming. Stay with the children and don't be afraid.'

Mother wanted to look out of the window, but the windows were frozen over and you couldn't see a thing. Our dog was tied up outside, close to the stable. When he saw the brigade he began to bark furiously. Voitiuk aimed his hunting rifle at the dog and shot him.

'So, that's one kurkul less already, now it's our turn,' my father said.

The door opened suddenly and Hladkov, the representative from Moscow, walked in. He left the door wide open. Mother wanted to close it to keep the cold out. Hladkov screamed at her, 'Don't you close the door, you kurkul bastard!' She wanted to answer back, and pointed a finger at her sick children, but her fear overcame her and she couldn't speak. Father tried to explain that we were ill, but Hladkov shouted, 'You kurkul bastard! How dare you scream at me!' He pulled out a revolver and pointed it at my father. 'Take a good look, kurkul bastard. I'm going to shoot you like a dog.' 'Well, you've got one outside already, now shoot me and get it over with,' father replied.

My mother was standing, helplessly, near her children and crying, when Kylyna Shabatyn marched in. She began to abuse my mother.

'What are you crying for, kurkulka? I didn't cry when you were exploiting me and made me hoe beets all day for a ruble; and now you don't want to hand over that exploitation to the state! We'll get rid of you,' and she

pushed mother away from the bed and snatched all the coverings from us — even the hempen cloth on which we lay. She took everything. Father ran to Kylyna to seize them back. Hladkov and Vitavskyj intercepted him.

'You kurkul bastard (in Russian), you're trying to murder our comrade!'

'No, I'm only asking you to leave the cloth so we can cover our sick children!' father cried.

'The Party sent us from Moscow to clear the forest here of dangerous trees, and when we chop them down, as we've been ordered to do by the Party and Comrade Stalin, we have to rake in all the twigs and burn them as well, so nothing takes root accidentally and turns into another dangerous tree. And you're crying for us to leave the cloth for your children? Death to all the kurkuls and their offspring!' Hladkov shouted.

The brigade rummaged everywhere. They took everything they could lay their hands on. They pulled up the floor in the storeroom. Petro Chernyshuk found a pot of tar in there and took it with him. Kylyna Shabatyn scrambled onto the stove and spied a small barrel in which yeast was fermenting. She was delighted.

'So, that's your game! She was going to bake bread — that means there's got to be flour somewhere.' At that moment, Yukhym Pirakivskyj came in from the store room carrying our flour jug. They took away the flour and Kylyna poured the tar into the vat of yeast.

'The kurkuls can eat tar-bread so they don't get worms.'

On that note, they finished with us for the day and left. It was past midnight.

Mother was still crying; it was bitterly cold in the house and we children lay sick on the naked bed. Father went into the barn and brought back some straw; he began to weave a mat for a covering. The night passed by and none of us closed our eyes once.

The next morning, father went to see to the cattle; he fed and watered them while mother boiled some potatoes for breakfast. While he was still outside with the cattle, mother went into the cellar for gherkins. When she came back up, Hladkov was standing in the house with his brigade. On the floor lay the broken pieces of the pot

of potatoes. And the mat which father had spent all night weaving had been torn from the children. They pushed it into the stove and we watched it burn.

'Oh my God!' mother cried. On hearing her scream, father rushed into the house, but was stopped on the threshold by Voitiuk.

'Why so fast?'

'You came early today didn't you,' father said.

'You kurkuls give us no sleep — we're only finishing our job.'

Father walked forward and saw the broken pot and the potatoes scattered all over the floor. 'So, we're breakfasting just as we dined yesterday.'

At last, my brother's temperature fell, and so did mine, but my sister's continued very high. Mother and father kept their sheepskins on all the time. Father huddled two sons to him inside his sheepskin and mother took care of Maryjka; we stayed like that all day until late in the night. The door was wide open and the cold swept through the house. The brigade pulled up the floor in the storeroom and walked around outside, prodding the ground with iron stakes in search of hidden bread.

Suddenly, Andryj Barvitskyj ran into the house to report.

'Comrade Hladkov, we found a barrel buried in the stable!'

The head of the village council, Yakiv Vitavskyj, ran over there immediately. They pulled out the barrel and carried it to the house. My father stared at it.

'It's been in the ground for a long time, since 1918. I hid the cherry brandy there during the revolution and forgot all about it...'

They pulled out the cork and began to sniff the keg: it was cherry brandy all right!

'Well, let the man who buried it be the first one to try it!'

Father went into the storeroom for a rubber tube; he attached it to the barrel, sucked the air from it and the brandy flowed into the glass.

'Now drink it. If it's poisonous, you'll be first one to go,' ordered Hladkov. Father drained the glass and reached over to refill it. Hladkov snatched the glass from

him. 'That's enough!' He praised his brigade for their good work. The barrel was large; three buckets of cherry brandy! Hladkov ordered them all to collect their instruments, take the barrel, and return to the village council house. They were more than glad to obey. Voitiuk picked up the barrel and danced off with it on his shoulders.

When they'd gone, father began to weave another mat while mother watched to see whether a light showed in the council house. Presently, a guard from the council, old Trokhym, came tapping on our window. Father thought it was the brigade again until he heard Trokhym's quiet voice.

'Todos, it's me...'

'Walk in — the door's open.'

Trokhym came in. 'Todos, if you've got any thing left, give it to me and I'll hide it for you.'

'There's nothing to hide, they've taken everything. Look, they even took the bed clothes from my sick children, we've got nothing to cover them with.'

'Aren't you scared to come in here? There's a light on in the council,' mother remarked.

'They're drunk like pigs on your cherry brandy — they're all fast asleep,' Trokhym replied.

As soon as she heard this, mother rushed to light the stove and bake the broken potatoes. She'd hidden some sugar beets in the autumn. Now, she quickly unearthed them and began to bake them as well. We hadn't eaten anything all day.

The night passed by before we even noticed. Mother and father hadn't slept now for two nights in a row. They dozed sitting up. My brother and I watched our parents slumbering from our bed. We were covered with their sheepskins. Our temperatures had fallen, but my sister's continued high. Beneath our heads lay a hay-pole and a rolling-pin. Mother used them to iron-out the household linen. I took hold of the rolling-pin and my brother grasped the hay-pole; we kept them close by our sides beneath the sheepskins. We'd quietly agreed that we wouldn't let them take the mats from us again...

The activists drank the cherry brandy that had rested in the ground for ten years. Their heads ached from it and they couldn't get back onto their feet. In the

morning they sobered up a little, but they had no «refreshers» as the representatives, Hladkov, Tarakanov, Kovbasov and Falbushenko, had taken the barrel away with them. They couldn't find anything to drink.

'Comrades, lets go and look for another barrel at the kurkul's farm!' Barvitskyj shouted. Artem Hrebinyj (my father's nephew), Kylyna Shabatyn, Petro Matiash, Pavlo Vuiko, Yuhym Pirakivskyj — they all set off.

The door flew open and Barvitskyj and Hrebinyj rushed in. Their eyes flew directly to the sheepskins and they hurried to grab them before mother and father managed to put them on. Artem tried to pull my brother's sheepskin away from him, while Andryj made a move for mine. We held on to the sheepskins with one hand, and grasped the hay-pole and rolling-pin with the other. We waited till they both had a hold on the coats, and then we hit them over the head with our «weapons». Mother and father woke up with a start, not yet realizing what was going on. We threw the sheepskins at them and shouted, 'Quick! Get them on!'

By this time, Andryj and Artem had forgotten all about the cherry brandy, all they wanted to find was the door, which they couldn't do as we kept banging at them again and again. Kylyna Shabatyn heard my mother's astonished cries and ran over to our house. I had Barvitskyj on the threshold and was pulling off his boots. When she ran in I deftly applied my rolling pin to her bones. She fell to the floor, pissing herself for fear and making a bad smell. She couldn't get up as the rolling pin was rolling out her neck bone. Meanwhile, Pirakivskyj, Vuiko and Matiash made their escape from the storeroom. There was still no one around in the village council house. We removed our captives' shoes and clothing and hastily put them on ourselves, at the same time shouting, 'Father, we have to leave!' He ran to embrace us. 'I know, I saw what you did. Whatever happens, stay together and remember, it's easier to die with pride than to live like trash.' Mother tried to stop us, but father said, 'No, let them go, and may God help them. Go, children...'

So, in March, 1929, my brother and I set out to wonder aimlessly around the world. It was a bad time for us. We were still weak after our illness. Our minds were full of oppressive memories: our mother asking those men

to close the door, while they stared at us with savage eyes; mama trying to bake bread for her sick children, and that evil woman who poured the tar into her yeast...

We did one other thing before we left the house — we said goodbye to our sister. We knew this might be the last time we would ever see her alive. And, for Oleksa, it was. On March, 26, 1930, Maryjka died of tuberculosis.

Yukhym Pirakivskyj was an older man and very tall — the tallest man in the village. He was popularly known as «krokva» (roof beam). Pavlo Vuiko and Petro Matiash were komsomolists¹³. While they were searching our empty storeroom, they heard the sound of fighting in the house, but they never guessed what was really going on. They knew we children were sick, so, naturally, they thought the kurkuls had planned an ambush. There was no time to think. They escaped across the yard as fast as they could. Trokhym, the old guard, was lighting the stoves in the council house. He asked the breathless Pirakivskyj what had happened. 'The kurkuls are rebelling!' The guard looked outside and shouted, 'And they're running this way!' Pirakivskyj opened the side door and made for the ravine with the two komsomolists following on his heels. They headed for the radhosp where the representatives from Moscow were stationed.

The guard closed the council house door and quickly went across to his own home; he knew that that was where we were going. As he approached, he began to cough so we'd know it was him. He closed the gate and we signalled to him that we were in the cellar. He opened the inner door leading to the cellar and told us to come up into the house.

When we came in, we saw Trokhym's son, Mykola, and his wife, lying listlessly on the bed, while Baba Malanka prayed before the family icon. Trokhym made everyone understand what they had to do, and then returned to finish heating the council house — he didn't want anyone to suspect that he was involved with kurkuls.

By this time, Pirakivskyj and the komsomolists had reached the radhosp. They sent up a hue and cry that the kurkuls had attacked the village council house and were beating up everyone inside. When Pashko heard this he immediately ran to the representatives; the kurkuls were

smashing up the council house, there was an uprising in the village! The authorities were drunk and couldn't get onto their feet, as they'd spent the night finishing off our cherry brandy. They gave Pashko his orders without standing up: he was to mobilize the entire activ — all the komsomolists and members of the Communist Party, together with whatever arms they had, and they were to attack the kurkuls and massacre the «Petlurite band once and for all!».

Pashko got onto his horse, put rifle to shoulder and cartridges round his waist, and rode off to mobilize the activ against the kurkul rebellion. It was two kilometres from the council house to the radhosp. They figured that the council house was probably surrounded by now. When they were close enough to see properly, however, all they noticed was the caretaker carrying water into the council house. Silence all around, smoke coming from the two chimneys, no voices. Yet still they weren't satisfied. They were convinced it was a kurkul ambush.

Roman Sichynskyj and Pashko decided to storm the building. Roman was to charge the main door and Pashko the side door from which Pirakivskyj and the komsomolists had escaped. Roman hurtled through the door shouting, 'Hands up!' At once, the caretaker, who was standing in the middle of the room, dropped his bucket and raised his hands into the air. Pashko rushed through the other door shouting, 'Where are the kurkuls?' The guard pointed to the door. 'Over there'. Roman and Pashko ran inside. They looked around and saw — the activists, Artem Hrebinyj, Barvitskyj and Kylyna Shabatyn, naked and covered in blood. Quite a few minutes passed before Roman could utter a word. Pashko found his voice first and began to ask what had happened, where the kurkuls had attacked, and how many there'd been. Did you recognize them all? Who was the leader? Immediately, they all started to lie through their teeth. When it came to explaining who had removed their clothes, however, they didn't hesitate.

'Halushko's boys.' (That's what they called us in the village.)

'Who? Tereshko and Oleksander?'

'No-o-o,' Artem winced, 'Oleksa and Pavlo.'

'But they're only kids, and sick at that. How could

they have done this?’

Artem admitted that Andryj wanted to find some more cherry brandy for a refresher. Well, they were really looking for more hidden bread — the brandy was only an afterthought...

‘Who gave you permission to go over there without our orders? That’s what we’re here for. You don’t do anything without our permission!’ Hladkov thundered in Russian.

‘Look, the kurkuls have attacked the council activ; they beat them up and robbed them,’ Malyshov shouted. ‘We should destroy this kurkul nest right now. Today they assaulted our activ — tomorrow they’ll assault us, the state representatives!’ Falbushenko continued in Russian, ‘Under no circumstances can we forgive such actions.’ He then ordered Sichynskyj and Pashko Voitiuk to take the komsomolists, catch those «two hooligans» and «bring them back here immediately».

The representatives called together the entire village activ, the Party members and the komsomolists, and headed over to my father’s house. It was early and my father was feeding the cattle. When he saw the activ approaching from a distance he left what he was doing and returned to the house.

‘Oksana, the devils are dancing on their souls.’ Mother fell to her knees and began to pray.

Soon, they heard a noise in the yard. Hladkov, Malyshov and Falbushenko ran into the house. Voitiuk came in last and attacked my father. He beat him savagely.

‘You kurkul bastard! You and your gang attacked and robbed the council activ. Where are the rest? Where are your weapons?’

Meanwhile one of the thugs hid a belt of cartridges in the bed. Then, Falbushenko marched over to the bed where my sick sister was lying and, with Hladkov’s help, tossed her onto the floor. Her fever at this time was critical. They found the ammunition in the bed, and began to interrogate my father.

‘So, it was you who gave them the guns.’ Voitiuk kicked him in the ribs. ‘Where have you hidden the rifles?’

No one noticed my sister wander outside barefoot,

with only a thin shirt on her back. Although it was March, it was still bitterly cold. For some reason, she began to walk over to our neighbour, Olena Antosevych's home. Her weakness and delirium prevented her from reaching the house, however, and she fell onto the freezing, snow-covered earth.

Olena kept a dog tied up outside; in the morning she'd prepared some food for it and now she told her son, Hryhoryj, to take it out to the dog. When Hryhoryj opened the door he saw someone lying naked in the snow. He turned back to the house and shouted, 'Mama, look, someone's collapsed out there!' His sister, Khyma, who was the same age as my sister, ran outside to see who it was. Then Olena came out and helped Khyma carry my sister inside. They had to lay her on the floor, as they didn't have a bed. Olena gave everyone their instructions: 'Khyma, you wake Maryjka up, and you, Hrysha, run over to Tereshko's, quick, tell him what's happened and get him to go find his father.' Olena, herself, hurried over to our house. When she came in she saw them interrogating and beating my father. They were carrying out the bed and table, the chests, benches, sideboard, and cupboard. They smashed everything else. Olena screamed and ran outside, still screaming at the top of her voice. 'Neighbours, help! They're murdering him!'

The people came running to see what was going on. Hladkov, Falbushenko and Malyshov arrested my father and took him to the council house while the activists stayed behind to look for the «rifles» and the cherry brandy. The most successful «detective» proved to be my father's nephew, Fed Hlushanytsia. He examined everything thoroughly; his main objective was to grab as much building material from his uncle's house as possible. With the help of the other activists, he conveyed all the wood he could find to his own home. Hryhor Antosevych ran to tell my eldest brother that they'd found Maryjka in the snow and that the activists were stripping and searching our house. Tereshko immediately set off to see what he could do. First, he went to our house and found our mother covered in blood and in tears. Olena was trying to calm her down. Mama didn't recognize him — the shock had blocked her memory. Tereshko couldn't find out

exactly what had happened. Inside, everything was in ruins, as if there'd been a fire. Finally Olena managed to tell him that his father had been arrested and taken away.

'But where are Oleksa and Pavlo?'

Olena didn't know.

'Ask those activists.'

My brother was physically very strong. There was no match for him in our village and he was afraid of no one. He went outside and met Fed face to face.

'For your sake, I hope you're not responsible for this mess.' Then he turned away and went to the council house.

When Tereshko entered the council building he saw his father sitting on some rags; his eyes were blackened and his nose bleeding.

'Who beat you, tatu?'

Voitiuk jumped up and planted himself between the father and son.

'Comrade Voitiuk, sit down!' shouted Vitavskij.

Then Malyshov, Falbushenko, Hladkov and Vitavskij took Tereshko into another room and began to interrogate him.

'Your father armed his sons with rifles, and they attacked the village activ with them this morning; then they robbed everyone and disappeared.'

Tereshko denied this. Vitavskij took out the ammunition.

'These cartridges prove that your brothers were armed and used those arms against the activ.' Tereshko glanced at the cartridges.

'I know whose cartridges those are. They were brought into my workshop a short while ago.'

They all looked at one another while Tereshko walked out and went in search of Fed. Fed saw him coming and guessed what was about to happen. He hoped, however, that the activ would help him overcome Tereshko and accuse him of attacking a council member.

As Tereshko came closer, Fed screamed out, 'Comrades, a kurkul has attacked the council!' None of the activists reacted. They all simply stood and watched what would happen next. Tereshko grasped Fed's arm and twisted it behind his back. 'Now we'll both go and see the

village council...' Fed screamed all the way as if he were being roasted alive, so that the people would see how brutally Tereshko was treating him.

When they reached the council house, Tereshko confronted Fed.

'These are your cartridges, aren't they? How did they end up in my father's bed?'

'I don't know anything about them!'

Fed was still trying to prove his innocence when the door opened and Levko Berezovskij, who was married to Fed's sister, walked in.

'What's going on?'

Matiash told him that Fed had planted an entire belt of cartridges in his uncle's house; they'd found the cartridges and arrested Todos for the illegal possession of firearms. Vitavskij held the cartridges in his hands.

'Are these yours?' he asked Fed.

'No!'

Then Levko walked up to Vitavskij and looked at the ammunition.

'What are you lying for? I saw you cleaning them in Tereshko's workshop a few days ago.'

Fed had never imagined things would turn out like this. He'd hoped to quickly get rid of his uncle so that no one would question his right to the property he'd stolen from him.

The council had prepared an indictment against my father, which a messenger had taken to the district militia headquarters. When Fed saw that there were witnesses, however, he changed his mind about the whole thing and admitted that he'd lost the cartridges, only he didn't know where.

Towards evening, the chief investigator, Venher, arrived from district headquarters. First, he interrogated my father, who explained how everything had really happened, and that he had no knowledge of the ammunition.

Venher knew my father well; he and Tereshko had served in the army together, and he'd often driven over to the workshop when he needed something repaired. Venher didn't believe father was guilty of possessing firearms. Instead, he set out to discover which activist had planted the ammunition on him. He cancelled the indictment

against Todos Hlushanytsia, released him and let him go home. At the door, father turned to face Voitiuk.

'God will punish you for beating me like a savage.'

Venher continued the investigation after my father had left. First, he summoned the director of the village council. Vitavskyj told him that the ammunition belonged to Fed Hlushanytsia. Hlushanytsia lost the cartridges during the scheduled «grain collection». Venher then summoned Fed himself.

'Where did you get those cartridges?'

'I received permission to carry a rifle. Here's the document to prove it.'

'Okay, so you got permission for the rifle, but not for the ammunition. Where did you get the cartridges?'

Fed saw that all was up and admitted that while he was building his house and tearing down the old barn, he'd found the ammunition in the rafters. The village activists were given rifles to carry to scare the people and keep them subdued.

When father came home he found Olena Antosevych in the house and immediately asked after Maryjka.

'She's got a high temperature and can't stop coughing.'

'Fed has murdered my daughter,' father whispered. Then he huddled into a corner, as there was nothing to sit on, and wept his heart out.

* * *

The spring of 1929.

They brought the plan from the council specifying how much grain my father had to sow. There wasn't a single grain in the house to eat, never mind to sow, but somehow we had to carry out the plan. If we failed to sow the required seeds over a required area of land we would be arrested for sabotaging the state. And that meant execution. Behind every kurkul stood a gang of activists whose sole business was to check whether he was completing his quota. If he secretly bought his seeds or got them from a relative, the activists reported this immediately to the authorities. Then they lost no time in confiscating the illegal seeds from the scheming kurkul.

He was wasting his breath if he tried to explain to the activist that he'd bought the seeds for sowing. They had only one reply, 'You must finish your grain consignment — if you don't sow your fields then the state will know what to do with you.'

My father knew the gang that was «watching over» him day and night. They were: Fed Hlushanytsia, Kuzma Shabatyn, Petro Chernyshuk, Maryjka Barvitska. They had to report who came to our house, whom my father visited, who greeted him in the street. And that wasn't all the authorities from Moscow wanted to know. My father didn't go anywhere, but he still kept in contact with people. We had a well, which we let people from the village use. Someone might write a note and leave it near the well for my mother or father to find. That was how we kept in touch with what was going on.

My father prepared his furrows and then had to wait until he could find something to sow in them. The activists watched attentively for when my father would actually start sowing. My brother Tereshko never bothered with farming, he was a craftsman. People from all over the village came to his workshop. Tereshko found some people to sow father's fields for him. They were: Sanko Zhuk, Levko Berezovskyj, and Ivan Medvid. Their fields were close to my father's. They sowed their own fields first, and then waited until evening for the other sowers to go home. As soon as the activists had also left, they picked up their seed sacks and walked over to my father's field. It didn't take the three of them long to sow the small piece of land. If any of them are still alive today, I hope that somehow they were rewarded for what they did, and that life has treated them well. I thank them at this moment from the bottom of my heart. If any have died, then I ask God to find a place for them in heaven, where all good people rest.

Early the following morning, my father got up, fed his horses and harnessed them to the wagon, onto which he'd placed his harrow. He set off to harrow the seeds sown for him the previous evening. It wasn't long before the activists reported that the «kurkul exportnik» was off to sow his fields. Radhosp orders were to get over there as fast as possible. Father had already begun to harrow

his fields when they arrived.

He saw that devils were jumping on their souls when they were still quite a distance away — a farmer would never have driven his horses as hard as they were doing. When the wagon reached the field, they all jumped out and ran over to where my father stood quietly waiting. When they saw that the field was already sown, they were raging mad.

'You stinking profiteer, when did you do it?' Malyshov screamed (in Russian) like a maniac.

'Today.'

'No,' Malyshov shouted, 'you profiteering bastard! Who told you to do it, anyway?'

'The Party and the authors of this!' father replied, taking out the plan that the council had sent him.

'The government has ordered me to sow this field. If you don't like it, then take the government to court. I'm only carrying out government orders!'

Malyshov turned on his activ in a rage. 'I'm going to teach you once and for all how to guard this rabble properly!'

They climbed back into the wagon and drove away. And that's how my father sowed his field that spring.

That's how difficult it was for a «kurkul exportnik» to sow a field in 1929. The first kurkuls were called «exportniks», that is, people who were destined for «export» or, in other words, annihilation. I belonged to this category. The facts that I have recorded here will serve as documentary evidence for future historians. I am probably the only one of these people left alive.

Many «kurkul exportniks» were unable to sow their fields that spring. They were rounded up by the GPU and deported with their entire families to an unknown destination.

Their story has never been told.

My father managed to mend his threshing machine before the harvest, and when he'd finished it looked like new.

The day after, Vitavskyj and the representatives from Moscow paid us a visit. They had orders to confiscate the property of everyone who'd failed to fulfill the bean quota. They confiscated our threshing machine

and the engine which powered it.

* * *

The harvest of 1929.

There wasn't a crumb left in the houses, but the people had to work very hard; each «idle» hour cost them dearly. Father flattened out his scythe with a hammer and went to his field to reap a little rye. He intended to bring it home, thresh it with a flail, and bake some bread to keep our strength up for the harvest. On his way home, however, he was met by Malyshov and Falbushenko who redirected him to the «red threshing floor». They ordered him to unload his rye there.

'You'll bring your whole crop here, too, and we'll thresh everything together.'

Father began to explain that there was no bread left in the house and that he needed strength to reap.

'How can I work on an empty stomach?'

As usual, there was only one answer.

'You profiteering bastard! Dig out that grain you buried last year, thresh it and eat it, 'cause you're not getting a crumb from this harvest!'

«Profiteers» were those kurkul exportniks who, once deported, had no chance of a reprieve.

Tereshko helped our father as much as he could. Each day, his wife brought over a loaf of bread and something extra to eat with it. We cut the bread into three pieces and each person kept his share well hidden. This was the only way that my father kept going through the harvest of 1929.

So, we had to bring our entire crop to the «red threshing floor». What was more, it was our threshing machine they were using.

Tereshko was a mechanic. They forced a komsomol apprentice on him whom he was supposed to «train».

The inspector appointed for the threshing floor was Moshko Khirburt, a Jew. During the revolution, my father saved Khirburt's family from the Denikinists, who were murdering any Jew they could lay their hands on. Moshko Khirburt behaved decently to my father. He remembered the night the Denikinists came looking for his family. My

father prepared a hiding place for them in his yard, filled it with food and saved the whole family, except for one sister, Babtsia, who was away from home at the time. While the machine threshed the sheaves, Moshko stood near the weights and measured the grain. He wasn't really watching what was going on near the machine. Well, he did see a few things but decided to turn a blind eye. For example, Pavlo Vuiko, a komsomolist, who was «attached» to my father, really loved his job. He would sidle up to the mountain of grain, pour some into his bucket and hide it among the chaff before anyone noticed. He told Olha Strilchuk, 'Don't be stupid woman! You'd better hide some too 'cause they're going to take everything — there'll be none left for us!'

After dinner, Mykhailo Hlushanytsia (Fed's younger brother, and another of my father's nephews) came to the threshing machine. He stood around aimlessly for a while until he noticed Olha Strilchuk hiding her grain.

The threshing ended in the evening. Father went over to Moshko Khirburt to get a «receipt» for the grain he'd threshed and handed over. Moshko began his calculations. When father bent over him he whispered, 'Todos Ivanovych, I did what I could for you today.' He'd seen what was going on with the chaff. Father murmured his thanks, took his receipt, and walked away to finish transferring the chaff to his barn so that it wouldn't get left on the threshing floor all night.

They'd finished sweeping the floor when a new meat tax was announced by the council: half a cow was the new quota. Father went over to visit his kum (his children's godfather), Anton Matiash. Anton said he'd received the same tax. They agreed to take one cow between them to the meat station. In this way, they'd each fulfill their quota. Father paid Anton for his half of the cow and the following day they took it to the district slaughter house. The slaughter house inspector was Jewish. He put the cow on a weighing scale and asked us who was to get credit for it. Father walked across to the window and explained that, as the order was for half a cow, they'd banded together and brought in a whole one between them. The Jew replied, 'You were told to bring half a cow, so you should've brought half a cow. Whose

name goes down for this?'

Father and his kum decided to pick straws. Father picked the short one, so Anton got the credit for the cow.

On the way home, Anton gave back the money father had paid for his half of the cow. By the time they got home, however, there was another meat tax waiting for them. Now they were demanding a whole cow from each farmer. My father wanted to hang onto his cow at all costs as it was the only food source his family had left, and at least it could provide a cup of milk for his sick daughter. So, he hurried off to get a cow from somewhere else to meet the quota. Olena Antosevych sold him her barren cow. The next day, father harnassed his horses to our wagon and tied the cow to it. Then he led out our heifer and did the same. Mother climbed into the wagon, grasped the reins, and they took the animals to the meat station.

When they arrived, they led first the cow and then the heifer onto the scales. Then a man came to open the gate and chase them into the enclosure where some other animals were already rounded up. The Jew filled out a receipt that Todos Ivanovych Hlushanytsia from Novoselytsia village had completed the first quota of the meat consignment, but not yet the second. Father read the receipt, walked back to the window and tried to explain that the heifer was for the first quota and the cow for the second. The Jew shouted through the window, 'You kurkul scum, a heifer isn't a cow, is it?'

A militia man arrived to keep order around the scales. Father tried to get his heifer back by promising that he'd sell it to buy a cow, but he was wasting his breath. He couldn't believe that they were robbing him like this; he went to see the president of the district council to complain that they'd stolen his heifer. The president, Yalovskyj (a Jew who'd changed his name) asked my father how his heifer came to be in the regional tannery in the first place. Father explained. Yalovskyj asked him angrily to show his receipt. Father did so. The president took the receipt, examined it and shouted, 'There's no record of a heifer here! What are you trying to do, you kurkul swine, rob the state?' Father replied that he'd brought a cow and a heifer to the meat station, but only

the cow was recorded. That was why he'd come to complain — they'd simply stolen his heifer! Yalovskyj told my father to get out before the militia came and «spirited» him away as well as his heifer.

Father returned to the wagon and mother asked him what they'd said. He looked at her.

'Do you remember that story grandfather Maksym used to tell the children about the mare? The mare that grazed near the forest while her foal wandered off to play? The foal ran too far from the mare and a wolf jumped out and strangled it. In her sorrow, the mare went to complain to the wolf; and what did the wolf do?'

'It strangled the mare...' mother replied.

Now all she wanted to do was get home quickly. Once they'd left the district council far behind, father said, 'There's a wolf in the regional tannery and more than one in the district council. I see it all now: these twenty nine farms are marked for destruction. None of us will survive, no matter how much we pay them. No one's going to defend us, so why waste our strength? We're going to die anyway...'

The following day, father was summoned to the village council house. Seated at the table were the Moscow representatives, Falbushenko, Malyshov, Tarakanov and Kovbasov.

'Why haven't you completed the meat quota?' (in Russian).

'I have; I brought two cows to the meat station — if that's not enough then you'd better take me as well.'

'We're giving you two days. If you haven't brought in the quota by then, we'll come and get it ourselves. That's what we're here for, you know.'

'You can start now then, you don't have to wait two days,' father replied.

Two days later, the red brigade turned up on our doorstep; they were to confiscate our property for failing to complete the quota. They took our remaining cow, our sheep, geese, ducks, chickens, barn and stable. If, according to them, we'd failed to hand over one cow then, by rights, they should have confiscated only one cow and not everything else as well. But the «red broomstick» swept all of it away and left us with two horses, a wagon and our

useless farm implements.

Moshko Khirburt bought our cow at a public auction for 10 rubles; the barn, stable and sheep were taken over by the kolhosp — the rest disappeared or, rather, the chickens, ducks, and geese were eaten by the representatives from Moscow.

* * *

One night, early in the spring, my brother Oleksa and I went to Kozhanka station. It was a small remote station in the forest. The militia never went there. Even if there was a militia man he sat close to the cash box; he was too scared to go out onto the platform in case the «bezprytulni» attacked and disarmed him and threw him upside down into the latrine. The «bezprytulni» — «those without shelter» — needed arms, and the only way to get them was to attack a militia man or a soldier.

From Kozhanka we travelled to Fastov, where we met others in a similar predicament. Soon, we'd formed a circle and we arrived in Kyiv as an organized group. Our new friends took us to their base, which was in Podilia, at Petrivka station. Among the reeds of the River Dnipro they trained us for our future career. There were many gypsies in the area, and we put up our tents near theirs.

When we'd completed our training, we were placed in groups of similar ages. Each group was to act independently under the command of its own leader. If one group got into trouble another would always be on hand to help. In the evenings, each group would take everything it had «found» during the day back to base. The leader would then divide everything evenly so that everyone received his share.

Then came the autumn of 1929. On November 13, the GPU came to Novoselytsia from Bila Tserkva in the middle of the night and arrested all the young men, including my brother, Tereshko, for their alleged membership in SVU¹⁴.

November 21 was an important feast day in our village. An order came to remove the church bells on that day. The entire village active — the komsomolists and communists — were issued firearms. When the village heard that the bells were to be removed on St. Michael's

day, the women surrounded the church and formed a strong opposition. A fight ensued, which the activ won, and the bells were finally taken down. Many women were wounded; they were dragged by their braids through the mud and beaten in the head with anything that came to hand.

Ivan Berezovskyj saw his mother run to help a woman whom the komsomolists were assaulting. He seized a knife and charged forward; he wanted to cut off his own mother's head.

The men stood on the sidelines and watched warily as their wives fought the communists, the komsomolists and the village activists. Among them was Opanas Berezovskyj, father of the communist youth who was about to murder his own mother. Fortunately, a man was passing by at that moment with some empty buckets — he was balancing a beam across his shoulders from which a bucket hung on each side. Opanas ran towards Ivan Shabatyn, who was going for water, grabbed the beam and attacked his son with it. Just as the demented boy was about to strike his mother, Opanas knocked the knife out of his hand with the beam. They began to fight. The boy was strong (like his father) but only seventeen years old. Opanas was a trained gunner, who'd served at the front, so he easily overcame Ivan and rescued his wife Orysia's life.

Novoselytsia was in an uproar; no one slept, including the armed village activ, which roamed the village all night. They shot anyone who dared show his face in the street. The bullets were only wooden, but they could still wound people.

That same night it was Fed Hlushanytsia's turn to patrol his street with the activists. Instead, his brother and some friends spent the night carrying the chaff from my father's farm to their own. They knew there was hidden grain in the chaff.

When father went into his yard the next morning, he saw that thieves had stolen all his chaff during the night. He returned to the house and told mother what had happened.

'If there was only one of them, no one would find out — but there was more than one...'

Father couldn't report the theft in case the representatives from Moscow heard about his hidden grain.

Meanwhile, we, the «bezprytulni», were in training for more food-finding «operations». My group was assigned the «railway operation» at remote stations. We had to stick to these stations until we gained better techniques and experience.

Kozhanka station. It was surrounded by forests and completely undefended. From time to time the militia would organize a blockade around the station, but we were warned whenever this was to happen. The older boys were set to watch the cars being loaded with sugar — they had to remove the leaden seals on the cars, as well as the destination plates, and replace them with different ones so that the car was sent in a different direction. The younger boys had to pick pockets and «inspect» people's baggages and baskets in order to create a disturbance in the station. It was vital to protect the switch tenders and hostlers from the suspicion that they were actually involved with us.

Just before Christmas, I noticed Fed Hlushanytsia standing in line for a ticket at Kozhanka station. He had a huge basket by his side full of white flour, which he was taking to Kyiv. I pointed him out to my friends.

I don't care what it takes, but we're going to lure that savage to the saw-mill. He's the one that planted bullets in my father's bed.'

In a while, the ticket counter opened. Our boys started a skirmish around the counter, during which they pushed Fed and knocked him out of the line. His basket, however, remained on the other side of the line. Someone grabbed the basket and aimed for the door. When Fed saw his flour «running away» he began to chase after the thief. He dashed through the door without noticing the stick aimed at his legs; he flew headlong over the threshold and on to the platform.

Outside, there were others waiting for him with knives. Two of the boys fell on him, warning him to keep quiet, «or your head'll be mincemeat!» Then they picked him up, threw a sack over his head and led him to the sawmill. His basket of flour was waiting for him there, and I was sitting on it.

We had a tent hidden inside a group of trees. A lamp was burning within. I walked up, removed the sack from his head and Fed found himself staring, face to face, at me and the knife in my hand.

'Hello there, Fed! You never dreamed we'd ever meet like this, did you? Why did you hurt my sister? Was it because we always let you stuff yourself like a pig at our house? You never missed a meal, did you? Is that what moved you to repay my father so generously?'

Fed began to wail and beg us not to kill him. He admitted to stealing my father's chaff with the hidden grain.

'They gave me some of it for my efforts; I milled it and was taking it to sell in Kyiv...'

He also told us the names of the other thieves: Mykhailo Hlushanytsia (Fed's brother), Kolyan Khalchenko, Stepan Berezovskyj, Vasyl Holishevskyj. They were all going to Kyiv to sell flour.

My brother, Oleksa, was standing guard outside in case the GPU showed up. We knew they were sending infiltrators into groups like ours who passed on all kinds of dangerous information. I went outside to tell my brother what I'd heard. He told me to ask the leader, Katz, to relieve him of his post. Katz immediately sent him a replacement. When Fed saw my brother enter the tent he began to wail even louder. Oleksa asked him why he was crying like a homeless orphan.

'After all, we didn't cry when you fed us with tar. We just lay there quietly — but you're bawling like an ox. Fed, we noticed that during the threshing your brother, Mykhailo, was nowhere to be seen, especially near the threshing machine. Who told him there was wheat hidden in the chaff?'

'Mykhailo came to the red threshing floor later on and caught Olha pouring wheat into the chaff. He made her tell him what was going on.'

'I'm glad you told me that,' my brother replied. He went to inform Katz that now he knew the truth they could let Fed go. Katz told him to go to the station and find the car for their next journey. Fed was ordered to take off his boots, jacket, trousers and shirt: he got a torn sack in return.

'Wrap your legs in it, tie a few knots and the road to Novoselytsia lies before you!'

They pulled a sack over his head again and led him out from between the trees. He was escorted to the road, across the rails, and then the sack was removed. I approached him with a parting word.

'Tell Kylyna that I always carry tar with me now wherever I go. Some day I'll feed her with it until the worms start to crawl out of her stomach. That's the way to Stavyshch; keep going and don't turn around!'

Quickly we ran to the station, as the train from Popelny was approaching Kozhanka. There were twelve people in our group. The train stopped and we all got in. We were going to Fastov. On the way I told my brother, Oleksa, 'See for yourself what a twofaced world this is. Nephews murder their own uncles; they steal their only bread and leave them to die of hunger. And why? Because they want a leather jacket, chrome boots and a grey hat so they can parade themselves in the club at Christmas. Fed would rather give Kaloshka, Shvana and Kisliak fancy clothes than save his own family from starvation!'

My brother glanced at me. 'Pavlo, remember what father used to tell us: you can take from your neighbour in handfuls, but then the devil will take from you in sackfuls. The devil will catch up with him sooner or later. Anyway, you know what the Bible says, «those who live by the sword, die by the sword».'

Fastov is a junction from which local trains transport people to work in Kyiv. We kept our eyes glued on Fed's four accomplices, whom we'd spotted right away. A train appeared from a reserve track and immediately there was uproar on the platform. Everyone wanted to be first into the train so as to get a good seat and travel the distance in comfort. Our boys blocked the doors into the cars, and then there was a real crush! «Our four» managed to push their way into the train, however, and were overjoyed at their good fortune. Two of our boys sat on either side of them with what had been Fed's flour. They'd divided the load into two, to make it easier to carry.

The train arrived at Motovylyvka. Two more smartly-dressed boys got in and sat near the two with the flour; they acted as if they were strangers.

'Are you by any chance selling white flour?'

'Yes, we are.'

'How much have you got?'

They told them and a price was fixed. When they saw this attractive transaction take place, Vasyl, Kolyan, Mykhailo and Stepan began to nudge forward their own baskets of white flour, hoping to attract the buyers' eyes. One of the buyers turned to Vasyl and asked what he had to sell.

'Flour.'

'What kind?'

'Nolovka (the purest kind).'

'How much?'

'Two hundred kilos.'

The buyers looked at one another and agreed that they would buy this too.

'We pay twenty five rubles for sixteen kilos. We'll give you three hundred rubles for two hundred kilos of nolovka. Agreed?'

'Okay.'

'When we get to Kyiv, you just follow us. We know a way around the station control.'

Vasyl, Kolyan, Mykhailo and Stepan couldn't believe they'd sold their flour so lucratively.

'This time we were really lucky!' Vasyl beamed.

A new station was under construction in Kyiv. There were building materials lying all over the place, but we ignored them. We had other things on our minds. To the left of the construction site, there were buildings belonging to the railway. «Our four» were led into one of them and told to put down their flour. They did so. Our boys then told the first two «traders» that they'd pay them right away — but they had to check the other flour first to make sure it really weighed two hundred kilos. The first two «traders» then left, having accomplished their task. They were replaced by six muscular youths who walked in carrying cudgels. They knew who was the leader of the four — Vasyl Holishevskyj. They made straght for him and one of them struck him hard in the chest! Vasyl started to foam at the mouth. Then someone hit him from behind. Then another grabbed Kolyan by the beard and shoved a cudgel against his throat.

'So, we've milled the flour, have we? Kurkul flour? We're all dressed up on kurkul wheat? First, you leave people to starve to death and now you're in ecstasies over a good sale...'

We undressed all four of them, removed their shoes, and left them standing in their underclothes. We gathered everything together, fastened the door with wire, and took off.

* * *

When Fed finally reached Stavyshch, still in his underclothes, he saw a light shining in the council house. He ran straight in without knocking and began to scream that 'Kulyk and Shudra are at Kozhanka station!' It was only two kilometres from Stavyshch to Kozhanka. Everyone was panic-stricken! Only a few weeks ago, Kulyk had shot the chief investigator for the Bila Tserkva region, Musijchuk. And now they were in a forest near Kozhanka! The entire activ, together with the representatives, locked themselves inside the council house and didn't appear again until morning.

In the morning, a report was sent to the GPU in Popilna — the regional headquarters — that Kulyk and Shudra were operating in the Kozhanka forests. The previous night, their gang had robbed some passengers at the station; witness, Hlushanytsia Fed of Novoselytsia village. The Stavyshch council presented Fed, as a victim of the dreaded gang, with an outfit worthy of a kurkul, and ordered him a coach. He was driven back to Novoselytsia in style.

On the way, Fed dreamed up an even better story. He painted such an horrific picture of me and my brother that the villagers began to scare their children with our names.

'Don't you dare leave the house, the Halushko boys were out last night. They'll get you!'

In the council house, Fed narrated his story to the Party members and the komsomolists.

I was standing on the platform, minding my own business, when two youths came and stood on either side of me. I wanted to turn around and go inside the station, but they caught hold of my arms and pointed two revolvers at my head.

'You're going with us,' they said.

I had to go.

They took me past an outhouse from which two others emerged. I recognized Pavlo and Oleksa immediately. Pavlo approached and asked whether I'd ever expected to meet him like this. He then pulled a sack over my head. They led me to a wood where they had a tent. Kulyk and Shudra were in the tent. I discovered that these two were Bahatkov's boys. Kulyk told me to get undressed. Then Shudra searched through my pockets until he found my identity papers. He took them out and said, 'Well, you can take these along when we send you to visit St. Peter!' Then Oleksa and Pavlo asked Kulyk to hand me over to them. «We'll shoot him ourselves». It was dark outside, and even darker in the forest. When they led me out of the tent I quickly looked from side to side. When we were some distance away from the tent I fell on one of my captors and he went flying to the ground! Then I attacked and overpowered the other one! They were no match for me... Then I darted off into the forest, where it was pitch dark. I didn't know where to run. When at last I saw a light ahead I thought it was the station, but it was Stavyshch and the council house.'

Soon, a rumour was circulating round the village that Halushko's boys were in the gang and had tried to murder Fed. As for Fed, he became a hero for escaping from the dreaded Kulyk and Shudra.

He was questioned mostly by Malyshov, Falbushenko and Voitiuk, while the village activ listened attentively. Then the chief of police, Radzyj himself, paid him a visit, accompanied by Venher and Bilobrov (the chief investigator for the Popilnia region).

'Did you actually see Kulyk?'

'Yes.'

'Where did you see him?'

'In Kozhanka forest.'

'How many gangsters did he have with him?'

'There were ten in the tent,' Fed replied.

Then Bilobrov asked a pertinent question. 'How do you know it was Kulyk?'

Fed began to lie through his teeth. Eventually, they realized that he was lying because the real Kulyk didn't fit

Fed's description at all. Venher knew Fed very well, he knew about the ammunition planted in my father's house. He began to question him more closely.

'Why were you travelling to Kyiv? What did you have with you?'

Fed tried to lie his way out of this one too.

'I've got a report here from a militia man who was on duty and witnessed the incident. Only one basket was stolen near the ticket counter. What did you have in the basket?' Venher shouted.

Fed was so alarmed that he admitted to having the white flour, which he'd hoped to sell in Kyiv.

'So, you spend your time milling flour and speculating with it in Kyiv... You don't hand it over to the state?'

By now, Fed was so flustered that he told them where he'd got the flour and who had given him his portion. When the investigators heard which farm Fed and the others had robbed, they immediately sent my father a new grain quota: six hundred additional puds of grain.

During the threshing, all the grain had been appropriated by the state and no one was permitted to take any home. And now the new quota! However would we pay it? Father tore up the paper in the messenger's face and threw it into the fire. Even a «kurkul» couldn't pay such taxes endlessly...

* * *

In 1930, the road to death for all «kurkul exportniks» was finally completed. The village was divided into zones. One brigade was attached to each zone. Falbushenko was assigned to Shemetivka; his aide was the convert Hryhor Khidchenko (Hershko Khirburt).

Father didn't pay the additional grain quota. So, one night the new brigade raided our house. They took away everything that was left inside. Father was arrested and the rest of our family thrown half-naked into the snow.

This happened on January 6, 1930. It was Christmas Eve, a time to eat the ritual kutya.¹⁵ Mother gathered some straw, took it into our dug-out,¹⁶ spread it on the ground, lay my sister on it and began to weep bitterly. The last thing my sister said was, 'Mama, you'll

see, father, Tereshko, Oleksa, Pavlo — they'll all come home again. And mama, I'll leave you and go away so you won't have to worry about me any more...'

That night, I returned to my village. I brought my parents some fish: pickled herrings and a few other kinds. My friend, Maksym, came with me. At that time, the villages were still full of dogs. As soon as we approached Novoselytsia, they began to bark furiously. But we had special clothing which was guaranteed to make any dog run a mile. The «bezprytulni» had friends everywhere — even in the zoo. We would take off our clothes and lay them on the ground near some dogs. Then we'd take them to the zoo. The wolf-keeper threw them in among the wolves for us. The wolves would pick up the dog scent and attack the clothes. When they realized they'd been tricked, they urinated on the clothes. This is the kind of clothing I had. As soon as I got into the village the dogs caught the scent and, thinking there were wolves approaching, fled like crazy. I walked through places where the wildest dogs lurked, and not one of them so much as barked at me.

The first thing I did was go to old Trokhym, the council guard. He told me about my father's arrest and the fate of my mother and sister. I decided to stay in the village for a few days. Trokhym told me how they beat the kurkuls at night in the hope of discovering where they'd hidden their bread.

I wanted very much to know who was going to beat my father. I left Maksym at old Trokhym's for the night, and then took off through the ravine, to visit Vasyl Kryvyj, with whom I intended to stay for a few days. His garden bordered on the village pond. It was a custom in our village for all the young people to meet at this pond. They would build a roundabout on the ice and spin around on it all day. If old Trokhym heard anything from the activists he was to tell Maksym, who, in turn, would meet me at the roundabout.

Old Trokhym discovered that they were preparing to interrogate my father in the village theatre. The council, club and theatre were all located in a former rectory; the theatre was a later extension to the building. We agreed that Trokhym would let me inside the theatre ahead of time.

Again, I scrambled through the ravine to the old rectory orchard and made my way to the theatre through the bushes; old Trokhym left the door slightly ajar so that I'd know it was open. When I got inside, he was waiting for me. He was warming the room for the interrogations. There was a prompter's booth on the stage on top of which lay a supply of firewood so that no one would have to spend Christmas chopping wood. Trokhym removed the wood, hid me inside the booth, covered it up again and drew the stage curtain across it.

There was a long table on the stage. And a long bench behind the table. The prompter's booth and stage curtain were directly behind the bench on which the Moscow representatives were to sit. At that time they were called the «dvatsiatypiatytysyachnyky»¹⁷. The following Party members from the village activ were present: Levko Lysenko, Hryhor Khidchenko (Hershko Khirburt), Yakiv Vitavskyj, the council chief, and Lukash Barvitskyj — the Komnezam chief. Babtsia was the secretary.

The first victim was the kurkul, Hryhor Vyruk. Fed Mykhailchenko and Voitiuk forced Hryhor towards the table until he stood exactly two metres away from it. His escort remained one and a half metres behind. They began by lecturing the victim on why the state needed bread. The five-year plan had to be completed not on, but before, the appointed time — it was the plan of the proletariat, whose job it was to make sure it worked!

'You, Hryhor Vyruk, exploited the poorer classes and now engage in agitation against the Party and its leadership. You are trying to sabotage the five-year plan! Confess and sign!'

Hryhor tried to explain that he'd never exploited anyone because he was poor himself; and, he could hardly engage in agitation as he was illiterate. When he refused to sign his «confession» he was seized by the two men who'd led him in and dragged to the dressing room close by. Kuzma Shabatyn was waiting for him in there. They began to beat Hryhor, repeating the same question throughout, 'Where's your bread? Where did you hide it — tell us!' They beat him until he gave in and signed the «confession».

The next victims were Musij Sidorchuk and his son.

Musij was led forward by the same two men. And the same procedure commenced. He was placed on exactly the same spot, which was marked with white chalk. His son was led in by Roman Sichynskyj and Kuzma Shabatyn. They took him straight into the dressing room and began to «enquire» where he'd hidden his bread. They were delivering the same speech to Musij about the five-year plan, when he heard his son's cries of pain. They had just reached the word «proletariat» , and Musij could stand no more.

'But I'm a proletarian!'

Falbushenko jumped out of his seat.

'You're no proletarian, you're a kurkul swine!' he thundered in Russian.

'I'm an orphan. I was raised in service, Lenin gave me my land!'

'You're a yokel, not a proletarian. Proletarians are Jews.'

Musij could hear his son's cries of agony; beside himself with rage and anguish he screamed at Falbushenko, 'Yes, this is all a Jewish plan!'

Immediately they accused Sidorchuk of counter-revolution, anti-semitism and sabotage of the five-year plan. They dragged the boy back in and stood him near his father. Musij looked at his son; blood was pouring from his face and nose; his teeth were knocked out — he was covered in blood. With his own hand, Musij wiped the blood from his son's face and signed his «confession»; he signed it with his son's blood.

My father was next. He was led forward like the men before him. He knew what was going to happen as he'd seen Hryhor Vyruk... So, as soon as he stood on the chalk mark he spoke up, giving them no chance to read his accusation. He turned to Hryhor Khidchenko.

'Hryhor, I saved you and your family from the Denikinists, now it's your turn to save me.'

Hryhor jumped up. 'What Denikinists? They were Petlurites!'

'It doesn't matter who they were — Denikinists or Petlurites, I saved your life. There's your sister over there, ask her what she thinks about it.'

'Well, you saved us at your own peril,' Hryhor retor-

ted. 'You're a zolotopahinshchyk¹⁸, a cavalier of St. Gregory¹⁹,' he added, ironically.

When Babtsia heard this she rushed out of the room — she didn't want to listen to, or watch, any more.

'Yes, I was a cavalier of St. Gregory, I fought for the Czar and the Fatherland against the Japanese Samurai and I got a medal for it which you took away from me for no reason,' father replied.

When the representatives from Moscow heard this, they glanced uneasily at one another; Malyshov ordered the guards to take my father back into the hall.

When he was reunited with the other arrested kurkuls, the first thing they asked him was whether they were beating everyone.

'Well they didn't hit me,' father said. 'Though I don't know why — I was talking straight at Hershko.'

Everyone was surprised that father had called Hryhor by his real name.

After father was led away, Babtsia came back into the theatre. She was crying. She walked straight over to her brother.

'How dare you lie about people like that? They were Denikinists, not Petlurites. He saved our family!' then she turned around and walked back out again; no one knew where she went.

Malyshov turned to Hryhor Khidchenko: 'Did you confiscate Feodosyj Ivanovych Hlushanytsia's cross?'

'Yes, I did.'

'And where is it now?'

'I gave it to Comrade Falbushenko.'

'I have the cross,' Falbushenko answered. He took it out and placed it on the table in front of everyone.

'Comrades,' Malyshov began, 'Feodosyj Ivanovych Hlushanytsia fought for the Fatherland against the Japanese Samurai. The Fatherland gave him this cross. Our Fatherland is still the same today as it was then. So, we've decided to absolve him of all his sins. He is to be released tomorrow and his house returned to him!'

The task of releasing my father was given to Yakiv Vitavskij. Following this decision, they all took a break.

Trokhym began to clean the kurkul blood off the walls and floor of the dressing room before it had a

chance to congeal. He climbed onto the stage to sweep up the cigarette ends and took this opportunity to move the firewood from the prompter's booth so that I could get out without making a noise; the activists on night duty made sure no kurkuls escaped in the dark. I got out of the hatch and whispered the good news to old Trokhym.

'They're to release my father in the morning and let him go home.'

Trokhym opened the side door, let me out, turned off the lights and went home to rest with a prayer on his lips. He always liked to pray to God.

Once outside, I hurried away to tell mother that father was coming home in the morning and that no one had beaten him. When I entered the dug-out I switched on a torch. Babtsia saw it first and, because the activists were the only ones who had torches, she thought it was them. Mother began to cry. 'Oh, my God, where will we go now?' Babtsia embraced her, 'Don't worry, you'll go where I go.'

I ran down the steps and found Babtsia cradling my mother in her arms. When she saw me with a stick in my hands she was more than a little shaken — by now, the village was seething with the most horrific stories about me. I soon stilled her fears.

'Babtsia, I'll be grateful to you as long as I live, and so will our whole family. I saw you crying when your brother said those things to my father. I heard what you told them about the Denikinists. I saw you slam the door on them all and walk away.'

'Pavlo, I didn't know you were there, no one did...'
Babtsia murmured.

'Well, I was, and I saw them beat Vyruk and Musij's son — I saw how Musij signed his accusation... Those torturers are no different from the Denikinists who raped you in broad daylight.'

I told my mother the welcome news. My sister was covered with Babtsia's coat. I kissed my mother and sister goodbye. 'I have to go, it's getting very late.' Babtsia stayed with my mother.

In the morning, father came home with Yakiv Vitavskyj, who opened the house and let him in. Before Vitavskyj had even left the yard, father was carrying his

sick daughter back into the house, while mother and Babtsia followed behind. Vitavskyj glanced at Babtsia, and their eyes met; they didn't exchange a single word.

My sister died on 26 March, 1930. Not long after, Babtsia Khirburt and her brother, Moshko, disappeared from the village. No one knew where they went. The kolhosp seized the kurkul house in which they'd lived, and all trace of them vanished. They accused Babtsia of defending the Petlurites and blaming the Denikinists for crimes committed by the former. Babtsia's brother, Moshko, was condemned for allowing the kurkuls to steal state grain during the threshing.

I witnessed the brutalities perpetrated against Hryhor Vyruk, Musij Sidorchuk and his son, Ivan. And that was only one night of the torture. Those who suffered were innocent people — people who didn't sleep nights trying to provide for their children. They were the best people in the village. Twenty nine farms were destroyed, and everyone, whether young or old, was murdered. Even pregnant women were killed so they wouldn't give birth to more kurkuls; and, if they had their children, the infants were seized by the legs and thrown out into the snow like everyone else.

* * *

12. Ivan Holishevskyj: family of two. He had two hectares of land, which included his fields. All his property was auctioned. He was sent to a concentration camp, where he died. His wife, Maryjka, died of starvation and exposure.

13. Stepan Holishevskyj: family of six. Six desyatyns of land. His entire family was sent to a concentration camp. No one ever returned.

14. Dmytro Holishevskyj: family of seven. Seven desyatyns of land. He was sent to a concentration camp, where he died of tuberculosis. His children had to fend for themselves.

15. Ivan Hulchak, his son, Trokhym, and two children. Pavlo was born in 1920, his sister, Nadia, in 1922. Nadia is my wife. They owned five hectares of land. Nadia's mother died when the child was only six months old, and Trokhym became a widower.

Ivan, his son, and the children were hounded out of their home. All of them, except Ivan, were sent to the death camps. He and his second wife were left to die in the village streets as an example of how the state dealt with kurkuls. Ivan was seventy four, and his wife, Hanna, was seventy. It was Christmas, 1930. January 7. Ivan and Hanna spent this day on the street, wrapped in rags, and huddling against their own fence. Some drunken activists passed by and decided to sing them a carol:

Koliad-koliada, zaberemo v kurkulia vola,
Vyvedemo i postavemo na porih,
Vykrutymo pravij rih.
Budemo u rih trubyty,
Kurkuliam ne zhyty!*

This carol was specially composed for the «fourth group» and named «Vysylka» (Exile). I know who the composer was; he was later destroyed.

There are people in the West who also know his name, but they have «forgotten» it and pretend that nothing like that ever happened.

On the morning of January 8, the villagers noticed two old people huddling together in the cold. When they came closer they saw they'd frozen to death. It was Ivan Hulchak and his wife, Hanna. By this time, Trokhym and the children had reached the death camps.

One day, Trokhym was dragging a barrel of earth along the ground when it broke loose and smashed his legs. This happened in 1933. They took him to the camp infirmary. His children were chased out of the camp because there was no one left to work their labour quotas in return for their food rations. Pavlo, who was now thirteen, found work chopping wood in the kitchens, for which he automatically got a place to sleep and a food ration. His eleven year old sister was forced to beg for her bread. She managed to get to Leyhuba station, and from there to Petrozavodsk, via Sihezha. She scrambled on to trains without paying, and at every station she was caught and handed over to the militia. She never tried to hide where she was from, so the militia always checked with the camp authorities to see if she'd run away. The camp

* Literally: «This is our carol, To take the kurkul's ox, To lead him to the threshold, To twist the ox's horn. We'll blow the horn, and all kurkuls will die!»

administration replied that she was the child of a «kurkul exportnik» who'd been crippled in an accident. Instead of helping the little girl, the militia terrorized and degraded her.

'How have you kept alive for so long? You must be a thief or a prostitute...' and so on. It took Nadia over a year to reach her native village.

And what did she find in Novoselytsia when she finally got there? It was autumn and the days were cold and wet. It was evening when Nadia reached the village. She went straight to the house of her Uncle Andryj, her mother's brother. But no one seemed to recognize her.

'It's me, Nadia, Odarka's daughter — don't you know me?'

Eventually they did.

'Yes child, but it's so long since they took you away — you've changed so much...'

The sound of weeping filled the house. Presently, Nadia asked after her uncle.

'He's still at work, he looks after the pigs,' Olha, his wife, answered. They began to bustle around the little girl. Olha heated some water and scrubbed Nadia's body. Then she threw out the infested rags in which the child had arrived before they polluted the entire house. Finally, she presented Nadia to her children.

'Your father will be home soon; do you think he'll recognize her?'

The door opened and Nadia's uncle walked in. He stopped in his tracks and stared at the strange child before him. Then he came closer.

'Nadia, could it be you? You look so much like your mother...'

He asked about her father and Pavlo and everything that had happened to them. Nadia had scarcely begun her story when a messenger arrived from the council with a summons. Andryj Humeniuk pulled his coat back on and left the house.

Yakiv Vitavskyj and the chief of the village council, Bortyanyj, were waiting for him. As soon as he came in they asked him who the stranger was in his house.

'No one,' Andryj replied.

'We know there's a kurkul's daughter in your home.'

'Yes, my sister's daughter arrived today.'

'We're warning you; if you don't get rid of her, then you and your family will escort her back to where the white bears graze.'

Andryj ran out of the council house in distress: he came home and wept.

'Nadia, I have four children of my own...'

The twelve year old child replied, 'I've been where the white bears graze and I know what they graze on. I'll go away from here so they don't send you away. Those bears eat anything they find; they've eaten more than one farmer from Novoselytsia. I don't want that to happen to you and your family because of me.'

It was cold outside and the rain was pouring down. The little girl said goodbye to her relatives, left the house and walked away. They were too afraid to let her stay the night. Their house was proletarian property. Nadia headed out into the night thinking, 'Well, something was bound to get me in the end — it wasn't the bears, so it'll be the communists.' Suddenly, she heard someone running after her. It was her Uncle Andryj. Nadia stopped to ask him where he thought he was going.

'I want to take you to a god-mother of yours in Pochuyky; you can't go alone, you don't know the way.'

So, they set off together for Pochuyky.

The rain slowly turned to sleet as the temperature dropped. There was total darkness all around. When they arrived at Pochuyky they knocked on the god-mother's window. Davyd was already in bed, but Anyta was still bustling around the stove. When she heard the knock she walked to the window and asked who was there. She heard a voice whisper, 'Open the door, it's Andryj.' Anyta went to wake her husband.

'Oh my God... Davyd, get up, something's happened at Novoselytsia.'

Davyd jumped out of bed and hurried to open the door. On the threshold he saw an ice-statue masquerading as an human-being.

'What's happened, Andryj? What made you go out on such a night?'

It wasn't until he stepped into the room that they noticed he had a child with him.

'Whose child is that?' Davyd asked.

'Draw the curtains so no evil spirit sees us and I'll tell you.'

Anyta quickly did as Andryj asked.

'Don't you recognize her?'

'How can we, she's covered in ice,' Anyta cried.

'It's your granddaughter, Nadya, Odarka's daughter. We've got to save her...'

On hearing this, Anyta threw her arms around the child and began to cry. Andryj explained what they'd told him in the council. Davyd heard him out and then asked,

'Do you know what RSFSR²⁰ stands for?'

'I wish I'd never heard of it,' Andryj replied.

'Well, it means «Raspustyly Soldativ Frontovykiv, Sobraly Razboynikov»*. If they could run a child out of the village on a night like this, then they're not a government — they're bandits!'

Andryj spent the night at Davyd's house and, early the next morning, hurried back to Novoselytsia before he was late for work. He didn't want any one to know what he'd done in the night.

The next day, Bortyanj came to check whether Nadia Hulchak was still at her uncle's house.

'Where did she go from here?'

Olha told him what Nadya had said about the white bears.

'After that she left.'

'Where's your husband?'

'He's at the kolhosp with the pigs.'

Bortyanj didn't believe her and went over to see for himself. He asked some women what time Andryj had arrived for work. They replied that when they'd arrived, he was already there. The chief refused to believe that Nadia was no longer in the village. He ordered a thorough search, but they couldn't find her anywhere.

Why was the state punishing this innocent child? She had no criminal record and was orphaned at six months. They took everything away from her. And why? Because her father and grandfather worked hard and planned for tomorrow; because, instead of drinking away their property they saved it for the children; because they

* Literally: «Our Front Line Soldiers have been replaced with Murderers.»

were Ukrainians and proud of it. For this, the Russian invaders destroyed them.

In the spring of 1935, Nadia was sent to Kyiv. Her relatives found her a job as a nanny in a Jewish family. She had to look after two children, clean the house, do the washing and ironing, and buy food for the family. In return, they let her put up a trestle bed in a corner. She was allowed to take it out at twelve midnight, and had to put it away again at six in the morning, as the family went to work at seven and she had to prepare their breakfast. She, herself, ate what was left over. Nadia lived in Kyiv illegally. She worked there until December, 1937.

Once I was walking down Shevchenko Boulevard towards Prorizna, and Nadia was sitting in a park with a child. Some village girls I knew, who were also with some children, pointed her out to me.

I and a friend went into a restaurant on the corner of Shevchenko Boulevard and Prorizna. The second floor was reserved for the «big» communists, who worked for the Central Committee of the Party. The ground floor was open to anyone who had money to spend. This is where I and my friend went. We stood in line to pay for our food and receive a token as proof that we'd paid — only then could we get a table. Eventually we sat down.

We looked up to see the strange girl approaching us, with the child wrapped in a fluffy white blanket. We knew she had to be a «kastrulnytsia». That's what they called girls who worked for Jewish families. They were in Kyiv illegally because they were «undesirables» — their parents were kurkuls. The Jews exploited them, knowing they had nowhere else to go.

She worked towards our table and asked politely whether I might happen to be Pavlo Hlushanytsia.

'Yes, and who might you be?'

'I'm from Novoselytsia, Trokhym Hulchak's daughter, Nadia. I would like to talk to you.'

'Alright, give me your address.'

'I can't do that. You can meet me in the park between two and four. I've got to go because my employers are eating on the second floor.'

When I heard this, I knew what kind of employers she had.

'When's your day off? I'll give you my address.'

She took it. 'I don't have a day off,' she hurried out before anyone saw her.

That's what it's like in the Soviet Union. There are no exploiters, just soviet slaves. People work for the chance to lick a communist's plate and are supposed to be grateful for it.

Whenever I had a day off, I went to Shevchenko Boulevard to meet Nadia in the park. She told me about her terrible experiences. I have related here exactly what she told me during those meetings.

In March, 1935, Nadia became my wife. We had time enough then to tell one another our stories. Three children were born to us. Our eldest son died in 1939 after living for only three months. My daughter now lives in Myronivtsi, Ukraine, and is married with two children. I don't know what happened to my second son. My wife died on April 18, 1959.

16. Motrya Hulchak and her son, Oleksander. Four hectares of land.

Dekurkulized.

17. Fed Kryvynchuk: family of four. Four hectares of land. He was blacklisted as a «kurkul-exportnik» and deported. He never returned, and to this day no one knows what happened to him. His wife and two children were thrown out into the street. His eighty five year old mother-in-law took the family into her own home. When the council found out about this they summoned the old woman for questioning. Falbushenko and Malyshov led the interrogation.

'How old are you?' they began.

'Well, I don't know exactly. I was born during the harvest when my mother was reaping the lord's wheat (before the abolition of serfdom). The overseer beat my mother because she stopped to lie down under some sheeves and give birth to me. After I was born she returned to the reaping and lost me among the stubble. I stabbed my eye on it and was blinded. Is that what you wanted to know?'

'You're harbouring kurkuls in your house, aren't you?'

'That house was built when we were still serfs, you

know; we had nothing to build a better one with. We worked for the lord, so thanks be to God that we had a house at all,' the old woman replied. Falbushenko was beginning to lose his temper.

'You old witch! You're harbouring kurkuls!' he shouted.

'I suppose what you're saying is that I have invited my grandchildren to stay with me: that is, my daughter-in-law and her children. My son did build a better house, you know, but you took it away from him and sent him to Siberia. So I took her in with the little children — she can live in my old house I suppose.'

Malyshov began to shout at her in Russian, but the old woman replied that she «didn't understand that gibberish». Falbushenko finally screamed, 'Get that woman out of your house!'

'Oh, that would be a terrible sin, you know, to send my daughter-in-law away in the middle of winter. Oh no, I'm not going to do that! An overseer beat my mother with a whip to make her reap the lord's wheat. She lost me in the stubble and now I'm half blind. Who's going to look after me before I die? The overseer ruined one of my eyes, and if you want you can ruin the other, but I'm not going to throw my own family out!' and with that, the old woman turned around and walked out of the council house.

18. Anton Matiash: family of four. Four hectares of land. He was dekurkulized, thrown out of his home and arrested. They imprisoned him in Bila Tserkva. He was an older man and died there of starvation.

19. Vasyi Matiash: family of eight. Eight hectares of land. He was imprisoned in Bila Tserkva, where he died of starvation. His family, together with the smallest children, were thrown out of their home.

20. Omelko Matiash: family of five. Five hectares of land. His eldest sons fled to Tashkent where they worked on a forged permit. The rest of the family was thrown into the street.

21. Yakiv Mykhailchenko: family of six. Six hectares of land. All his property was confiscated and he was imprisoned in Bila Tserkva. He was one of the few who survived the GPU tortures and returned home.

22. Levko Nahorniak: family of five. Five hectares of

land. He and his family were dekurkulized, evicted and imprisoned in Bila Tserkva. They died during the deportation to the death camps.

23. Oboruchka, a widow: family of four. Four hectares of land.

Dekurkulized.

24. Mykhailo Palamarchuk: family of ten. Ten hectares of land. The older children fled to Russia where they worked on forged permits. The smaller ones stayed at home. The family was imprisoned in Bila Tserkva and died during the deportations.

25. Andryj Ryndych: family of five. Five hectares of land. He escaped and found refuge in Voronizh; his family, however, was thrown into the street and his property was confiscated.

26. Yakiv Ryndych. He and his wife were over seventy five years of age. They owned two hectares of land. On January 8, 1930, at Christmas time, their children found them in a pit where the villagers went to dig for clay. They had frozen to death. The law in the village was that if anyone helped a kurkul he'd be punished in exactly the same way. Everyone was afraid in case they got onto the blacklist, which was as good as a death warrant.

On January 8, 1930, four old people publicly froze to death in Novoselytsia. No one was allowed to give them the slightest help. The victims were: Ivan Hulchak and his wife, Hanna; Yakiv Ryndych and his wife. They were all seventy years old or more.

27. Musij Sidorchuk, his wife, Varka, son, Ivan, and daughter-in-law, Hanna. There were four people in the family and they owned four hectares of land. During the dekurkulization, Ivan was severely beaten. He died of his wounds on his way to the death camps; his father died of acute depression in Mahnitohorsk, in the Urals. Varka and Hanna escaped from the camps in 1934.

This is what they told me. 'Is the whole of Siberia really a grave?' I asked them. They replied that there were no graves in Siberia. Only the local people are allowed to dig graves. Every hamlet digs a supply of holes during the summer months because the earth freezes very deeply in the winter.

So where were they burying all the kurkuls who were

dying there every day? In Siberia there is a sovhoz²¹, which looks after the arctic animals. It visits the death camps daily, removes the corpses, and scatters them throughout the forests for the hungry animals to devour.

Varka wept, 'A Siberian animal ate my husband and son, and Hryhor Vyruk and his wife. The communists cover their tracks so no one will ever discover their crimes.'

My wife, Nadia, told me the same thing. When war broke out in 1941, the soviet army was defeated by the strength of the German military machine. The Germans took many prisoners of war; and not only ordinary soldiers, but NKVD members as well. Among them was Oleksa Ivanovych Bojko, from my village. He worked for the NKVD in Kyiv, in the Lukianovskij prison. Once, he was transporting exiles from the Lukianovskij to Siberia. During the deportation, whenever anyone died they were carried to a special car for the dead and the death was recorded. At the first station they stopped at, this car would be disconnected from the train, while a representative of the arctic sovhoz stood waiting. He took charge of the death car and signed a statement declaring how many bodies he'd accepted from this particular train. Then the sovhoz scattered the bodies through the woods for the wild animals. This was doubly convenient for the state as, first, it helped the Siberian wild life survive the harsh winter and, second, after tasting human flesh an animal would continue to hunt for humans; so, if anyone escaped from the death camps he wouldn't get very far before the animals caught and devoured him. This was how they even got the wild animals to help them guard the camps.

28. Hryhor Vyruk: family of six. Five hectares of land. All his property was confiscated. His son, Ivan, born in 1916, and daughter Maryjka, born in 1914, escaped and managed to hide themselves. Hryhor, his wife, and the two youngest children (Yurko, born in 1920, and a little girl of three) were deported to Mahnitohorsk in the Urals. Hryhor was unable to work in the camps because of the terrible beatings he'd received during his interrogations («Where did you hide your bread?»). His body began to swell from hunger. He was beaten again for failing to work his quota until, finally, the administration noticed he was close to

death. Then, the chief of the GPU summoned Hryhor and his wife to the camp office and ordered them to admit they'd stolen a boar from Savyrtzi village. They agreed to do this, little knowing that their son, Yurko, had been led behind a curtain to listen. Yurko was eleven at the time. He heard everything that took place. After their «confession», the parents returned to the camp. They told their fellow villagers, Varka Sidorchuk, and her daughter-in-law, Hanna, how they'd been blackmailed. Yurko, however, didn't hear this. He began to tell people that his mother and father were thieves and that that was why the state had punished them.

Not long after this, Hryhor and his wife died of starvation. Their two children, Yurko and his three year old sister, were left to fend for themselves. As usual, they were chased out of the camp. The eleven year old boy began to suffer even more; he was half-naked, barefoot and responsible for a child who couldn't understand anything, but only cried, begged for food and shivered violently from the cold. Yurko couldn't bear to see his sister suffer anymore and threw her into the River Ural. I was told of this tragedy in 1938. By then, I already knew what had happened to Hryhor. Years later, I told the survivors of Hryhor's family how I'd seen them beat him in the council house.

This is what Yurko Vyruk told me himself in 1941.

'I was only eleven when father and mother died. I had to care for my little sister. We were run out of the camp because our parents were criminals. We couldn't find refuge in the home for the destitute because our parents stole a boar. Mahnitohorsk was still under development. We couldn't beg or even steal anything from the komsomol settlements — a child doesn't understand that, it only cries and asks for food. Nothing I tried seemed to work. Everyone ignored us because we were «khakhly».²² That's what they called us. One day, I decided to go down to the Ural and see if I could catch a fish. I walked along the bank with my sister, but we didn't even catch a frog; already it was freezing, autumn time, and everything was hiding from the cold and preparing for winter. My sister slipped, fell into the river and drowned. Who would believe that I didn't do it?

Once I was on my own, I found a gang of homeless kids, like myself, and we «worked» together for our daily bread. That's how I survived until 1934 when the militia caught us. During the interrogation I explained where we were from, that my parents were thieves who'd died in exile in Mahnitohorsk. They sent me to a children's home, where the scout leaders began to reform and reeducate me. I even finished FZU (technical school) there and became a turner. In 1939, I joined the army and served in Novohrad-Volynsk, near Zhytomyr; I was caught in a blockade and imprisoned. I managed to escape and eventually make it back to Novoselytsia.'

No matter how hard I tried to convince Yurko that his parents weren't thieves, he wouldn't believe me. He simply repeated that he himself heard them admit it during the questioning. 'No one beat them, you know; you could even say they were treated very well. They gave in voluntarily and admitted they were guilty.' The GPU's influence over this child was so strong that for the rest of his life Yurko believed his parents were really thieves.

29. Anton Yalovytskyj: family of four. Four hectares of land. When the dekurkulization began, Anton left all his worldly possessions behind and fled to Russia (Ivano-Voznesensk) and worked there on a forged permit.

* * *

The purpose of this testimony is to record for history the barbaric destruction of these twenty nine farms by a state that claims to stand for 'the workers and peasants of the USSR.'

These people, with only four or five hectares of land, were not exploiters. They worked industriously, like bees, carrying everything back to their hives — all of their earnings — to build a better farm.

The Russian invaders feared family unity and neighbourly goodwill, because these things symbolized power. They were afraid that this power might take root in a village and strike a fatal blow to the invaders.

The Russians held a show trial in each village of Ukraine. They found the best men and women of each village and publicly murdered them so as to chase all thoughts of brotherhood and goodwill from people's minds.

This is how they managed to destroy the «kurkul-exportniks» in 1928, 1929 and 1930.

On March 27, 1930, the remaining «kurkuls» organized a revolt against collectivization. It lasted for four days. The villagers took back everything they could find in the kolhosp. The militia couldn't handle the situation because of the numbers involved. The entire activ and all the Party members fled from the village to the regional town. On March 31, they all received fire arms. The village uprising was crushed. Those involved in the uprising were all women — the men hadn't taken part. Many women were wounded. The Politburo in Moscow realized that Stalin's show trials hadn't scared the farmers enough to stop them from rebelling. The uprising was a great surprise to the Russians.

Those who suffered between 1930 and 1932 were the «second category» of kurkuls — those who'd survived the first wave of terror. These are their names:

1. Hanna Berezovskyj. She was a widow who took part in the uprising against the kolhosp. She was arrested and all her property was handed over to the kolhosp. She was imprisoned in Bila Tserkva, where she served two years of forced labour.

2. Kost Berezovskyj. He was thrown into the street in the middle of winter along with his three children. He dug a hole in a bank of earth and lived there until he finally joined the kolhosp.

3. Petro Hlushanytsia. All his property was handed over to the kolhosp. He was arrested and sent to a forced labour camp on the Bilomor Canal, where he died. He left a wife and three children.

4. Yakiv Mykhailchenko. His property was handed over to the kolhosp and he was sent to a forced labour camp on the Bilomor Canal, where he died. His wife and three children died of starvation in 1933.

5. Lukash Sirenko. In January, 1932, he was taken barefoot to the village pond. They cut a hole in the ice and locked Lukash in the fetters used to secure horses from thieves. In a temperature of minus thirty, they lowered him through the hole to make him confess where he'd hidden his bread. After this, he suffered inflammation of the lungs and eventually died.

These were the men sent by Moscow to break the Ukrainian spirit: Kovbasov, Tarakanov, Malyshov (Russians), Falbushenko (Jewish). The council chief, Zadorozhnyj, the kolhosp chief, Fed Mykhailchenko, Lukash Barvitskyj and Vasyl Vuiko were all Ukrainians and members of the communist party. They worked together with the village activ, which consisted of alcoholics and various other indolents. These are the names of the victims of these men:

1. Prokip Dmytrenko. He returned after serving three years in a forced labour camp on the Bilomor Canal.

2. Stepan Humeniuk. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

3. Ivan Khykhotashka. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

4. Maksym Matiash. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal. Two of his children died of starvation in 1933, while he was away.

5. Nekhtod Nahorniak. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal; all his property was confiscated.

6. Terentyj Boyko. He died at the age of sixty on the Bilomor Canal. He was unable to finish his quota, which was to dig eight cubic metres of earth per day. This was the norm for which everyone received one kilogram of bread. He died of starvation.

7. Oleksa Dmytrenko. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

8. Danylo Dmytrenko. He died because he could not finish the Canal quota.

9. Tykhon Hlushanytsia. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

10. Hnat Holishevskyj. He died because he could not complete the Canal quota.

11. Stepan Holishevskyj. He died of starvation on the Bilomor Canal.

12. Trokhym Horpynevych. He died of starvation on the Bilomor Canal.

13. Hryhor Kozyk. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

14. Ivan Kozyk. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

15. Vasyi Matiash. He died of starvation on the Bilomor Canal.

16. Todos Matiash. He died of starvation on the Bilomor Canal.

17. Hryhor Ryndych. He died of starvation on the Bilomor Canal.

18. Trokhym Shabatyn. He died of starvation on the Bilomor Canal.

19. Nychypir Sidorchuk. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

20. Fed Semeniuk. He returned after three years of forced labour on the Bilomor Canal.

These men were forced to build a canal from the Baltic to the White Seas. They were all sentenced for refusing to enter the kolhosp. They had to work in appalling conditions. The daily quota was to dig eight cubic metres of earth. For this they received one kilogram of bread. If someone dug only four cubic metres, he received only 250 gms. of bread. And today the communists boast of how they built the great and mighty soviet empire in only seventy years...

The harvest of 1932 was so bountiful that even the old people couldn't remember a similar one. The threshing machine could hardly turn fast enough to separate the grain from the chaff. The grain flowed like water. Only the best workers could feed the sheaves into the machine quickly enough. Opanas Berezovskyj, a professional thresher, who had his own threshing machine, was put in charge. Levko Berezovskyj and Oleksander Khalchenko had to feed the machine with sheaves. Todos Matiash was inspector of the scales. A new law was proclaimed on June 7, 1932; the penalty for stealing kolhosp grain during the threshing was death by firing squad.

Towards the end of the threshing the GPU paid Opanas Berezovskyj a visit. They found twenty pounds of wheat which Opanas's ten year old daughter, Nastunia, had secretly collected. When they came to search the house, Nastunia brought out a bundle of ears which she'd gathered in the fields after the reaping. They took the wheat from her, returned to the threshing, and arrested

Opanas for stealing kolhosp grain and inciting his daughter to cut ears from the freshly reaped sheaves.

Next, the GPU paid Levko Berezovskyj a visit and found sixteen kilograms of grain. Levko's mother, who was sixty five, had also been in the fields gathering ears — sixteen kilograms of them. Levko was also arrested for stealing kolhosp property. When Oleksander Khalchenko saw them arrest Opanas, he disappeared. They searched for him everywhere, but to no avail. He fled to Murmansk and worked there on a forged permit.

Todos Matiash's task was very simple. He had to weigh the grain and transport it to the kolhosp silos. He was a bachelor and lived with his younger brother. The GPU didn't forget him either, and found forty four pounds of wheat in his house. Needless to say, he was also arrested. His brother's wife testified that the wheat was her own, but the court disregarded her evidence.

They were all put through a show trial. Opanas was sentenced to death. Levko and Todos got ten years of forced labour each. Todos couldn't stand the torturous work on the Bilomor Canal and eventually died. The show trial sentenced them all in November, 1932.

They imprisoned Opanas Berezovskyj in the goal at Bila Tserkva, where he remained in the condemned cell for seven months. Each night they led him out to be shot, and then cancelled the execution. They terrorized him like this for seven months, and then finally released him. Later, Opanas told me about his experiences.

He came home swollen from hunger. He had to walk forty kilometres from Bila Tserkva to his native village. When he was only half a kilometre away he collapsed with his arm stretched out towards Novoselytsia, begging God to help him make it home. He had no strength left to complete the journey. But he didn't die. God didn't let him die within sight of his village. I happened to be passing by with my brother, Oleksa. We caught sight of Opanas, who, by then, was struggling for his life. We picked him up and carried him back to the village and into his own house. His family was astounded. They recognized immediately that he was close to death. We tried to revive him but it was too late. His stomach finally burst from the pressure of fluids, and water ran

from his body in the heat. From that moment, Opanas had only a short while left to live. He survived for another two and a half days. I watched him die. My brother and I buried him in the ground. May he rest in peace. Vichnaya Pamiat.

In 1953, the Association of Ukrainian Victims of the Russian Bolshevik Terror published a documentary volume called «The Black Deeds of the Kremlin: A White Book.» In it I testified to the genocidal crimes perpetrated by communist Russia in my native village. Some Canadian communists took this book with them on a journey to Novoselytsia, in search of witnesses who would prove me a liar. I would like to ask these people why they didn't bother to call on Opanas Berezovsky's children. I know they're still living there; they would tell the truth about their father. Nastunia is still alive, and so is her older sister. For some reason, they only questioned people like Yakiv Vitavskyj and Andryj Horpynevyč — thugs who collaborated with the Russians and helped murder their own people.

* * *

Then came the black year of 1933 — the year of death. What follows is an accurate record of all those who I know died of starvation in my village, both inside and outside the kolhosp:

1. Ivan Andryjchuk. Kolhospyk.
2. Frosyna Andryjchuk. Kolhospyk, widow.
3. Tykhon Andryjchuk. An elderly man and a kolhospyk.
4. Olena Antosevyč and her son, Hryhor. Kolhospyks. Hryhor worked as a driver for the kolhosp. One day his hunger drove him to enter the kolhosp field and pull up a seed plant to gnaw on. Malyshov caught him red handed and took away the plant. 'I'll have to make sure you never do that again,' he told Hryhor. Then he hit him on the temple with the root as hard as he could. He killed him instantly in front of many witnesses.
5. Kalyna Babchuk. Kolhospyk.
6. Vasyl Babchuk. Kolhospyk. He had a two year old son who also died.

7. Stepan Babchuk. He was sixty years old and a kolhosp guard.

8. Mylanka Barvitska and her son, Semen. Kolhosp field workers.

9. Avram Barvitskyj and his son (who was dumb). Kolhosp field workers.

10. Oleksa Barvitskyj and his family. Kolhospnyks.

11. Andrij Barvitskyj and his family. Barvitskyj was a highly visible activist who helped dekurkulize many people.

12. Hryhor Barvitskyj and his family. Kolhospnyks.

13. Ivan Barvitskyj and his family. Kolhospnyks.

14. Karpo Barvitskyj. Kolhospnyk. He worked as a guard in the kolhosp yard.

15. Maksym Barvitskyj and his son. Maksym was a kolhosp field inspector.

16. Semen Barvitskyj and his daughter. Kolhospnyks.

17. Todos Barvitskyj and his family. Kolhospnyks.

18. Trokhym Barvitskyj and his son. Kolhospnyks.

19. Zakhar Barvitskyj and his daughter. Kolhospnyks.

20. Petro Bojko, his brother, Viktor, and two small sisters. Kolhospnyks.

21. Platon Bojko and his wife. Kolhospnyks.

22. Trokhym Bojko. Kolhospnyks.

23. Dmytro Chernetskyj, his wife and two children. Kolhospnyks.

24. Ivan Chernetskyj, his wife and two children. Kolhospnyks.

25. Andryj Dmytrenko and his family. Kolhospnyks.

26. Danylo Dmytrenko and his son, Petro. Independent.

28. Andryj Hlushanytsia and his father, Alempyj. Kolhosp builders. Andryj was a brigadier of the kolhosp workshop.

29. Paraska Hlushanytsia, a widow, and her son, Mykola. Kolhospnyks.

30. Nykyfor Hlushanytsia and his three children. Kolhospnyks.

31. Vasyli Holishevskyj and his sister, Parania. Kolhospnyks.

32. Fedir Holishevskyj and his family. Kolhospnyks.

33. Mykola Khalchenko and his wife. Kolhospnyks.
34. Khivnyk and his wife. Kolhospnyks.
35. Fenia Korotyniuk, her son, Oleksander, daughters, Klava and Mania. Fenia was an activist who worked very hard on the grain consignment.
36. Oleksander Kozik. Kolhospnyk.
37. Kulashnyk and his wife. Elderly people, kolhospnyks.
38. Kizyk, his wife and two children. Kolhospnyks.
39. Panas Kymbyr. Kolhospnyk.
40. Matiash, popularly known as Kitsiuk. A widow and kolhospnyk.
41. Oleksander Labunskyj. Kolhospnyk.
42. Petro Labunskyj, his wife and two children. Kolhospnyks.
43. Platon Labunskyj and his wife. He worked as a school janitor.
44. Kylyna Manushyna and her two children. Kolhospnyks.
45. Kuchyrychka Matiash, a widow. Her son, Petro, was a komsomolist who went round people's houses with a metal prong, searching for bread. He died some time after his mother, on the outskirts of the village.
46. Andryj Matiash, his wife and two children. Kolhospnyks.
47. Vasyl Matiash and his son, Arkhyp. Kolhospnyks.
48. Panas Matiash, his wife and one child. Kolhospnyks.
49. Yavdokha Matiash and two children. Kolhospnyks.
50. Maksym Matiash and his son, Viktor. Kolhospnyks.
51. Petro Matiash and his child. Kolhospnyks.
52. Oleksander Mykhailchenko. Seventy years old. Independent.
53. Yakiv Mykhailchenko, his wife and two children. Independent.
54. Mykhailo Mykhailchenko, his wife, Todoshka, and one son.
55. Motria Mykhailchenko and three children. One of her sons, Fed, was the kolhosp chief and a Party member.

He failed to complete the grain quota because he gave the kolhospnyks half a year's supply of grain (one kilo for each work day) in advance. He was condemned for wasting kolhosp produce.

56. Kyrylo Nahorniak and his two children. All his property was confiscated.

57. Petro Petryk. Kolhospnyk.

58. Lukash Pynkivskyj. Kolhospnyk.

59. Fedir Polyvanyj and his sister. Kolhospnyks.

61. Vasyl Prytuliak and his wife. Kolhospnyks.

62. Khyma Prytuliak. A widow and a kolhospnyk.

63. Motria Rychmydyn and her daughter. Kolhospnyks. Motria was a widow.

64. Yakiv Ryndych and his daughter, Paraska. Kolhospnyks.

65. Vasyl Shabatyn, his wife and child. Kolhospnyks.

66. Antin Shabatyn and his wife. Independent. All their property was confiscated.

67. Ivan Shabatyn. Kolhospnyk.

68. Demian Sirenko. Kolhospnyk.

69. Trokhym Sirenko. Kolhosp saddler.

70. Vasyl Slyvka, his wife and brother. Kolhospnyks.

71. Kyrylo Slyvka. Kolhospnyk.

72. Havrylo Slyvka and his son, Oleksander. Wheelwrights.

73. Ivan Slyvka and his mother. Kolhospnyks.

74. Artem Hrebinatyj, an activist who helped «sweep out» people's storerooms.

75. Steblivska. Kolhospnyk.

76. Arsenyj Sidorchuk and his father. Kolhospnyks.

77. Denys Storozhuk. Kolhospnyk.

78. Levko Storozhuk. Kolhospnyk.

79. Mykyta Storozhuk. Kolhospnyk.

80. Pavlo Storozhuk and his wife, Domakha. Independents. His property and land was handed over to the kolhosp. He and his wife were thrown out of their home.

81. Eva Storozhuk. Kolhospnyk.

82. Petro Storozhuk, his wife, Malanka, and four children. Independent.

83. Fed Strilchuk and his wife. Kolhospnyks.

84. Pavlo Strilchuk and his wife, Domakha. Pavlo

worked as a kolhosp blacksmith.

85. Danylo Sidorchuk and his sister, Marijka. Kolhospnyks.

86. Mykola Sidorchuk and his wife, Halya.

87. Trokhym Sidorchuk and his wife, Malanka. Trokhym worked as a janitor in the village council house and club.

88. Tymkushka, her mother and three children. Kolhospnyks.

89. Oleksander Vdov and his wife. Kolhospnyks.

90. Volynets, popularly known as Pavshuk. Kolhospnyk.

91. Pavlo Vuiko, a komsomolist and activist who worked in the grain commission brigade.

92. Yakym Yavtukh and his family. Kolhospnyks.

93. Omelko Zhuk. Kolhospnyk.

94. Makar Zymnyj and his mother. Kolhospnyks.

95. Pylyp Zymnyj and his wife, Odarka. Kolhospnyks.

96. Naum Tsaruk and his wife. Kolhospnyks.

97. Sylama Shabatyn. Kolhospnyk.

98. Dymentyj Storozhuk. Kolhosp carpenter.

99. Marijka Puzhachka. Kolhospnyk. Marijka ate her own child.

100. Vasyl Kryvyj. Shoe-maker.

101. Oksentyj's son-in-law, Lysyj, his wife and four children. Kolhospnyks.

* * *

This was Novoselytsia's holocaust.

I suffered its devastation together with everyone in my village; I have chronicled our suffering so as to finally bring this terrible crime to light. Russia tortured the Ukrainian people because they loved their homeland and fought to remain Ukrainian. Our nation was massacred for the very word «Ukrainian».

Novoselytsia was not a large village; before 1928 only three hundred and sixty families lived there. After 1933, however, there were only one hundred and ninety families left. One hundred and sixty five families were destroyed.

One hundred and one families died in 1933 alone,

for the most part in April, May and June. And our village was considered fortunate; there was a catholic church of considerable distinction in Novoselytsia, which had a cemetery where wealthy people were buried in the past. General Bulesov, for example, died in Paris, but he was buried in my village. The cemetery was very old, and its vaults contained all kinds of gold ornaments and priceless gemstones. When the famine began, people began to break into these vaults at night. Each of them held at least two coffins. They'd open up the coffins, remove the ornaments, and take off with them to the «Torzhin», where they could exchange them for all kinds of produce. Very few people would have survived in my village if not for this cemetery. We would have ended up like the people in Stokov where there was no one left to collect the corpses.

When the harvest came there was no one to reap the fields. The government had to send in the army to collect the grain; they called their new «workers» the voyen-hosp²³.

Then the Party issued a new command; anyone whose body had begun to swell, and who could no longer stand on his own two feet, was to be taken by wagon to the death pits; there, these people were to be knocked on the head and thrown in. This is what happened in the villages of Yerchyky, Buky, Rakozhyn, Shamraivka, Trylisy and Yakhny. I saw three people either slaughtered or nearly slaughtered in this way. These are their names:

1. Hryhor Antosevych. Malyshov, a representative from Moscow, killed him first with a tough seed plant. Then Opanas Vitavskyj dumped him in the pit.

2. Todos Barvitsky. I saw Opanas drag this man along the ground by his feet, while beating him persistently on the head. He was still alive when Vitavskyj threw him into the pit.

3. Mykhailo Storozhuk. Around noon on the same day, my brother, Oleksa, Prokip Yavdoshenko, and myself were returning from the fields where we were mowing hay. For this job we received a dinner of one kilo of bread and a litre of milk. We were going to collect our share when we saw Vitavskyj dragging Storozhuk, who we could see was still alive, to the wagon. I walked over to them.

Mykhailo was begging Vitavskij to let him go. Vitavskij replied, 'What? D'you expect me to come all the way around again just for you?' I turned on Vitavskij, 'So, now you're burying people alive...' He replied that Falbushenko and Malyshov had ordered him to do it. 'I have to keep the village clean and free of corpses.' While I pointed out that Mykhailo was not yet a corpse, Prokip pushed Vitavskij away from his intended victim. Then we got Mykhailo onto his feet and he went along with us to the kolhosp storerooms. We collected our food rations for the hay; then we poured some of the milk into a bowl for Mykhailo, crumbled up a portion of the bread and helped him eat. Within minutes a guard (who was also a Party member) appeared from the kolhosp meadows and ordered me and my brother to go to the council house. All three of us helped Mykhailo to get up and took him with us.

When we walked in, the chief, Mekhtod Bortnyanyj, Falbushenko and Malyshov were all waiting for us. Malyshov spoke first (in Russian).

'Why did four of you come when we only asked for two?' Mykhailo was still licking the last of the milk from his bowl.

'We had our reasons,' I replied. Then Falbushenko cut in.

'Why did you hooligans insult our man, Vitavskij?'

'I'm not so sure who the hooligan is — me or Opanas. There's a living man standing here whom Vitavskij was dragging to the pit. So who's the hooligan, Vitavskij or me? Opanas is a criminal, he's murdering people on your orders!'

Malyshov shouted at me, 'What? Are you making fun of our production deadlines? We'll make you finish the five-year plan in four years!' I ignored his inevitable side-track.

'A lot of people have died, and they need to be buried. But you're burying them alive! Only this morning, Vitavskij threw a living man into the pit.'

The chief was obviously disturbed. 'Is this a provocation?'

'It was Todos Barvitskij, or Bazdrokovyj as we call him,' I replied.

Then Malyshov intervened in a noticeably quieter

tone. 'Well, that good for nothing. didn't want to work anyway, all he did was cause trouble — there was nothing else we could do...'

'Comrade Malyshov, I am not a trouble maker, I want to know why Vitavskij tried to kill me,' interrupted Mykhailo.

Malyshov and Falbushenko realized that Vitavskij had blabbed about their secret order. They altered their behaviour accordingly.

'Comrade Vitavskij clearly doesn't understand Russian; he obviously misunderstood us. We told him to help all the weak people back onto their feet and get them home. You understand the mistake, comrades, Opanas Vitavskij won't do it again.' We were told to leave.

Mykhailo thanked us for saving his life. After that, the three of us visited him every day and he came to depend on us completely. Each day we gave him half a litre of milk and some bread from our rations. Mykhailo was born in 1908; he survived the year of death and is still alive today.

When 1933 finally came to an end, I went from house to house asking everyone who was still alive about their neighbours and which of them had died. I wrote everything down onto paper — and carved the names on to my mind forever.

Because I was unjustly fired from my job in Ontario, the publication of this chronicle is twenty years overdue. But I have never let communist provocations stop me from finally publishing it. I am now a pensioner. I have saved the money from my pension to make this book a reality.

* * *

When all is said and done... who is to blame for the genocide of the Ukrainian nation? The blame must fall on Russia. Take the Russian czars, for example. They murdered as many Ukrainians as the communists have. The city of Leningrad is built on Ukrainian bones. The Russian czars let Germans, Poles, Russians, and many other nationalities into Ukraine; they took away the farmers' lands and handed them over to foreigners, whom they considered better exploiters. The farmers became their serfs. Whoever refused to comply was

imprisoned.

Czarist Russia murdered millions of Ukrainians, but no one talks of this today. The Ukrainians, however, should not be silent.

In 1917, the new, red czars appeared. They were just the same as the old czars, only they were a different colour — red instead of white. The red czars modernized the Russian empire and accelerated the process of genocide.

To achieve his purpose, Lenin induced the Jewish people to assist him. Any Jew who refused to cooperate was immediately destroyed. Meanwhile, he appeased the Ukrainians by giving them their own land back. His successors continued to solicit Jewish cooperation. The Russians intended to stamp out the Ukrainian nation at whatever cost, and preferably with foreign — in this case Jewish — hands. In return, the Jews received many privileges in Ukraine. There were five million Jews living in the country at this time; none of them died of starvation. They had enough of everything while forty three percent of the Ukrainian nation starved to death. This is the statistical average as proven by my village; there were many villages, however, whose entire population was wiped out. The Russians wanted the Ukrainians destroyed, but they intended to throw the blame for this on to the Jews. By doing so, they sought to rid themselves of the Jewish people as well. Intelligent Jews understood this as early as 1924, and they refused to go along with Lenin's plan. Old Artyl told my father, 'They'll use the Jews to leaven the dough and the Ukrainians to knead it.' Artyl and his wisdom will live forever in the memory of my village. Because that's exactly what happened.

In 1933, after Artyl's and his wife's deaths in the Bila Tserkva prison, they forced the Ukrainians to knead their dough...

Today, when I come across Russian emigrants in Toronto they always tell me the same thing: «The Jews did everything!» When I say that Ukraine will one day be independent, however, they all reply: «No, no, Ukraine never was independent and never will be!» Even Alexander Solzhenitsyn declares: «We must not mutilate the living

Russian body.» Solzhenitsyn doesn't believe in the existence of Ukraine either, but of «one Russian organism». So what is the difference between Andropov and Solzhenitsyn? At least Andropov recognizes Ukraine on paper; Solzhenitsyn doesn't even do that. So, who is to blame for the genocide of Ukraine in 1933? Beginning with the white czars and ending with the red — from Lenin to Andropov, and not forgetting the words of Solzhenitsyn — they are all to blame for the genocide of the Ukrainian nation. Russia must take sole responsibility for it, because Russia is the invader.

On March 1, 1933, the Supreme Council issued a new decree: all Ukrainians living in Russia who hadn't yet completed one five-year service period were to be sent back to Ukraine immediately. That's how my brother and I landed on the deportation list. We were living in Orekhovo-Zuyevo, in Russia. All Ukrainians, whether young or old, including those born in Russia of Ukrainian parents, and even those only two days short of the specified service period, were sent to their deaths in Ukraine in 1933. Ukraine was surrounded and guarded by the army so that no one could leave the country and cross the border into Russia. When a dove flew by they shot it down to prevent the slightest chance of Ukraine contacting the outside world.

When my brother and I saw there was famine in Ukraine, we returned to our old life style and set out to find our homeless friends. I managed to escape twice through what was then called «the iron ring». Each time I stayed in Voronizh, Novokhopersk district, Poluntsova hamlet. My father's older sister lived there; she'd moved with her entire family in 1910. There were many people from Novoselytsia in this hamlet. They warned us that if anyone asked where we were from, we were to say «Southern Russia» because the Russians didn't like Ukrainians. «If you say you're from Ukraine, they'll take away everything you own and send you back in a convoy.» By crossing the border and smuggling food back into Ukraine my brother and I helped our family survive the famine.

Today, some say the famine was the result of industrialization. My answer to that is: when the West was

industrialized why didn't people die in masses as they did in Ukraine? What is more, did collectivization and industrialization occur only in Ukraine? The same process took place in Russia, yet there was adequate produce in that country and no one died of starvation.

Also, if the Ukrainians who worked in Russia were even a day away from completing their five-year service period, they were released from their jobs and transported back to Ukraine, to certain death. Why did this order apply only to Ukrainians and not Russians?

I am possibly the only survivor of this decree who was sent back to Ukraine and lived through the famine of 1933.

Like many other things, this order is now ignored. It shows how the Russians were prepared in advance, however, for what they hoped was to happen in this year — the final destruction of the Ukrainians as a nation.

* * *

1937. The year of Yezhov.

Everyone who worked in the kolhosp got credit for each completed «trudoden» or work unit. They received their payment for the «trudodens» in the new year, when the state took everything out of the kolhosp, leaving behind only an allotted seed supply and forage for the cattle. The kolhospnyks got what was left over from the winnowing machine: furrow weed, common weeds, chaff from the grain and various other remains. This is what people earned for a whole year's work.

The kolhospnyk saw bread only once a year, during the kolhosp threshing; at this time he got an advance for the first half of his year's work — a kilo of grain for each trudoden. This advance was distributed on the spot, while the machine was threshing. In addition, he received twenty kopeks for each trudoden, but he never actually saw this money; it was immediately collected as «voluntary» tax for the «building of the state».

As well as the trudoden, a worker had to complete a «ludoden», which no one but the «tax collectors» knew about. The ludoden was the number of hours a man had to work each day. A factory worker, for example, had to spend eight hours on the job; the kolhospnyk had to work

from sun up to sun down. This was the ludoden — the «man hours worked per day» or the «worker's day».

If a kolhosnyk came to work after sunrise he'd only earn half a ludoden. Each man capable of work had to complete three hundred ludodens per year. This was the norm. The reports concerning this specification were handed over to the district land commission every ten days. The land commission would then pass them on to the NKVD — the National Komissariat for Internal Defence. The villages were divided into sections and each had an NKVD representative attached to it, who reviewed the kolhosp reports. He had a complete list of the workforce in his section at his disposal, and, with this, he could calculate the productivity of each worker separately; he knew exactly who came to work on time, who was late, and who didn't come at all.

If the kolhosp failed to carry out the grain commission's instructions, either by getting behind with the sowing or harvesting, or falling short of the grain quota, the NKVD representative immediately studied his records for that particular kolhosp. The NKVD examined the records of each kolhosp individually. Those who had the least number of ludodens were labelled «enemies of the state» and accused of «sabotaging the harvest campaign», «sabotaging the grain campaign» and «sabotaging the state grain commission».

The NKVD didn't need to ask the kolhosp chief who was to blame; they could see for themselves who had the least ludodens. These people were arrested in the middle of the night without the knowledge of the kolhosp authorities. They were sentenced behind closed doors by a three-man team: the judge, procurator and NKVD chief. They were denied the right to inform their families, or anyone else, of what had happened to them. They were sentenced to endure the hardest forced labour until their deaths.

These are the people I know who didn't complete three hundred ludodens: Oleksander Yevtymovych, Ivan Pavlovych Matiash, Kyrylo Matiash, Stepan Holishevskij, Havrylo Dmytrenko, Ivan Semeniuk, Danylo Sichynskij.

In 1937, a few people from the first wave of kurkul deportations managed to find their way home. They lived

in the village for only two or three months before they were rearrested for failing to complete three hundred ludodens. They were all sent back to the death camps. One night, without the awareness of the kolhosp and council chiefs they were taken away and all trace of them disappeared. No matter how hard their families looked for them the NKVD's answer was always the same: they're alive, but you can marry again if you want to, because they're never coming back.

The trudoden was a work norm in the kolhosp. For example, for stable work you received one and a quarter trudodens, but only one ludoden. The kolhosp chief got two and a half trudodens per day, but only one ludoden. The ludoden was a form of control for the NKVD. Through it they could keep an eye on all the working men in each kolhosp and check how long each had been working there. For example, if someone had three hundred ludodens to his credit, but only two hundred and fifty trudodens, the NKVD decided that this person was involved in «sabotage» and, resultingly, had failed to complete his quota. These people also disappeared in the night.

This is a concrete example which will make the kolhosp system more understandable. I was a blacksmith in the kolhosp, so I am well acquainted with all the norms. As a blacksmith I had to work hard to earn my trudoden. The kolhosp forge was given an allowance of both pure coal and «raw» coal, which was full of impurities. We were never supplied with iron — we had to find it as best we could on our own.

One day, a plan came from the grain commission; Novoselytsia kolhosp in memory of Molotov must transport so many cubic metres of wood from the forest to the mill. It was a distance of forty kilometres, and winter had set in. The horses needed shoeing as they couldn't possibly go into the forest «barefoot». The next day, each brigade brought its horses to the forge for the blacksmith to shoe. But we had no iron for the shoes. The head blacksmith had to go out and look for it himself. By the time he'd found the iron and made four shoes, cleaned four hooves and nailed the shoes to them, the day was over. The kolhosp, however, gave him credit for two trudodens. Normally a blacksmith earned one and a quarter trudodens

for one work unit, and his apprentice got .75. The apprentice worked all day, earned his ludoden, but still didn't have a complete trudoden. And, if you worked honestly, this happened every day. So, to keep his apprentice out of the NKVD's hands, the blacksmith had to invent jobs for him to do. These «jobs» made up the extra .25 trudodens needed to keep the apprentice «clean». There are many more examples of this kind which I remember from my days in the kolhosp. The kolhospnyks were starving, so, because of the hard, physical work they were forced to do, they found it difficult to actually complete a trudoden, and this led to all sorts of tragedies.

The ludoden, then, was in fact the eye of the NKVD; the NKVD controlled people's jobs, gave them permission to move from one place to another, arrested them — and all without the knowledge of the village administration.

There were only four clocks in our village; the council had one, the school, kolhosp office and cooperative had the others. Each of them worked in its own peculiar way. The kolhospnyks had to make do with the sun by day and the cockerels by night. When they heard the cock crow, the villagers knew what time it was. When the sun hid behind a cloud, for example, they listened out for the cock. When the cock crowed for the third time in the night, they knew it was dawn and everyone ran to the kolhosp so as — God forbid! — not to be late.

1939— 1940. The Soviet-Finnish War.

When the Russians attacked Finland in 1939, the Soviet press declared that the Red Army was making a meal of the invaded country. When the Red Army marched onto Finnish territory no one tried to stop it. In Moscow «Pravda» announced that the Soviets had captured seventy five kilometres of Finnish territory without combat; they had crossed the Karellian isthmus with no resistance; they were moving towards Petrozavod with no resistance; towards Murmansk, again, with no resistance.

On the seventeenth day of its invasion, the Soviet army ran into an ambush set by Finnish «kukushka»

snipers on the road to Petrozavod. They destroyed the entire 44th Shorstskyj division in one day; only one staff of officers and the division's commander survived.

«Pravda» immediately launched an attack on so-called American and British imperialism which, according to the paper, was engaging in a war against the Russian people. All the Russians had done was offer a «helping hand» to the Finnish people in their struggle for independence from «Anglo-American imperialism». The Soviet press in general wrote that when «Anglo-American imperialists» caught a Russian Red Army soldier they treated him brutally, tearing out his tongue, stabbing him in the stomach and cutting off his hands.

Moscow eventually sent its Siberian ski divisions to the Finnish front. Very few of them returned. Stalin realized that the «mighty Russian army» was being massacred by the Finns and many more soldiers would obviously die in the spring. He began to seek a peace treaty with Finland.

In March 1940, Stalin signed his treaty with the Finns. Afterwards; the two sides began to exchange their prisoners of war. The Russian newspapers had written that their soldiers were «fighting to the last and refused to be captured». When the exchange began, however, it turned out that the Finns had captured many Red Army soldiers. All of them were wounded and suffering from frostbite; many were without arms and legs. They were no longer human beings and came to be known as «churbaks» (logs trimmed of all branches and twigs). The Finnish government didn't slash soldiers' stomachs, nor tear out tongues in spite of Soviet allegations. Finland treated the Russian prisoners humanely, making sure they all received essential medical care.

After the exchange, the Russians loaded their newly-released soldiers on to a special train and transported them under a heavy guard in the dead of night. The guard was composed of NKVD troops and not a single human being was allowed near the train.

What happened to these prisoners? There were people there from my village who left their testimony concerning the transportation. The train arrived at Petrozavod and all the ex-prisoners were taken to a

special camp. Again, the NKVD troops made sure that no one approached them. The soldiers were all interrogated and refused permission to contact their families.

Yakiv Talimonovych Holishevskyy, born in 1904, managed to get a note out to his wife, Maryjka, which she eventually received. These were his words: «My dear family, I am alive but have lost my feet and hands, I'm a churbak. I was wounded and captured by the Finns. I stepped on a mine and it blew my feet off. Both my hands were frozen, but the Finns saved my right hand, so at least I have that. Dmytro Bojko, Stepan Hlushanytsia, Zinko Kuchereshko, Pavlo Kyryliuk, Afanasij Mykhailenko, Tymko Zhuk — we're all in the same tent. At least I have one hand left, but they don't have anything, they're like churbaks too. They also send greetings to their families».

When Maryjka Holishevaska received this letter, she went round to all the other wives and told them what had happened to their husbands. Within a few days, news of this letter reached regional headquarters. The chief, Major Karavayev, came to Novoselytsia himself and paid Maryjka Holishevaska a visit. He asked her for the letter and left as soon as she handed it over to him.

In a few weeks time, Karavayev appeared again. He summoned Maryjka to the councilhouse, where he read out her husband's sentence to her. Yakiv Talimonovych Holishevskyy had been court-martialled and found guilty of «disclosing army secrets»: he was to be shot. All his property was to be confiscated. Karavayev and the council chief went directly to Maryjka's house and took everything that belonged to Yakiv to the district headquarters. All the other families whom Holishevskyy had mentioned had their army pensions revoked and a heavy tax levied against them; they had to pay back everything they had received from the state so far.

No one ever found out what happened to the men who were in Yakiv Holishevskyy's tent. All trace of them disappeared.

To the reader. I have written this testimony not for myself, but for you, so you will know where the greatest danger lies for you and your descendents. The Russian

invader is ruthless and thrives on the blood of innocent people. Never lower your guard on him, but protect your birthright as long as you can and before it is too late.

Don't be taken in by Russian promises — they give them to those whom they have yet to capture, but once they have you they will skin you alive — and not only you, but your descendents for generations to come.

My children are still in Moscow's paws. For them, I shout to the world to take note of this warning and safeguard its future. Russia fears the truth. So we must write only the truth. We must reveal the true face of the Russian invader and what he has in store for the entire world.

NOTES

1. The ChK: an early name for the KGB.
2. Kurkuls: the most affluent as well as the most aware and resistant farmers in the village. Seredniaks: farmers of average standing. Bidniaks: farmers of less than average standing.
3. The Komnezam: «Komitet Nezamozhnykiv» («the committee of the poor»). This committee, largely made up of crooks, alcoholics and indolents, had absolute power over the village.
4. Pidkurkulnyk: a kurkul sympathizer.
5. Dekurkulization: the destruction of kurkuls by the Soviet authorities.
6. Brigade: a special Soviet guard formed from activists to supervise the grain search and enforce the authorities' edicts in the villages.
7. Stove-bed: Ukrainian stoves were built with large, flat tops that could be used as beds.
8. Uncle: a term used for any older man in the village.
9. Radnarkom: the official jargon for the Soviet governing body, the «Rada Narodnykh Komissariv».
10. Radhosp: «radianske hospodarstvo». A state farm which differed from the kolhosp, the collective farm, in that its workers earned a monetary wage. Kolhosp workers were paid for their so-called trudodens in produce, if there was any left at the end of the year to distribute.
11. Haydamaks: Ukrainian rebels of the eighteenth century.
12. GPU: one of the early names for the KGB.
13. Komsomolists: members of the Komsomol, a Soviet youth organization.
14. SVU: Society for the Liberation of Ukraine.
15. Kutia: a ritual Ukrainian Christmas dish consisting of wheat, honey, nuts and poppy seeds.
16. Dug-out: an outdoor cellar in which perishable goods were stored.
17. Dvadsiatypiatytsiachnyky: the Soviet authorities sent an «army» of twenty five thousand into Ukraine to enforce their plans in the villages. They came to be known as the «twentyfivethousanders».
18. Zolotopahinshchyk: an officer of the czarist Russian army.
19. Cavalier of St. Gregory: a recipient of St. Gregory's cross, the highest honour in the czar's army.
20. RSFSR: The Russian Socialist Federal Soviet Republic.
21. Sovhoz: the «radhosp» in Russia.
22. Khakhly: a Russian derogatory term for Ukrainians.
23. The Voyenhosp: similar to the radhosp except that it was run entirely by the army.

ТРЕТЯ СВІТОВА ВІЙНА

ПАВЛА ГЛУШАНИЦІ

